

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO

V OLOMOUCI

KATEDRA SLAVISTIKY

**Překlady a překladatelé
OTTOVY RUSKÉ KNIHOVNY**

**Translations and Translators
of the OTTO'S RUSSIAN LIBRARY**

(magisterská diplomová práce)

VYPRACOVALA: Bc. Pavlína Koutná

VEDOUČÍ PRÁCE: doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

2019

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité prameny.

V Olomouci, 17. 4. 2019

podpis

Za laskavou pomoc při zpracování této práce, cenné rady a připomínky srdečně děkuji doc. PhDr. Zdeňce Vychodilové, CSc.

Děkuji své rodině a přátelům, kteří mi byli oporou po celou dobu vysokoškolského studia.

Obsah

1	ÚVOD	5
2	HISTORICKÝ KONTEXT VZNIKU OTTOVY RUSKÉ KNIHOVNY	7
3	JAN OTTO	7
3.1	ŽIVOT	7
3.2	PODNIK JAN OTTO	9
4	KLÍČOVÉ POJMY Z TEORIE A KRITIKY PŘEKladu	11
4.1	TEORIE PŘEKladu	11
4.2	KRITIKA PŘEKladu	13
5	DĚJINY PŘEKládÁNÍ Z RUŠTINY DO ČEŠTINY	15
5.1	PŘEKladY DO ČEŠTINY V RÁMCI OTTOVY RUSKÉ KNIHOVNY	17
5.1.1	<i>Ottova Ruská knihovna</i>	17
5.1.2	<i>Charakteristika překladů Ottovy Ruské knihovny</i>	23
5.1.3	<i>Konec a pokračování Ottovy Ruské knihovny</i>	27
6	ANALÝZY PŘEKladů VYBRANÝCH DĚL	29
6.1	S. TURGENĚV: LOVCOVY ZÁPISKY (PŘELOŽILI PAVEL DURDÍK A KAREL ŠTĚPÁNEK)	30
6.2	F. M. DOSTOJEVSKIJ: BRATŘI KARAMAZOVI (PŘELOŽIL JAROMÍR HRUBÝ)	40
6.3	S. TURGENĚV: ASJA (PŘELOŽIL ADOLF ČERNÝ)	44
6.4	L. N. TOLSTOJ: VZKRÍŠENÍ (PŘELOŽIL PAVEL PAPÁČEK)	48
6.5	A. GONČAROV: OBLOMOV (PŘELOŽIL VILÉM MRŠTÍK)	52
6.6	P. ČECHOV: PESTRÉ POVÍDKY I. (PŘELOŽILI A. G. STÍN, A. DRÁBEK A V. ČERVINKA)	59
6.7	S. ŠMELJOV: SLUNCE MRTVÝCH (PŘELOŽILA HELENA RŮŽIČKOVÁ-VÁŇOVÁ)	67
7	KOMPARACE ANALYZOVANÝCH PŘEKladů A ZÁVĚRY	72
8	PE3IOME	81
9	BIBLIOGRAFIE	89
10	PŘÍLOHY	98
10.1	EDICE OTTOVA RUSKÁ KNIHOVNA – SEZNAM DĚL, AUTORŮ A PŘEKladATELŮ	98
10.2	SEZNAM PŘEKladATELŮ OTTOVY RK	107
10.3	MEDAILONKY NEJVÝZNAMNĚJŠÍCH PŘEKladATELŮ OTTOVY RK	110

1 ÚVOD

Ediční řada Ruská knihovna nakladatelství Jana Otty nese zásluhu na rozšíření beletristických děl předních ruských spisovatelů mezi české čtenáře. V českých zemích působila v letech 1888–1929 a měla značný vliv na pozdější vývoj překladu z ruštiny do češtiny.

Předmětem této magisterské diplomové práce budou české překlady původně ruských děl, vydaných v rámci Ottovy Ruské knihovny. V rámci analýzy budu věnovat pozornost především překladům nejčinnějších a nejznámějších překladatelů edice, ale i překladům méně známých překladatelů. Zaměřím se navíc na různé žánry, dobu vydání i autory. Diachronní komparace s novějšími překlady umožní vidět, jak se překlad v průběhu let vyvíjel.

Cílem práce je zhodnotit kvalitu překladů Ottovy Ruské knihovny s uvedením překladatelských postupů a metod překladatelů na ukázce konkrétního materiálu a příkladů z vybraných děl. Záměrem je vydělit společná a rozdílná překladatelská řešení jednotlivých překladatelů, případně určit, jestli se někdo svým přístupem k překladu liší od ostatních. Předmětem zájmu bude exotizační překladatelská metoda, její klady a zápory z historického i současného pohledu. Dílčím cílem je přehledné zpracování seznamu všech svazků Ottovy Ruské knihovny, kterých je víc než sto, včetně autorů, překladatelů a roku vydání. Dalším cílem je zpracování medailonků nejvýznamnějších překladatelů edice a seznamu všech překladatelů, bez rozdílu významu a míry podílu na růstu edice.

K práci přistupuji s cílem potvrdit nebo vyvrátit tyto hypotézy:

- překlady Ottovy Ruské knihovny jsou nekvalitní z hlediska všech jazykových plánů, především v lexiku a syntaxi
- překlady jsou jednotné
- mezi překladateli nejsou výjimky
- překlad méně známého překladatele je horší, než překlad proslulejšího a zkušenějšího
- překlady z konce 19. století jsou horší, než překlady ze začátku 20. století
- existují rozdíly, způsobené různými žánry originálů
- ulpívání na originálu a „doslovismus“ se týká jen překladů z ruštiny

Hlavními metodami práce bude metoda shromažďování materiálu, kompilační metoda a metoda translatické analýzy a následné syntézy. Výzkum bude podložen studiem odborné literatury z oblasti teorie a kritiky překladu, o níž se bude opírat analýza vybraných děl, jejich komparace a zhodnocení. Vycházím z prací předních ruských a českých translatických V. N. Komissarova, J. Levého a dalších. Stěžejními publikacemi pro práci budou mimo jiné také: *Jan Otto: kus historie české knihy* autorů Jaroslava Švehly a Josefa Saka, dále *Kapitoly z dějin českého překladu* – především část Milana Hraly o překladech z ruštiny, a v neposlední řadě publikace Radegasta Parolka *Vilém Mrštík a ruská literatura*.

Tato práce s názvem *Překlady a překladatelé Ottovy Ruské knihovny* sestává ze šesti kapitol. Ty postupně objasňují historický kontext vzniku Ottovy Ruské knihovny společně s představením osobnosti Jana Otty a důležitosti jeho společnosti pro rozvoj české kultury. Následuje objasnění klíčových pojmů z teorie a kritiky překladu. Stěžejní jsou kapitoly a podkapitoly, podávající přehled o dějinách překládání z ruštiny do češtiny se zaměřením na překlady, vydané v rámci Ottovy Ruské knihovny a následné analýzy překladů vybraných děl. Závěrečná kapitola předkládá srovnání analyzovaných překladů a shrnutí výsledků zkoumání, postřehy, dosažené cíle a potvrzení či vyvrácení předem stanovených hypotéz a tezí. Shrnutí celé práce nabídne rusky psané resumé, nechybí bibliografický aparát. Přílohy práce obsahují seznam děl, autorů a překladatelů edice Ottova Ruská knihovna, dále seznam všech překladatelů, kteří se na edici podíleli, a nakonec medailonky těch nejvýznamnějších.

Ottova Ruská knihovna je symbolem velké vlny zájmu o překládání děl ruských autorů a tehdejšího vrcholu překladatelské činnosti. Blíže bude prezentován záběr činnosti této vydavatelské řady, překladatelské strategie jejích překladatelů, ale také příčiny jejího konce. Stěžejní část, analýza, bude prováděna na několika vybraných překladech. Primárním kritériem pro výběr děl k analýze bude osobnost překladatele a typické rysy jeho překladatelské práce.

2 Historický kontext vzniku Ottovy Ruské knihovny

Díla ruských klasiků, přeložená do češtiny, vycházela v rámci Ottovy Ruské knihovny v českých zemích v období 1888-1929. Ve 2. polovině 19. století a zejména na přelomu 19. a 20. století se české země rozvíjely hospodářsky i kulturně. Společnost procházela modernizací: převládla tovární velkovýroba, vznikala nová města – centra průmyslu, probíhala výstavba železnic. Koncepce samostatného československého státu se postupně rodila v průběhu první světové války. K oficiálnímu vyhlášení nezávislosti došlo po kapitulaci Rakousko-Uherska dne 28. 10. 1918 v Praze. První desetiletí republiky (1920-1929) je považováno za období stabilizace a vzestupu. Hospodářská krize zasáhla Československo v té době dvakrát. V letech 1921-23 jako důsledek války a mezi léty 1929-1939 poznamenala Československo také krize politická. Byl postižen obchod, průmysl, zemědělství, prudce se zvýšila nezaměstnanost. Stav v Československu negativně ovlivnila nejen ekonomická krize, ale později i mnichovská dohoda (29. 9. 1938), která vzhledem ke ztrátě území a 5 milionů obyvatel znamenala nejen tíživé hospodářské a politické důsledky, ale také hlubokou morální krizi obyvatelstva.¹

Prudkého rozvoje českého obchodu i průmyslu využil v sedmdesátých letech 19. století také Jan Otto. Popularita národních zájmových institucí a kulturních a společenských organizací byla skvělým začátkem pro jeho závod a podnikání.²

3 Jan Otto

3.1 Život

Jan Otto se narodil 8. listopadu 1841 v Příbyslavi Františku Ottovi a jeho ženě Kateřině. Rodiče pocházeli z českých zemí, ale rod, jak nasvědčuje jméno, byl pravděpodobně cizího původu, možná švédského.

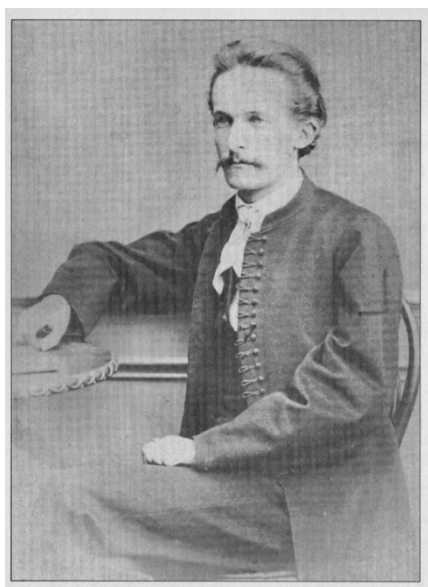
Život i dílo Jana Otty vystihl v knize *Jan Otto: kus historie české knihy*³ podrobně Jaroslav Švehla. Svému pozdějšímu poslání se Jan Otto přiblížil už v roce 1856, když

¹ SEMOTANOVÁ, Eva. *České dějiny: stručný přehled*. 2. vyd. Praha: Kartografie, 2003. ISBN 8070117753, s. 23.

² ŠTROSOVÁ, Ivana, STEJSKALOVÁ, Věra. *Jan Otto: 100. výročí otevření veřejné knihovny Příbyslav 1896-1996*. Příbyslav: Městská knihovna, 1996, s. 5.

³ ŠVEHLA, Jaroslav, SAK, Robert, ed. *Jan Otto: kus historie české knihy*. Jinočany: H & H, 2002. ISBN 8073190109.

vstoupil do učení k pražskému kupci Josefu Němcovi. V říjnu 1862 nastoupil do tiskárny bratří Grégrů a Františka Šimáčka, kde během devíti let díky své pílí rychle pracovně postupoval a uvědomil si, že tiskařské práci se chce věnovat celý život. V roce 1869 si Otto vzal za ženu Miladu Pospíšilovou, dceru zámožného tiskaře, nakladatele a knihkupce Jaroslava Pospíšila. V roce 1871 převzal Jan Otto tiskárnu svého tchána a začal s vlastním podnikáním. Tak Jan Otto zahájil provoz vlastního tiskařského a nakladatelského podniku, který zanedlouho rozšířil i o knihkupectví. Podnik Jan Otto v době svého působení prosperoval díky neuvěřitelné pracovitosti, systematičnosti, suverénnosti a obchodnímu nadání jeho zakladatele.

Jan Otto v mladších letech⁴

Jan Otto⁵

V oblasti veřejného života byl Jan Otto jedním z nejčinnějších pražských občanů, zařadil se mezi četné představitele nové společenské obrody.

Z množství aktivit, na kterých se podílel, můžeme uvést členství v obecním zastupitelstvu a městské radě nebo spoluzaložení Spolku českých knihkupců a nakladatelů a Nakladatelského klubu. Zvyšoval úroveň české kultury a vzdělání, pracoval na posilování pozic českého průmyslu a obchodu. Hlavní úsilí Otto vkládal do rozvoje

⁴ Jan Otto [fotografie]. In: ŠVEHLA, Jaroslav, SAK, Robert, ed. *Jan Otto: kus historie české knihy*. Jinočany: H & H, 2002. ISBN 8073190109, s. 16.

⁵ Jan Otto [fotografie]. In: *Seznam knih, časopisů, hudebnin a děl uměleckých, kteráž vlastním nákladem vydal J. Otto*. Praha: J. Otto, 1911, s. 1.

vlastního závodu, který rostl velmi rychlým tempem. Zvyšoval zájem veřejnosti o knihy a podporoval knihovnictví a výstavnictví.

I v sedmdesáti letech si snažil udržet své pracovní tempo. Po začátku první světové války se obával nejisté budoucnosti a pokoušel se uchránit svůj obrovský závod od větších škod. Jan Otto zemřel 29. května 1916, je pochován na vyšehradském hřbitově. Svou mnohostrannou kulturní činností, které se poctivě věnoval více než půl století, se natrvalo zapsal do dějin naší země.

3.2 Podnik Jan Otto

V jednadvaceti letech začínal Jan Otto pracovat v tiskárně a nakladatelství Juliuse Grégra a Františka Šimáčka, kde byl nakonec 9 let. Když začal v roce 1870 přemýšlet o vlastním podnikání, poradil se s tchánem-majitelem tiskárny Jaroslavem Pospíšilem. Oba se shodli na řešení, že Jan Otto převezme tchánovu tiskárnu, která ale potřebovala modernizaci a rozšíření.

Na konci února 1871 odevzdal Jaroslav Pospíšil Janu Ottovi svou tiskárnu. V Čechách bylo tehdy sto osmdesát pět knihkupců. Hodně firem bylo německých, přesto neměl Otto slabou konkurenci a musel vyvinout značnou námahu, aby si v ní našel čestné místo.

Jan Otto začal své podnikání s bezpečným základem a naléhavou potřebou doby, dobrým lidovým čtením. V roce 1871 byla založena Laciná knihovna národní, následovala Ženská bibliotéka, Salonní bibliotéka (pro vzdělanější vrstvy obyvatel) a Sborník světové poezie. Světová knihovna byla založena roku 1897 a měla čtenáře poučovat a seznamovat je se světovou literaturou, především prózou. Edice zahrnovala literatury dvaceti osmi jazyků. Vedla čeština, za ní byla románská literatura a další světové klasiky. Světová knihovna byla dlouho nejrozšířenější edicí.

Jan Otto měl v plánu zřídit edice, věnované významným národním literaturám. I přes úvahy nad severskou, polskou či francouzskou knihovnou nakonec skončila na prvním místě ruská. „Překlady z ruštiny se v Čechách objevovaly ojediněle bez plánu už v předbřeznových dobách; tiskl je hlavně Muzejník. Jednotlivá ruská díla zahrnovala pak Laciná knihovna národní a přinášely je i Ottovy časopisy. Soustavnější uvádění mohla

však vykonat pouze knižnice.“⁶ Otto měl různé nápady, například zřízení všeslovanského knihkupectví, které by dováželo knihy a umělecké předměty z Ruska, přemýšlel i o vydávání Slovanské bibliotéky s překlady vždy celého autora najednou.

Se záměrem vydávat Ruskou knihovnu původně přišel Jakub Loukota. Edice s výběrem beletristických děl nej přednějších ruských spisovatelů byla založena v roce 1888 a nakonec vycházela ještě dlouho po první světové válce až do zániku firmy. Ruská knihovna se zasloužila o uplatnění méně známých překladatelů a přivedla řadu nových. „Obsáhla všechny nejvýznamnější proudy moderní ruské literatury v rozsahu téměř jednoho století. Stěží lze docenit její vliv na české spisovatele a na duchovní život vůbec.“⁷

Jan Otto měl obzvlášť rád cestopisy, vydával literaturu pro mládež, Ottovy slovníky (všech hlavních evropských jazyků, divadelní, zdravotní, obchodní), zeměpisné atlasy, vědeckou a odbornou literaturu, časopisy (*Zlatá Praha, Paleček*), sbírky překladů světových děl (*Sborník světové poesie; Světová, Anglická a Ruská knihovna*), knihy mimo edice (*Čechy, Brehm, Písmo svaté Starého i Nového zákona*), populárně vědecké spisy, kalendáře, umělecká díla a mnoho dalšího. „Čechami chtěl nejprve oslavit zemi, ve které žil a pracoval, Zlatou Prahou se poklonil jejímu symbolu, Naučným slovníkem moci vědění a Světovou knihovnou kulturním darům celého světa.“⁸ Spolupracoval s velkými českými spisovateli Vrchlickým, Jiráskem, Sládkem. Svým největším dílem, Naučným slovníkem (*Ottův slovník naučný*), se nesmazatelně zapsal do dějin české kultury. „Životním dílem Ottovým a jeho chloubou se stal obrovský 28dílný Ottův slovník naučný (150 tisíc hesel), vydávaný v letech 1888-1909.“⁹ Ve své době patřil k největším českým encyklopediím, posílil vědomí národa a se svými spolupracovníky se na něm podílel i T. G. Masaryk.¹⁰

Pro smrti Jana Otty chtěl převzít vedení závodu jeho jediný syn Jaroslav Vladimír, ale rodina se proti jeho vůli rozhodla pro tříčlenné ředitelství. Jaroslav Vladimír proto brzy z otcovského domu i závodu odešel a firmě se nedostalo nové inspirace ani tvořivosti,

⁶ ŠVEHLA, Jaroslav, SAK, Robert, ed. *Jan Otto: kus historie české knihy*. Jinočany: H & H, 2002. ISBN 8073190109, s. 88.

⁷ Tamtéž, s. 90.

⁸ Tamtéž, s. 99, 100.

⁹ ŠTROSSOVÁ, Ivana, STEJSKALOVÁ, Věra. *Jan Otto: 100. výročí otevření veřejné knihovny Přebyslav 1896-1996*. Přebyslav: Městská knihovna, 1996, s. 6.

¹⁰ Významný český nakladatel. *Cesta Vysočiny*. Havlíčkův Brod: Okresní národní výbor. 20. 11. 2001. ISSN 45382.

místo toho všechny složky mohutného podniku stárly. Pokusy o obnovu začaly až uprostřed počínající likvidace a vedly k trvalému pádu a rozpadu všeho, na čem Jan Otto celý život usilovně pracoval.

4 Klíčové pojmy z teorie a kritiky překladu

4.1 Teorie překladu

Zájem o překlady nejen z ruštiny, ale i dalších slovanských a jiných jazyků nejvýrazněji pozorujeme za doby národního obrození. Tento zájem v dané době podporovala také myšlenka slovanské sounáležitosti. Významnou roli v propagaci ruské literatury u nás sehrála edice Ottova Ruská knihovna (1888-1929). O nesporném významu Ottovy Ruské knihovny na různé oblasti české kultury bude v této práci ještě řeč později. Nicméně je důležité srovnat tehdejší překladatelské metody a postupy s těmi dnešními, které považujeme za správné a uvědomit si rozdíly v přístupu a chápání překladu tehdy a nyní.

Do počátku 19. století se vyhranily dva protichůdné teoretické systémy: adaptační překlad „volný“ a doslovný překlad „věrný“. Překladatelé volili metody podle těchto krajních možností v závislosti na konkrétních potřebách české situace a na účelu, který měly plnit.¹¹ Nelze být výhradními stoupenci metody věrné nebo volné, je nutné zaměřit se na spojení těchto metod a přiklánět se k jedné nebo druhé vždy podle dané situace. „Jako překladatelskou metodu „věrnou“ (či snad lépe doslovnou) označujeme pracovní postup těch překladatelů, kteří za svůj hlavní cíl považují přesnou reprodukci předlohy, jako metodu „volnou“ (či spíše adaptační) tu, které jde především o krásu, tj. estetickou a myšlenkovou blízkost čtenáři, o to, aby překladem vzniklo původní umělecké dílo české. Obě kvality jsou nepostradatelné: překlad musí samozřejmě být, pokud možno přesnou reprodukcí původního díla, ale především musí být hodnotným literárním dílem českým, jinak mu nepomůže sebevětší doslovnost.“¹² Správnost a adekvátnost překladu je tedy ve spojení věrné a volné překladatelské metody.

¹¹ LEVÝ, Jiří. *České teorie překladu*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1957, s. 73.

¹² LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 9788087561157, s. 82.

Kvalitu překladu nakonec neovlivňuje to, jestli je překlad volný nebo přesný. Překlad kromě jiného plní požadavky dané doby a funkce, jaké mu stanoví vývoj té společnosti a její kultury, v níž se překlad objevuje. Tyto požadavky na překlad ale nejsou neměnné, ani překlad neplní pokaždé stejné funkce, jak můžeme názorně vidět právě v dějinách českého překladu.¹³ Zatímco tedy v rámci Ottovy Ruské knihovny můžeme pozorovat úzkostlivý vztah překladu k originálu a zachovávání zastaralých literárních forem češtiny, které překladatelé v té době považovali za správné, další překladatelská generace měla zcela jiný pohled na věc. Jak se překladatelství zdokonalovalo, měnily se i funkce překladu a postupy překladatelů Ottovy Ruské knihovny byly kritizovány. Jiří Levý v *Umění překladu* uvádí, že počátkem 20. století byla ruská literatura v edici Ottova Ruská knihovna exotizována. „Překladatel může podle potřeb historické situace záměrně působit na sblížení nebo oddalování dvou kultur.“¹⁴

Za jeden z hlavních bodů v práci překladatele považujeme hledání ekvivalentů. „Někdy je reprodukce originálu tím přesnější, čím samostatnější a tvořivější je překladatelovo hledání českého ekvivalentu.“¹⁵ Otázka ekvivalentnosti se dlouho považovala za velký překladatelský problém. Za základní princip překladu dnes považujeme funkční ekvivalenci, tedy užití takových prostředků, které budou plnit stejnou funkci, jako originál.¹⁶ Jedním z příznačných postupů překladatelů Ottovy Ruské knihovny je právě neschopnost nebo spíše záměrnost v nehledání odpovídajícího ekvivalentu, ale výpomoc v podobě vysvětlujících poznámek pod čarou.

Adekvátní překlad respektuje obsahové i formální hodnoty originálu, přihlíží i ke kvalitám čtenářského publika, jemuž je určen. „Překladatel původní dílo nepřehodnocuje, snaží se ho optimálním způsobem zprostředkovat novému čtenáři. Neklade si maximalistický cíl dosáhnout shodného účinku a funkcí originálu a jeho překladatelské konkretizace. Překlad chce být náležitou aproximací předlohy.“¹⁷ Někteří teoretikové překladu nicméně považují ekvivalenci a adekvátnost překladu za shodné pojmy.

¹³ HRALA, Milan. K některým otázkám teorie překladu v současnosti. In: VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad včera a dnes: zborník príspevkov z konferencie "40 rokov prekladu v socialistickej spoločnosti"*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1986, s. 70.

¹⁴ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 9788087561157, s. 91.

¹⁵ Tamtéž, s. 80.

¹⁶ KNITTLOVÁ, Dagmar. *Teorie překladu*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. ISBN 8070674598, s. 5.

¹⁷ HRDLIČKA, Milan. *Translatologický slovník: výběr z českých a slovenských prací z teorie překladu*. Praha: Jednota tlumočnicků a překladatelů, 1998, s. 42, 43.

Překladatel by měl při překladu textu pracovat zodpovědně a potlačovat vlastní zásahy na minimum. Požadavek, aby originál a překlad byly identické, je nereálný. Překladatelská ekvivalence a adekvátnost může znamenat v konkrétních případech a konkrétní době úplně něco jiného. „To, co může být pokládáno za ekvivalentní a adekvátní z hlediska jednoho komunikačního kontextu v určitém období, může být posuzováno protichůdně v jiném komunikačním kontextu – ať již v témže nebo v jiném období.“¹⁸ Ekvivalence není nadčasová, vyvíjí se a proměňuje a stejně jako funkce překladu vždy souvisí s normami domácí kultury. Adekvátnost i ekvivalenci je důležité vztahovat k dílu a měly by být cílem překladatelské práce, stejně jako respektování původního díla a zřetel k budoucímu čtenáři.

4.2 Kritika překladu

Kritika překladu patří pod aplikovanou teorii překladu. Je to obor, zabývající se hodnocením kvality překladu.¹⁹ Zlata Kufnerová uvádí, že úkolem kritiky překladu je objektivní zjišťování hodnot každého literárního překladu metodou konfrontační textové analýzy. Podle ní je kritika překladu složitější než literární kritika nebo textová kritika o dimenzi původního díla. Vyžaduje dokonalou znalost nejen výchozího i cílového jazyka, ale i obou literárních a kulturních kontextů.²⁰

Velkou roli hraje vztah mezi teorií a kritikou překladu. Obě vycházejí z představ o „ideálním“ překladu a mají mnohdy nerealistické nebo dokonce protikladné tendence (vztah k originálu, styl autora a překladatele, překladatelské doplňování aj.). Jedno bez druhého nemůže existovat, protože hodnocení kvality překladu vychází z teorie překladu. „Kritika překladu se opírá o teorii překladu, ale sama jí zase pomáhá osvětlit některé zákonitosti a procesy překládání. Hluběji proniká k poznání jednotlivých překladatelských metod, a tím významně přispívá k vypracování dějin překládání,

¹⁸ HRDLIČKA, Milan. Vztah dobové normy, interpretace a tvořivosti při překládání. In: FRANEK, Ladislav. *9x o překladu: vybrané příspěvky ze 3 odborných konferencí konaných v roce 1994 ve Slovenské a v České republice (Letná škola překladu, Budmerice, Ruský jazyk ve sféře byznysu, Ostrava a Překladatelská konference, Havlíčkův Brod)*. Redaktor Milan HRDLIČKA. Praha: Jednota tlumočnicků a překladatelů, 1995. ISBN 80-901698-2-1, s. 23.

¹⁹ ZEHNALOVÁ, Jitka. *Kvalita a hodnocení překladu: modely a aplikace*. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2015. Olomouc modern language monographs. ISBN 9788024447926, s. 42.

²⁰ KUFNEROVÁ, Zlata. Překlad očima čtenáře, kritika a překladatele. In: *Překládání a čeština*. Jinočany: H & H, 1994, s. 39-41. ISBN 8085787148.

k stanovení uzlových momentů tohoto dějinného procesu a k dokonalejší charakteristice vedoucích překladatelských osobností.“²¹

Jitka Zehnalová formuluje některá základní kritéria hodnocení překladu, například lidský faktor, a to nejen překladatele, ale i zadavatele nebo příjemců textu. Dále koherentnost textu, zda překlad respektuje pravopisné a gramatické normy cílového jazyka a zda je uzuální. Hodnocení by se dále mělo zaměřovat na způsob zvládnutí kulturních rozdílů, specifických prvků, reálií a také rizik interference.²²

Anton Popovič definuje kritiku překladu jako „teorii hodnotových kritérií vytyčovaných literární kritikou ve vztahu k překladateli. (*překlad Jitka Zehnalová*)“²³ Hodnocení překladu je nevyhnutelně subjektivní, protože zde hraje roli lidský faktor a subjektivní názor kritika. Kritik by měl mít věcný a racionální přístup, uvádět argumenty a příklady, posoudit závažnosti chyb, vyjádřit poměr dobrých a špatných rozhodnutí překladatele a celkově si udržet profesionální přístup.²⁴ Kritik analyzuje překlad vzhledem k originálu a hodnotí práci překladatele. Kritika překladu má prospěšný vliv na zdokonalení překladatelských postupů, na vytyčení překladových standardů, ukazuje nové cesty a možnosti a vyzdvihuje vzory zdařilých překladatelských řešení.

Později v této práci bude navíc kromě kritiky překladu hrát roli také srovnání dvou nebo více překladů stejného originálu. Josef Hrbáček upozorňuje na to, že dva překlady, přestože mají společný originál, vycházejí z jiných dobových jazykových norem. Překladatelé vycházejí z jedné syntaxe originálu a jsou jí v základní výstavbě textu ovlivněni. U dvou časově vzdálených překladů se rozdíly projevují ve slovosledu, což je zapříčiněno třeba pronominalizací (objevuje se především ve starších textech) nebo aktuálním členěním výpovědi. Rozdíly nejsou způsobené jen individuálním způsobem vyjadřování překladatele, ale především vývojovými tendencemi v oblasti užívání prostředků koheze textu. Prostředky koheze textu jsou takové prostředky, jimiž se realizuje

²¹ ILEK, Bohuslav. Kritika uměleckého překladu. In: *Acta Universitatis – Philologica 1-3, Translatologica Pragensia II*, 1986, s. 320, 321.

²² ZEHNALOVÁ, Jitka. Překlad a hodnocení jeho kvality. In: *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2010, s. 220-273. ISBN 9788024424286, s. 224-225.

²³ POPOVIČ, Anton. *Teória uměleckého prekladu: Aspekty textu a literárnej metakomunikácie*. Bratislava: Tatran, 1975, s. 274.

²⁴ ZEHNALOVÁ, Jitka. *Kvalita a hodnocení překladu: modely a aplikace*. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2015. Olomouc modern language monographs. ISBN 9788024447926, s. 51.

spojitost a soudržnost, tedy základní podmínka textovosti.²⁵ Když srovnáváme vzájemně časově vzdálené překlady, mluvíme o diachronní srovnávací analýze.

Vilikovský zdůrazňuje, že „při posuzování překladu musíme mít vždy na paměti jeho spjatost s kulturou, která mu dala vzniknout a jejíž potřeby odrážel. Musíme ho vidět v kontextu soudobých názorů a posuzovat ho jako součást literárního vývoje – zkrátka, hledat v něm „optimální variantu originálu“ pro danou historickou situaci“.²⁶

5 Dějiny překládání z ruštiny do češtiny

Dějiny překladu v rámci české národní literatury byly ovlivněny celou řadou historických okolností a složitými podmínkami. V době národního obrození hrál překlad významnou roli při rozvoji jazykové kultury a konstituování spisovného jazyka. Sloužil také jako prostředek politického boje a při šíření osvěty, neboť odstraňoval jazykovou bariéru a tím sloužil k demokratizaci vzdělání. Později přispívá k poznání a přibližování kulturních hodnot a jako inspirace. Překlad se také zkoumá jako samostatná složka národní kultury se svými pravidly a zákony.

Dějiny překládání z ruštiny do češtiny shrnul na začátku publikace *Slovník rusko-českých literárních vztahů* její autor Miroslav Zahrádka. První překlady z ruštiny se u nás objevují v obrozeneckém období a jsou spojeny se jmény překladatelů J. Jungmanna, V. Hanky, K. H. Borovského a dalších. V době národního obrození je překlad nejen z ruštiny, ale i dalších slovanských jazyků, ovlivněn myšlenkou o slovanské vzájemnosti jako důležitém prvku při vymanění se ze závislosti na německé kultuře a jako podpora v boji za národní identitu (idea slovanství a slavjanofilství). Počet překladů z ruštiny se výrazně zvyšuje především na konci 19. století a se založením Ottovy Ruské knihovny (*dále jen RK*) dosahuje překladatelská činnost vrcholu. V té době přišla velká vlna systematického zájmu o překládání a ruští spisovatelé se stali populární mezi širokou čtenářskou obcí. Překládaly se knihy, ale i časopisy, novinové články a další stati. Později, za první republiky, se vydávala jednak klasika v modernějších překladech a dále nová sovětská literatura. Formuje se nová překladatelská generace, mezi nimi například J. Hora,

²⁵ Hrbáček, Josef. Srovnání dvou překladů z hlediska využití prostředků koheze textu. *Naše řeč* [online] Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6699>

²⁶ VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Praha: Ivo Železný, 2002. ISBN 80-237-3670-1, s. 89, 90.

B. Mathesius a další. Tato skupina se vyznačuje kritikou až odporem ke svým předchůdcům. Zásadně odmítají rusifikaci textu, odklánějí se od zastaralých forem a jazykových prostředků, typických pro RK.²⁷ Orientují se na jazyk jak literární, tak hovorový, rusifikaci textu nahrazují sovětizací,²⁸ ale úspěšně se vyvarují syntaktických chyb a pro vývoj překladu znamenají progresivní moment, také vzhledem k tomu, že jejich překlady jsou do dnešní doby funkční a využívány.²⁹ Obsah překládaných textů je ovlivněn politikou, nelze už ale mluvit o neznalosti nebo nepochopení. Po roce 1945 překládalo nové pokolení překladatelů klasiku, poválečnou i meziválečnou literaturu, ale byli vázáni omezeními vzhledem k dílům emigrantů. V 60. letech se úroveň překladů značně zvýšila, byly přesné a pečlivé. Nová překladatelská generace byla reprezentována J. Zábranou a desítkami překladatelů, editorů, nakladatelských redaktorů a popularizátorů. Negativní důsledky na překladatelství přinesl rok 1968, který pro některé překladatele znamenal i osobní tragédii. V období tzv. normalizace (70. a 80. léta) byla nakladatelství povinna vydávat celkově kolem 100 titulů, často nevalné umělecké úrovně, zato v dobrých překladech. V 80. letech také vznikl měsíčník *Sovětská literatura*. Po roce 1990 nemělo vydávání ruské literatury žádné politické ani cenzurní zábrany, ale přemíra ruské produkce v předcházejícím období měly za následek nezáměr čtenářů. Záměr byl a je o klasiku (Puškin, Gogol, Tolstoj) a o překlady děl dříve zakázaných emigrantů. Nejmladší překladatelská generace se orientuje na modernu, působí ale i vynikající překladatelé starší generace, orientující se na klasiku a literaturu 20. století.³⁰

Milan Hrala a další autoři studií dějin překladu do češtiny ze světových jazyků se pokusili vytyčit hlavní mezníky v dějinách českého překladu následovně: národní obrození (1790-1850), období příprav a doplňování (1850-1890), období velkých edičních projektů (1890-1918), období meziválečné (1918-1939) a období poválečné. Následující část práce se zaměří na překlad z ruštiny v období velkých edičních projektů, tedy působení Ottovy Ruské knihovny v letech 1888-1929.

²⁷ BELISOVÁ, Šárka, HRALA, Milan, ed. *Kapitoly z dějin českého překladu*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 8024603861, s. 212-234.

²⁸ orientace na ty jazykové prvky, které vyjadřovaly nové momenty v životě, spojené s revolucí a sovětským zřízením

²⁹ HRALA, Milan. K některým otázkám teorie překladu v současnosti. In: VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad včera a dnes: zborník príspevkov z konferencie "40 rokov prekladu v socialistickej spoločnosti"*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1986, s. 74.

³⁰ ZAHŘÁDKA, Miroslav. *Slovník rusko-českých literárních vztahů*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2008. ISBN 9788074050053, s. 5, 6.

5.1 Překlady do češtiny v rámci Ottovy Ruské knihovny

Překlad z ruštiny v období 1890-1918 je jedním z kvantitativních vrcholů v této oblasti. Vliv na to má jednak rozmach překladů a cíl vyrovnat se kulturně vyspělým evropským zemím, dále to byl zájem Ruska o západní a jižní Slovany jako následek rusko-turecké války (1877), který znamenal vlnu kontaktů nejen v politice, ale i literatuře, vědě a dalších oblastech a zvýšenou frekvenci výměny kulturních hodnot. Svou roli hraje zrychlující se společenský pohyb v Rusku a také to, že ruská literatura v této době dosahuje jednoho ze svých vrcholů popularity. Vlna slavjanofilství se mění v otevřené rusofilství.

Roste produkce ruských překladů nejen beletrie, ale i politicko-sociologických, náboženských a filozofických spisů. O ruskou literaturu je zájem, nicméně výběr materiálů je ostře určován politickou a náboženskou ideologií. Mezi nejvýznamnější ediční počiny té doby patří nakladatelské knihovny, konkrétně Pazdírkova, Šimáčkova a Ottova. „Právě poslední představuje v dějinách českého překladu z ruštiny úctyhodný čin jak svým rozsahem, tak délkou svého trvání, širí záběru originálních textů a konečně i sjednocující metodou v širším slova smyslu.“³¹ Ottova Ruská knihovna zažila největší rozmach na konci 19. a počátku 20. století, avšak díky oblibě se udržela ještě celé desetiletí po vzniku ČSR.³²

5.1.1 Ottova Ruská knihovna

Ottova Ruská knihovna, založena v roce 1888, byla jednou z edic v nakladatelství Jana Otty a obsahovala výběr beletristických děl předních ruských spisovatelů. Podle Radegasta Parolka byla Ottova Ruská knihovna jedinečným činem a výjimečným gestem v rámci soukromopodnikatelských vydavatelských poměrů. Je ovšem přesvědčen, že by se Jan Otto neodvážil něčeho takového, kdyby si nebyl předem jist obchodního zdaru celé věci. Otto patřil k malému počtu solidních nakladatelů, kteří se nehnali jen za ziskem, přestože ani on se nevyhnul čteným titulům nižší úrovně. Přes všechna negativa bylo vydávání Ruské knihovny velkorysým činem v celoevropském měřítku a jedna z největších událostí českého kulturního života konce 19. století.

³¹ BELISOVÁ, Šárka, HRALA, Milan, ed. *Kapitoly z dějin českého překladu*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 8024603861, s. 198.

³² Tamtéž, s. 196-200.

Radegast Parolek komentuje výběr svazků ruské literatury k překladu a upozorňuje na to, že Masarykova propagace ruské literatury, vycházející z idealistické a náboženské problematiky Dostojevského a Tolstého, musela některé čtenáře odradit:

„Vcelku lze říci, že v prvních letech vycházely v Ruské knihovně nejlepší ukázky ruského románu. Nelze však nevidět, že pod Masarykovým vlivem a pod vlivem některých konzervativních redaktorů této knihovny (a těmi byli bohužel skoro všichni) byla největší péče věnována dílům Dostojevského. Úpadková beletrie proniká však do Ruské knihovny až v XX. století (Boborykin atd.).“³³

Nicméně se svazky Ruské knihovny i bez velké reklamy rozšiřovaly po celých Čechách a měly své místo v knihovnách českých čtenářů i v knihovnách školních. Ruské romány patřily k nejčtenějším knihám ve všech veřejných knihovnách. Lid si k nim našel cestu i přes nevšimavost české buržoazní kritiky a literární vědy. Podle Parolka knihy vychovávaly čtenáře k realistickému vkusu a byly oporou slovanské kultury. F. X. Šalda uvádí, že překlady prózy od neodborníků na začátku 20. století se čtou i přes svou nepříliš vyspělou techniku a nízkou kvalitu, zajímají se o ně i obyčejní občané a tím je jejich zásluha o rozšíření českého čtenářského repertoáru nesporná.³⁴

Hlavním zaměřením RK byla skutečně próza kritického realismu a „redaktoři zřejmě zcela záměrně pomíjeli ruskou modernu a avantgardu. Byla nejen cizí jejich estetickému cítění a vkusu, ale nevyhovovala ani čtenářské obci knihovny.“³⁵ Stěžejními žánry byly romány a povídky. Tento trend Ottovy RK vidíme i u jiných nakladatelů té doby. Také se orientují na, pro čtenáře zajímavou, realistickou prózu. Jen malý byl zájem o autory ruské moderny a téměř žádný o avantgardu. Stejný je i postup překladatelské práce, tedy základ v přiblížení ruského prostředí, zatímco jazyková dokonalost češtiny ustupuje do pozadí. Trvalou hodnotu mají informační stati, které jsou součástí zpravidla prvního překladu daného autora. Tyto „referáty“ o spisovatelích psali vesměs redaktoři Ottovy RK.³⁶

³³ PAROLEK, Radegast. *Vilém Mrštík a ruská literatura*. AUC-Philologica-Monographia V. Praha: Universita Karlova, 1964, s. 175, 176.

³⁴ LEVÝ, Jiří, HONZÍK, Jiří, ed. *České teorie překladu: vývoj překladatelských teorií a metod v české literatuře*. Vyd. 2. Praha: Ivo Železný, 1996. ISBN 8023717359, s. 203.

³⁵ BELISOVÁ, Šárka, HRALA, Milan, ed. *Kapitoly z dějin českého překladu*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 8024603861, s. 198.

³⁶ DRESLER, Václav: Ruská knihovna. Přehledná stať k 50. svazku Knihovny vydávané nakladatelstvím J. Otty v Praze. In: *Zlatá Praha*. Praha: J. Otto, roč. 26, č. 20, 5. 2. 1909, s. 237, 238.

V různých publikacích (např. ³⁷ nebo ³⁸) se shodně uvádí, že v rámci Ottovy Ruské knihovny vyšlo celkem 114 (příp. 115) svazků od více než 40 překladatelů v období let 1888-1929. **Celkový přehled svazků, jejich autorů a překladatelů je seřazen v tabulce vzestupně podle roku vydání na konci této práce.**

Tabulka, která je v této práci součástí *Přílohy č. 1*, obsahuje přehled všech knih, které v letech 1888-1929 v edici Ruská knihovna v nakladatelství Jana Otty vyšly. Přestože práce na překladech začaly nejspíše již v roce 1888, první přeložené spisy vycházejí až v roce 1889 a poslední, čtvrtá část románu *V lesích* autora Melnikova-Pečerského vychází až v roce 1930. Navíc je již z číslování patrné, že vyšlo skutečně 115 svazků, ne 114 jak se v některých publikacích uvádí. Ruskou knihovnu ze začátku redigoval J. V. Kalaš (svazky 1-6), poté Jaromír Hrubý (svazky 7-34), od 35. svazku Pavel Papáček³⁹ a od 71. svazku až do zániku edice Vincenc Červinka. Redaktoři navíc sami z ruštiny do češtiny překládali, obzvláště aktivní byl právě Červinka.

Shromažďování materiálu do tabulky bylo náročné, především časově, z několika důvodů. Vzhledem ke stáří knih jsou výtisky dostupné jen ve vybraných knihovnách. Vyhledávala a srovnávala jsem informace z databáze *Slovanské knihovny* v Praze a *Studijní a vědecké knihovny* v Hradci Králové. Některé pozdější výtisky edice RK obsahovaly na začátku seznam předchozích vydaných děl, což usnadnilo práci, stejně jako publikace *Seznam knih, časopisů, hudebnin a děl uměleckých, kteráž vlastním nákladem vydal J. Otto*, která rovněž poskytovala seznam prvních asi 50 vydaných děl. V každém výtisku jsem hledala pořadové číslo v rámci edice Ottova Ruská knihovna, název díla, autora, překladatele, pořadové číslo *Spisů* a rok vydání. Mezi stěžejní informace předsádek knih patří také jméno redaktora, některé překlady jsou navíc označeny jako autorizované. U názvu díla jsem se často setkávala s označeními *Spisy, Povídky, Paměti, Jiné práce* apod. Také z toho důvodu v dalším sloupci tabulky uvádím konkrétnější informace o díle. Pokud se jedná o sebrané spisy více prací, pravděpodobně se na vydání celé knihy podílelo i více překladatelů. V takovém případě uvádím jméno překladatele jednak u konkrétní části knihy, kterou přeložil, a jednak ve sloupci *Překladatelé*, ve kterém jsou uvedeni všichni

³⁷ LEVÝ, Jiří, HONZÍK, Jiří, ed. *České teorie překladu: vývoj překladatelských teorií a metod v české literatuře*. Vyd. 2. Praha: Ivo Železný, 1996. ISBN 8023717359, s. 202.

³⁸ BELISOVÁ, Šárka, HRALA, Milan, ed. *Kapitoly z dějin českého překladu*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 8024603861, s. 198.

³⁹ *Seznam knih, časopisů, hudebnin a děl uměleckých, kteráž vlastním nákladem vydal J. Otto*. Praha: J. Otto, 1911, s. 100.

překladatelé, kteří se na překladu díla podíleli. Následuje pořadí *Spisů* neboli *Svazků*. Přestože od některých autorů vyšlo pouze jedno dílo, všechna měla označení *Spisy*. Některé knihy navíc obsahují více sebraných děl, pak nemají konkrétní název, ale jsou označena právě jako *Spisy* společně s uvedením pořadí (např. *Spisy hraběte Lva Nikolajeviče Tolstého, IV.*). Pořadí v Ottově RK s římskou pořadovou číslicí *Spisů* konkrétního autora se tedy neshodují. Na posledním místě v tabulce je rok vydání. V několika knihách tento údaj chyběl, ale troufám si tvrdit, že díky dalším sebraným informacím se povedlo všechna díla zařadit správně i časově. Nesoulad je vidět u roku vydání díla A. P. Čechova *Divadla*, pořadí RK 70. Nejedná se ovšem o chybu. Pořadové číslo 70. souhlasí, stejně jako rok vydání 1920. Následuje pod pořadovým číslem 71. dílo A. F. Pisemského *Ve víru* s rokem vydání 1919. Tento rozpor si vysvětluji tím, že se v redakci Ruské knihovny právě střídali redaktori. Pod *Divadly* je ještě podepsán Pavel Papáček, zatímco za dílo *Ve víru* už byl zodpovědný Vincenc Červinka, stejně jako za všechna následující až do konce edice.

Ottova RK začala s překlady Lva Nikolajeviče Tolstého, vůbec první byl přeložen výběr jeho povídek, na němž se podílelo několik překladatelů, známých i méně známých. Nakonec vyšlo celkem 15 Tolstého svazků, včetně románů *Anna Karenina*, *Vzkříšení* a *Vojna a mír*. Nejrozsáhlejší ale byla spisová řada Fjodora Michajloviče Dostojevského, která obsahovala 18 svazků. Mezi nimi nejznámější díla *Zápisky z mrtvého domu*, *Bratři Karamazovi*, *Dvojník*, *Zločin a trest*, *Idiot* a mnoho dalších. Třetí místo připadá Antonu Pavloviči Čechovovi, kterému vyšlo 10 svazků především povídek, poslední s názvem *Divadla* obsahuje dramata. Podle počtu vydaných svazků sestupně následují I. S. Turgeněv (8 svazků), A. F. Pisemskij (7 svazků), I. A. Gončarov (6 svazků), V. G. Korolenko (5 svazků), N. V. Gogol, M. J. Saltykov-Ščedrin, P. D. Boborykin, L. N. Andrejev (každý po 4 svazcích). Autoři s nižším počtem svazků jsou např. Puškin, Hercen, Uspenskij, Šmeljov, Garšin, Potapenko, Němirovič-Dančenko, Bunin, Jablonovskij a další.

Co se týká překladatelů Ottovy RK, většinou se uvádí, že jich bylo více než 40. Z vytvořené tabulky je ovšem patrné, že celkově jich bylo okolo 60, přestože někteří se v ní vyskytují pouze jednou a přispěli svými překlady tedy jen z menší části. Pro přehlednost uvádím v další příloze této práce (*Příloha č. 2*) **abecední seznam všech překladatelů Ottovy RK**.

Mezi kmenové překladatele patřili P. Durdík, J. K. Pravda, J. Hrubý, K. Štěpánek, I. Hošek, B. Herbenová, P. Papáček, O. Kalašová, A. G. Stín, K. V. Frypés, J. Mikš, Ž. Pohorecká, B. Popová a několik dalších. Za nejčinnějšího překladatele z ruštiny té doby je právem považován Vilém Mrštík (přeložil díla více než 20 ruských spisovatelů), a i v rámci Ottovy RK má své čestné místo jednoho z nejaktivnějších překladatelů. Má navíc zásluhu na prosazení některých autorů do výběru, například Pisemského. Protože ale překládal i pro jiné nakladatele, prvenství u Jana Otty připadá Vincenci Červinkovi, který se podílel na nejvíce překladech. Červinka navíc z ruštiny přeložil velké množství děl pro Ottovu edici Světová knihovna. Z méně produktivních překladatelů edice můžeme zmínit např. J. D. Lužnického, T. Malochyňskou, K. V. Křížka, J. Valešovou, V. Semeráda, B. Šmahelovou, L. Ryšavého, A. Drábka, J. Havlína, M. Inževatkina, M. Nováka, B. Mužíka a jiné. Překladatelé nicméně nebyli s Ottovou Ruskou knihovnou těsně svázáni, překládali i pro jiné nakladatele.

Další přílohou (*Příloha č. 3*) této práce jsou **medailonky nejvýznamnějších a nejaktivnějších překladatelů Ottovy RK**, o kterých se podařilo v dnešní době shromáždit informace. Informace jsem našla především v různých dílech *Ottova slovníku naučného*, dále v *Lexikonu české literatury*, případně na internetu. Z publikace Miroslava Zahrádky *Slovník rusko-českých literárních vztahů*, ale nejen z té, jsem získala informace o tom, jaké ruské autory daný překladatel překládal do češtiny.

Překlady z ruštiny v rámci Ottovy Ruské knihovny ale nebyly jedinými překlady z ruštiny v nakladatelství Jana Otty. Jinými slovy ne vše, co se v nakladatelství Jana Otty přeložilo z ruštiny, vyšlo v rámci Ruské knihovny. Ruská díla vycházela v té době i v jiných edičních řadách, například v rámci Světové knihovny nebo Ottovy laciné knihovny národní. Několik náhodně vybraných příkladů je uvedeno v následující tabulce^{40,41} vzestupně podle roku vydání.

Dílo	Autor	Rok vydání	Překladatel	Edice
Některé básně rozpravné	Puškin, A. S.	1895	E. Krásnohorská	Sborník světové poesie
Ukradený chalát (povídka)	Samsonov, L. N.	mezi 1890 a 1900	N. Mrštík	Knihovna Besed lidu
Pod jižním nebem (humoristický cestopis)	Lejkin, N. A.	1898	V. Unzeitig	Ottova laciná knihovna národní
Vlčí kořist (román o 3 částech)	Nemirovič-Dančenko, V. I.	1904	V. Unzeitig	Ottova laciná knihovna národní
Mořské povídky	Stanjukovič, K. M.	1910	F. Mézl	Světová knihovna
Gubernátor	Andrejev, L. N.	1912	J. Pelíšek	Světová knihovna
Kola na vodě (humoresky a satiry)	Averčenko, A. T.	1914	V. Červinka	Světová knihovna
Dým bez ohně (humoresky a satiry)	Teffi, N. A.	1915	J. Č. Havlín	Knihovna Zlaté Prahy
Dcera kurýrova (román)	Potapenko, I. N.	1916	J. V. Sterzinger	Ottova laciná knihovna národní
Maškarní ples (drama o 4 dějstvích ve verších)	Lermontov, M. J.	1929	F. Táborský	Sborník světové poesie
Dvě povídky (Zvíře a Starý genius)	Leskov, N. S.	mezi 1900 a 1953	K. Štěpánek	Knihovna Besed lidu

Celkový přehled ruské literatury, která vyšla v rámci edice Světová knihovna, poskytuje publikace vydaná v roce 1927 v Ottově nakladatelství *Seznam světové knihovny*

⁴⁰ *Elektronický katalog Slovanské knihovny* [online]. Národní knihovna České republiky [cit. 13. 11. 2018]. Dostupné z: <https://www.nkp.cz/slovanska-knihovna/katalogy-a-databaze/online-katalog-slk/elkat>

⁴¹ *Online katalog knihovny* [online]. Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové [cit. 13. 11. 2018]. Dostupné z: <https://www.svkhk.cz/Pro-verejnost/Katalogy/Online-katalog.aspx>

podle literatur⁴². Objevují se v ní stejní autoři, jako v edici Ruská knihovna (Dostojevskij, Čechov, Tolstoj, Andrejev, Boborykin, Leskov), ale i jiní (Baškirciová, Gorkij, Juškevič, Kovalevská, Lermontov, Naživin, Stremouchov). Stejně je to s překladateli, kromě již známých jmen (A. G. Stín, V. Červinka, B. Herbenová, P. Papáček, B. Holečková-Seidlová) se ve Světové knihovně setkáváme s množstvím dalších překladatelů z ruštiny té doby (M. Gebauerová, K. Kolman, Ž. Šebková, J. Snášel, O. Cmunt, J. Káble, L. Baudyšová, Č. Stehlík a další). Údajně existoval také *Seznam Ruské knihovny*, vydaný Ottovým nakladatelstvím, ovšem v současnosti již není dostupný. Také proto byla sestavena zmíněná tabulka se všemi vydanými svazky.

Srovnání překladů edice Ottova Ruská knihovna a překladů z ruštiny, které vyšly v rámci jiných edic Ottova nakladatelství nebo v některém z jiných nakladatelství té doby, by mohlo být pokračováním této práce nebo předmětem dalšího zkoumání.

5.1.2 Charakteristika překladů Ottovy Ruské knihovny

Překladatelé Ottovy RK patřili k různým překladatelským generacím, a tedy i jejich představy o správné podobě překladu se lišily. „Mnohdy při výběru originálu působily okolnosti utilitárně nakladatelské atd., takže spatřovat zde uzavřenou skupinu nebo nějakou školu není dost dobře možné. Přesto však lze mluvit o určitých sjednocujících prvcích, daných spíše dobovými požadavky na překlad z ruštiny než názorovou jednotou nebo kritérii estetiky překladu. Ostatně styl Ottovy RK se nijak zvlášť neodlišoval od ostatní produkce té doby.“⁴³

Milan Hrala se překlady z ruštiny zabývá podrobně v publikaci *Kapitoly z dějin českého překladu* a styl překladatelů Ottovy RK popisuje takto:

„Jejich základním spojujícím prvkem je záměrná snaha o rusifikaci textu, která má hluboké kořeny v tzv. slavjanofilském překladu, jenž se uplatňoval v počátcích obrození. Pohnutky zde ovšem už byly jiné. Nešlo o jazykové sblížení, ale o to, aby se čtenář mohl „ponořit“ do ruské reality, aby Rusko prostřednictvím překladu nejen poznal, ale přímo „pocítil“. A tak se mnohdy dodržuje syntaktická výstavba věty podle ruštiny, převádějí se přečasté zdobněliny, ruské reálie (zejména míry, váhy, oděvy, pokrmy, hodnosti atd.) zůstávají

⁴² *Seznam Světové knihovny podle literatur*. Praha a Bratislava: Nakladatelství J. Otto, 1927.

⁴³ BELISOVÁ, Šárka, HRALA, Milan, ed. *Kapitoly z dějin českého překladu*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 8024603861, s. 200.

v původní podobě, jsou pouze přepsány latinkou. Tam, kde je překročena míra únosnosti, užije se vysvětlující poznámka pod čarou, i když by bylo možné vhodným opisem, kompenzací nebo jiným způsobem původní výraz nahradit. Přitom je jasné (minimálně z vysvětlivek), že překladatel dobře znal význam daného výrazu, ale záměrně ho nepřevodl do češtiny. V poněkud menší míře, ale přece jen citelně se tato tendence projevuje v gramatických tvarech. Některé zvláštnosti plynou z dobového jazykového úzu, přesněji řečeno – z normy tvořené převážnou částí průměrných beletristických a publicistických textů té doby; lze tu jistě najít překladatelské neobratnosti a prohřešky. Převažuje však základní autorský záměr.⁴⁴

Dalším spojujícím rysem je tendence k jazykové normě literární češtiny staršího období. Překladatelé se snažili udržet tradiční, někdy až zastaralé nebo pokleslé formy literárního jazyka. Společné jim bylo záměrné neakceptování výbojů nové češtiny, která se objevovala v tehdejší moderní literatuře.

Stejného názoru na techniku překladů Ottovy edice je i Jiří Levý. Poznává, že „ve velké části prozaických překladů se teorie doslovné věrnosti obrazila nepříznivě. Překladatelé se drží většinou otrocky syntaxe originálu, jejich slovník je přetížen cizími slovy, výrazy „bytové“, koloritní, jsou ponechávány v původním znění a pod čarou vysvětleny.“⁴⁵

Podobně překlady charakterizuje i Radegast Parolek v publikaci zaměřující se mimo ruské literatury převážně na překladatele (krom jiného) Viléma Mrštíka, jehož Parolek považuje za výjimku a o němž ještě bude v této práci řeč. Ani Parolek nehodnotí práci překladatelů Ottovy RK jako zdařilou nebo kvalitní, překlady mají podle něj nízkou úroveň. Uvádí, že překlady Ottovy RK trpí šedivostí stylu a odpuzují svým doslovismem, což považuje za hlavní důvod toho, že zanikly pro neschopnost dále uspokojovat čtenářskou obec. „Aby zachytili ruského ducha, snažili se redaktoři Ruské knihovny přiblížit překlad maximálně originálu, a to i ve slovních vazbách a ponecháváním značného počtu nepřeložených slov, ačkoliv pro ně existovaly v češtině vhodné ekvivalenty.“⁴⁶

⁴⁴ BELISOVÁ, Šárka, HRALA, Milan, ed. *Kapitoly z dějin českého překladu*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 8024603861, s. 200.

⁴⁵ LEVÝ, Jiří, HONZÍK, Jiří, ed. *České teorie překladu: vývoj překladatelských teorií a metod v české literatuře*. Vyd. 2. Praha: Ivo Železný, 1996. ISBN 8023717359, s. 203.

⁴⁶ PAROLEK, Radegast. Vilém Mrštík a ruská literatura. AUC-Philologica-Monographia V. Praha: Universita Karlova, 1964, s. 179.

Z daného materiálu je patrné, že různí odborníci na teorii překladu se shodují, že překlady Ottovy RK jsou spíše nižší úrovně. To je však názor, vyjádřený s odstupem a z dnešního pohledu, kdy už máme o teorii překladu mnohem více informací a odlišné priority než tehdy. Například v roce 1909 v ilustrovaném Ottově časopise *Zlatá Praha* vyšel článek k padesátému výročí Ruské knihovny a v něm je uvedeno: „Celek, pokud nám ho podává právě ukončených padesát svazků „Ruské knihovny“, svědčí o dobré znalosti překládaného materiálu a přesném ovládnutí příslušné látky, o správném rozhledu a o jemném smyslu rozpoznávacím. Nikde tu není náhodnosti nebo ležérní libovольnosti. Svazky řadí se k sobě dle zřetelně určitého spodního programu a za pevným ústředním cílem. Že Knihovna svými účelně vybranými překlady přichází v Čechách nejvýš vhod, o tom svědčí už obrovský vliv, jež ruský realism měl i na naši povídkovou tvorbu soudobou.“⁴⁷ S dobrou znalostí překládaného materiálu a orientací v ruském prostředí bychom určitě mohli souhlasit, stejně jako s ohromným vlivem edice i ruského realismu na českou literaturu a kulturu. Dále se ale dočítáme, že „překlady samy jsou vesměs svědomité, ba vzorné.“ Toto tvrzení je v dnešní době diskutabilní, s ohledem na tehdejší jednotný styl, politiku a cíle překladu.

Radegast Parolek vidí problém nejen v překladatelích, ale především v redakci RK. Redaktoři i správné české překlady mnohdy „opravovali“ tak, aby seděli jejich zásadám a přepisovali tak, aby byly podobnější ruštině.

Také Milan Hrala souhlasí s tím, že překladatelé se nemohli vyhnout překladatelským prohrškům té doby ani kdyby chtěli. Vnější okolnosti jako časová tíseň nebo tlak nakladatele je tlačily do podléhání originálu, přejímání a převodu reálií a dalších prvků, typických pro ruštinu, do češtiny. Uvádí, že velká část prozaických překladů té doby byla práce řemeslná a oficiální kritika i redaktoři sbírek schvalovali a podporovali doslovný překlad. Mnohá díla navíc vycházejí ve velkém spěchu, což má také vliv na kvalitu překladu a úroveň češtiny.

Na druhou stranu se mnozí překladatelé k metodě, kterou tehdy vyznávali, nejenže přiznávají, ale zároveň ji obhajují jako správnou, rozumnou a pochopitelnou. Mnozí překladatelé tedy redaktorům nahrávali a společně s tlakem a požadavky tehdejší doby můžeme mluvit o „kolektivní vině“. Například v úvodní poznámce překladatele *Některých*

⁴⁷ DRESLER, Václav: Ruská knihovna. Přehledná stat' k 50. svazku Knihovny vydávané nakladatelstvem J. Otty v Praze. In: *Zlatá Praha*. Praha: J. Otto, roč. 26, č. 20, 5. 2. 1909, s. 237, 238.

prací A. S. Puškina Ladislava Macháčka⁴⁸ si můžeme přečíst: „Při překladu zachoval jsem zúmyslně, pokud bylo možno, formu ruskou ze dvou příčin: aby poznány byly obraty, jichž mnohých sami můžeme užítí, a pak, aby zřejmo bylo, že překlad pořízen byl z originálu.“⁴⁹

Hrala se Ottově RK věnuje i ve své stati s názvem *K některým otázkám teorie překladu v současnosti*, která je součástí publikace *Překlad včera a dnes*. Styl překladů Ottovy Ruské knihovny označuje za příklad konstituování překladatelského jazyka. „Jednotnost jejich jazyka je dána respektováním určitých principů, v té době módních, považovaných za správné a produktivní. Je to zejména výrazná snaha o rusifikaci překladu, která má hluboké kořeny v tzv. slavjanofilském překladu u nás vůbec. Stručně řečeno, ve snaze o „ruské znění“, které zasahuje hlavně lexikální a syntaktickou oblast, překračují se významové hranice slov a celých spojení.“⁵⁰ Znovu poukazuje na vysvětlující poznámky pod čarou, u překladatelů té doby oblíbené a nechť najít odpovídající výraz v češtině. Zmiňuje i silnou tendenci zachovat zastaralou formu češtiny staršího období původní české literatury. Zkoumání úrovně vybraných překladů je ostatně jedním z cílů této práce.

Na závěr už Hrala shrnuje a objasňuje příčiny konce Ottovy Ruské knihovny s poukázáním na další vývoj překladů a nové požadavky:

„To bylo také mimochodem jednou z příčin úpadku a konce Ruské knihovny, neboť dvacátá léta přinesla radikální změny v estetickém cítění i v názorech na literární jazyk, změny, kterým tito překladatelé prostě už nemohli stačit. Potvrzují se tu také závěry o zastarávání jako nutném a jistým způsobem zákonitým jevu, který patří ke specifické překladu a je jedním z odlišujících prvků od původní literatury. Je samozřejmé, že překlady z okruhu Ruské knihovny už nemohly vyhovovat ani později, po roce 1945, kdy zájem o ruské realisty byl oživen, avšak bylo nutné pořídit překlady nové, dílo autorů RK bylo již edičně nepoužitelné.“⁵¹

⁴⁸ Ladislav Zdeněk Macháček (1858-1921) nepatřil k překladatelům Ottovy RK.

⁴⁹ LEVÝ, Jiří, HONZÍK, Jiří, ed. *České teorie překladu: vývoj překladatelských teorií a metod v české literatuře*. Vyd. 2. Praha: Ivo Železný, 1996. ISBN 8023717359, s. 203, 204.

⁵⁰ HRALA, Milan. *K některým otázkám teorie překladu v současnosti*. In: VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad včera a dnes: zborník príspevkov z konferencie "40 rokov prekladu v socialistickej spoločnosti"*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1986, s. 73.

⁵¹ BELISOVÁ, Šárka, HRALA, Milan, ed. *Kapitoly z dějin českého překladu*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 8024603861, s. 202.

5.1.3 Konec a pokračování Ottovy Ruské knihovny

Ještě v meziválečném období bylo jedním z tehdejších směrů pokračování tradice Ottovy Ruské knihovny. Existovala ještě více než deset let po vzniku republiky hlavně díky principům, které s ní do českého překladu vstoupily. Překladačská generace RK ale postupně začala být na ústupu. Nicméně vidíme snahy o návrat k dobám největší slávy. „Navázat na tradici Ruské knihovny, což lze ovšem chápat hlavně jako snahu převzít zájem těch čtenářských vrstev, které Ottova RK už neuspokojovala výběrem ani způsobem překladu, se pokusilo nakladatelství Melantrich založením Nové ruské knihovny v polovině dvacátých let.“⁵² Edici řídil Bohumil Mathesius, existovala 7 let (1928-1935) a vydala 14 titulů (18 svazků). Několik příkladů z produkce nakladatelství Melantrich v edici Nová ruská knihovna uvádím v následující tabulce:^{53,54}

Svazek	Dílo	Autor	Rok vydání	Překladatel
1	Podnik Artamonových	Gorkij, M.	1928	J. Hora
2	Lidé a osudy	Gorkij, M.	1928	B. Mužík
3	Transvaal	Fedin, K. A.	1928	B. Mužík
4	Foma Gordějev	Gorkij, M.	1929	V. König
5	Zkáza oddílu Levinsonova	Fadajev, A. A.	1929	A. Hais
6	Bosáci	Gorkij, M.	1929	V. König
7	Smrt brejlatého vezíra	Tynjanov, J. N.	1930	B. Mužík
9	Defraudanti	Katajev, V.	1930	M. Vaněk, J. Hora
11	1918	Tolstoj, A. N.	1931	E. Vajtauer
13	Stavíme přehradu	Pilňjak, B.	1932	B. Mathesius
14	Jízda do pekel : Sestry	Tolstoj, A. N.	1932	B. Hackenschmiedová
17-18	Petěrburg (román)	Belyj, A.	1935	B. Mathesius

⁵² BELISOVÁ, Šárka, HRALA, Milan, ed. *Kapitoly z dějin českého překladu*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 8024603861, s. 214, 215.

⁵³ *Elektronický katalog Slovanské knihovny* [online]. Národní knihovna České republiky [cit. 13. 11. 2018]. Dostupné z: <https://www.nkp.cz/slovanska-knihovna/katalogy-a-databaze/online-katalog-slk/elkat>

⁵⁴ *Online katalog knihovny* [online]. Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové [cit. 13. 11. 2018]. Dostupné z: <https://www.svkhhk.cz/Pro-verejnost/Katalogy/Online-katalog.aspx>

Jak už bylo zmíněno v kapitole o teorii překladu, překlady Ottovy RK vyhovovaly poptávce tehdejší doby a soudobá kritika je přijímala v podstatě kladně. Překladatelské postupy překladatelů byly předmětem diskuzí a ostrých odsudků až později. Podle Milana Hraly se názory měnily s tím, jak se české překladatelství zdokonalovalo a měnil se názor na funkci překladu. Výhrady a kritické poznámky se objevují ruku v ruce s novými názory na překlad a jeho funkce a s novými postupy a metodami. Zastarávání překladů patří k logice vývoje, je to běžný a zákonitý proces. Hrala ovšem ve vztahu k překladům z ruštiny vidí něco mimořádného. „Jakoukoliv čtenářskou přitažlivost ztrácejí celé bloky knih, svého času třeba skutečně i populárních. Dnes jsou součástí historie nejen pro své téma, ale také pro metodu překladu, vztah k originálu a zejména pro jazykovou podobu, která je nyní už nepřijatelná.“⁵⁵

Milan Hrala vysvětluje, že překlady Ruské knihovny již vydávat nelze nikoli pro drobné chyby a nedostatky, ale pro nepřijatelnost základních principů jejich metody. Přese všechno Hrala upozorňuje na důležitost a velký význam Ruské knihovny Jana Otty, který nelze pominout. Připomíná, že uvedla do českého prostředí stěžejní díla ruského kritického realismu způsobem, který její členové považovali za nejvhodnější vzhledem ke své čtenářské obci a k úkolům překladu, jak je oni chápali. Ottova Ruská knihovna vytvořila základ pro vnímání myšlenkového bohatství ruské literatury v evropském kontextu a značně posunula hranice poznání v této oblasti.

Celkově je doba charakterizována významnými edičními počiny v oblasti překladu a vydávání ruské literatury ve velkém množství, i když klesající kvalitě. Význam tohoto období je nesporný díky velkému objemu textů přeložených z ruštiny, vysokému počtu překladatelů i zájmu veřejnosti, vedoucí ke kvalitativnímu rozvoji překladu v dalším období.

⁵⁵ BELISOVÁ, Šárka, HRALA, Milan, ed. *Kapitoly z dějin českého překladu*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 8024603861, s. 239.

6 Analýzy překladů vybraných děl

V této kapitole budou analyzovány vybrané překlady Ottovy Ruské knihovny. Díla k analýze byla vybírána s ohledem na zahrnutí co nejvíce různých hledisek. Mezi analyzovanými díly jsou tedy jak romány, tak i jiné žánry významných (Dostojevskij, Tolstoj) i méně známých (Šmeljov) ruských spisovatelů. Dramata do analýzy nezahrnuji záměrně, vzhledem k tomu, že nepatří k primárnímu zaměření edice, naopak se v celkovém výčtu vyskytují velmi okrajově. Poezii edice neobsahuje vůbec, je zaměřena výhradně na realistickou prózu. Stejně je to s překladateli – budou analyzovány překlady kmenových překladatelů Ottovy RK (Hrubý, Papáček, Mrštík), ale i méně známých (Helena Růžičková-Váňová). Na většině analyzovaných děl pracoval jen jeden překladatel, ale zahrnula jsem i taková, na kterých se jich podílelo více, abych mohla zhodnotit, jestli i tento aspekt hrál nějakou roli. Další je časové hledisko, podle kterého je kapitola navíc uspořádána – do analýzy byla zařazena díla z konce 19. i začátku 20. století. Výběr je tedy tak pestrý, aby umožňoval informačně co nejobsáhlejší závěrečné shrnutí a komparaci.

Úvodem ke každé analýze je několik základních informací o díle. Informační část začíná zařazením díla v rámci Ottovy RK, následuje krátký popis děje, a především výčet všech překladatelů, kteří se překladu díla do češtiny v různých obdobích (většinou později, než překladatelé Ottovy RK) věnovali. Dalším hlediskem při výběru překladů byla totiž skutečnost, jestli bylo dílo ještě někdy později přeloženo jiným překladatelem, aby bylo možné na základě krátkých ukázek z jednotlivých překladů zpracovat také diachronní srovnávací analýzu. To je také důvod, proč jsem analyzovala převážně světově proslulá díla významných ruských autorů, a ne brakovou literaturu – ta totiž víckrát než jednou přeložena nebyla.

Ze všech výše výtčených klasifikačních kritérií výběru analyzovaných děl je tím primárním osobnost překladatele. Také proto bude jen první z analýz zpracována rozsáhle, s rozdělením konkrétních příkladů překladatelských postupů do jazykových rovin. Další analýzy budou zpracovány tak, aby jen neopakovaly již zmíněné, ale zaměřily se na rysy typické pro danou překladatelskou osobnost. Příklady, uváděné v rámci analýz, budou vybírány průřezově z celého díla (případně některé jeho části, vždy je uvedeno v úvodu). Zdroj ilustrativních příkladů s uvedením čísla dané stránky uvádím v případě, že se jedná o vyšší syntaktické celky a širší kontext. Překlady srovnávám jednak s knižními ruskými originály – jedná se ovšem o aktualizovaná vydání, vzhledem k tomu, že původní verze

nejsou dostupné – a zadruhé s originály ve formě elektronické, které umožňují snadnější a rychlejší vyhledávání. Také proto většinou uvádím elektronický zdroj u originálu a odkaz na konkrétní stranu zpravidla jen u ukázky z překladu.

Analýzu doplňuje krátká, náhodně vybraná ukázka ze souvislého textu, která slouží pro komplexnější představu o překladu než jen jednotlivé příklady. Uvádím vždy originál, překlad daného překladatele Ottovy RK a také překlad, případně překlady jiných překladatelů. Záleží vždy na konkrétním díle – předkládám srovnání minimálně s jedním, ale v některých případech třeba i s více překladateli (případně přepracovanými překlady, viz níže). Nakonec srovnání originálu a překladu hodnotím v rozboru ukázky, vytvářím krátkou kritiku překladu. Uvádím příklady překladatelských postupů přímo z dané ukázky v pořadí, jak se v ní vyskytují. Ukázka pozdějšího překladu v porovnání s překladem z Ottovy edice ukazuje, jak se překlad v průběhu let vyvíjel.

6.1 S. Turgeněv: Lovcovy zápisky (přeložili Pavel Durdík a Karel Štěpánek)

Soubor povídek *Lovcovy zápisky* zaujímá v pořadí Ottovy Ruské knihovny osmé místo. Jedná se o vůbec první svazek Spisů Ivana Sergejeviče Turgeněva a také o jedno z raných děl edice; bylo vydáno v roce 1891. Na překladu pracovali dva překladatelé, a to dr. Pavel Durdík a Karel Štěpánek. Durdík se na překladu podílel větší měrou, přeložil asi dvě třetiny povídek, Štěpánek zbytek. K analýze byly vybrány povídky *Tchoř a Kalinyč*, *Běžin luh* a *Smrt'* (přeložil Pavel Durdík) a *Malinová voda*, *Lgov* a *Tat'jana Borisovna a její synovec* (přeložil Karel Štěpánek).

Dílo *Lovcovy zápisky* je knihou příběhů, črt a krátkých povídek z prostředí ruské vesnice v první polovině 19. století. Turgeněv v příbězích zachytil způsob života venkovského lidu a statkářů jak v nevolnických vesnicích, tak na panských sídlech na pozadí středoruské krajiny a přírody. Povídky nemají společný námět, jedná se o náhodná setkání a příhody, k jejichž sepsání inspirovaly Turgeněva jeho lovecké toulky.

Poprvé dílo přeložil v nakladatelství I. L. Kobera v roce 1874 František Mach. Následoval překlad Durdíka a Štěpánka v Ottově nakladatelství. Pouze pět z více než dvaceti povídek bylo v roce 1912 přeloženo znovu Josefem Folprechtem v Topičově nakladatelství. Následovaly překlady Stanislava Minaříka (1929) a Josefa Pelíška (1950). V roce 1962 přišla s novým překladem Anna Nováková, nejnovější vydání jejího překladu s drobnými úpravami vyšlo v nakladatelství Dobrovský s.r.o. v edici Omega v roce 2018.

V roce 1972 vyšel v nakladatelství Odeon ještě jeden překlad *Lovcových zápisů*, z politických důvodů ovšem není uvedeno jméno překladatele.

Příklady překladatelských postupů a dílčí zhodnocení a srovnání překladů Pavla Durdíka a Karla Štěpánka

Na začátku hodnocení je třeba zmínit, že běžnému čtenáři nemůže být hned na první pohled a bez důkladnější analýzy jasné, že čte dílo, na kterém se podíleli dva různí překladatelé. Jednotlivé povídky se od sebe, co se strategie překladu týče, nijak zásadně neliší. Důležitá je také informace, že oba překladatelé patří k těm významnějším, kteří pro Ottovu edici pracovali a s překlady z ruštiny do češtiny měli bohaté zkušenosti. Zajímali se také o ruský život a kulturu a zabývali se publicistickou činností. Předpokládám, že se domluvili na jednotném stylu, ve kterém chtěli překlad povídek realizovat.

Překladatelé dodržují stejnou **grafickou úpravu** v případě přímé řeči, odlišnou od ruské, to znamená, že k označení přímé řeči používají uvozovky, nikoli pomlčku. Srovnejte např.:

— *Он его спросил? — перебил изумленный Федя.*

— *Да, спросил.*

— *Ну, молодец же после этого Трофимыч... Ну, и что ж тот?*

„*On že se ho zeptal? “ vpadl mu do řeči žasnoucí Féďa.*

„*Ano, zeptal.*“

„*Nu, ten Trofimyč je tedy hrdinský chlapík...Nu, a co ten? “ (Lovcovy zápisky, překlad Pavel Durdík, s. 101,⁵⁶ dále jen LZ, Dur, s. 101)*

Pro češtinu nezvyklá z důvodu očividného přejímání ruské podoby je transliterace některých vlastních ruských jmen (*Alěna, Sergěj Sergějič, Vasil Seměnyč*). Z pozdějšího překladu *Lovcových zápisů* z roku 1958 od Anny Novákové se navíc dozvídáme, že jména hrdinů povídek, která jsou podle ní důležitou složkou autorova kritického úsilí proti feudálním vztahům na ruském venkově, hrají v celém díle důležitou roli a překladatel by je neměl opomenout. Turgeněv vkládal do jmen při jejich tvoření silný náboj humoru, ironie, satiry až sarkasmu. Jako příklad Nováková předkládá třeba přezdívky (*Chor a Kalinyč – Tchoř a Kalinyč, Birjuk – Nelida*: Durdík ponechává *Birjuk*) nebo místní názvy

⁵⁶ TURGENĚV, Ivan Sergejevič. *Lovcovy zápisky*. Přeložili Pavel DURDÍK a Karel ŠTĚPÁNEK. Praha: J. Otto, 1891. Ruská knihovna, č. 8. Spisy Ivana S. Turgeněva, sv. I., s. 101.

(*Malinová voda – Červená voda*: u Štěpánka *Malinová*). Dále Nováková uvádí, že ve svém překladu povídky *Smrt* používá Hrubínův překlad Kolcovových veršů.⁵⁷ Konkrétně úryvky z poezie Durdík se Štěpánkem v textu transliterují a jejich vlastní překlad uvádějí v poznámce pod čarou také vzhledem k tomu, že v 19. století Hrubínův ani žádný jiný překlad neexistoval. Ze zastaralých prvků v pravopise se setkáváme s geminátami (*novella, senník, assignací, pavillon, affektovanou, kollegiální rada*).

V oblasti **morfologie** se Pavel Durdík dopouští výraznější rusifikace při převodu deminutiv (*stromček, nizounký, domek, jestřábek, tetřívka, ohníčky*). Zatímco pro ruštinu je časté používání zdvojnásobení až už v uměleckém textu nebo v mluvené řeči přirozené, v češtině jejich výskyt tak častý není. Úkolem překladatele je si tuto odlišnost uvědomit a nepřekládat všechna deminutiva doslovně, ale některá neutralizovat a odebrat jim citové zabarvení. Užívání jmenných tvarů přídavných jmen bylo dobovou záležitostí, nicméně jejich hojný výskyt v ruštině měl jistě na překladatele interferenční vliv (*domy pokryty jsou prkny; jeť příjemno, bylo v ní němo a ticho, vrátit se domů nebylo možno, zajímavá bylo poslouchati; vydrhnout, umyt, byl nemocen, nebylo možno, loďka je spravena*). Totéž se týká tehdejšího používání shodných přívlastků v postpozici (*vystupuje mohutné světlo denní, paprsky sluneční*). Do stejné oblasti bych zařadila ještě používání několika prostředků, které sice nejsou morfologickými rusismy, ale patří do tzv. staré formy literární češtiny⁵⁸ tehdejšího období. Mezi takové patří například zastaralý instrumentál plurálu podstatného jména (*se svislýma ramenoma, mávajíce bystře křídloma, složí ruce pod prsoma*), slovesa s příklonkami (*Kamž jinam? Vímeť, že domů.; byliť tím zbaveni radosti, záležetť*) nebo dvouslovné příslovecné sprežky (*s těží, to hle, ku podivu, v před, v pravo, ku předu, ob čas, za darmo, na štěstí*). Typické je nejen pro Durdíka a Štěpánka, ale i všechny ostatní tehdejší překladatele používání infinitivu s koncovkou *-ti* (*jal se nás pozorovati, zbledlé nebe opět se počalo modrati, počal se rozhlížeti kolem; usaditi, platiti, jeti, býti, usnouti, kupovati, slyšeti, smířiti, viděti, nocovati, navštěvovati, viniti*), ovšem ne výhradně, objevují se vedle infinitivů na *-t*.

⁵⁷ TURGENĚV, Ivan Sergejevič. *Lovcovy zápisky*. Přeložila Anna NOVÁKOVÁ. Praha: Svaz československo-sovětského přátelství, 1958, s. 1.

⁵⁸ Termín byl přejat z publikace *Kapitoly z dějin českého překladu*, z části Milana Hraly o českých překladech ruské literatury, strana 201. Literární češtinou se myslí spisovná čeština literárních děl. Jedná se o jazykovou normu literární češtiny staršího období a tradiční, někdy až zastaralé (a pokleslé) formy literárního jazyka.

V oblasti **morfosyntaxe** se u obou překladatelů setkáváme se slovesnými a předložkovými vazbami buď zkopírovanými podle ruského vzoru (*ač nebyl výmluvným – ačkoli nebyl výmluvný*) nebo charakteristickými právě pro jazyk tehdejší doby (*slézaje s vozu, volal jsem s vozíku, sejme s hlavy čapku, počal se své strany pohrávati si s puškou směrem ku břehu*). Předložka *-s-* je v těchto vazbách zastaralým jevem z grafické roviny, vyžadovala se v genitivu, vyjadřujícím směr „z povrchu pryč“, nebo shora dolů. Do téže roviny bych zařadila také chybný převod zdvojeného spojovacího výrazu *ни-ни* (*příroda tě neobdařila ni pamětí, ni pilností – místo ani-ani*).

V **syntaktické** oblasti jsem se často setkávala s inverzemi, které mohou být buď příznakem kopírování ruského slovosledu a větné stavby, nebo rysem dobové češtiny.

*domy pokryty jsou prkny
oba rozmlouvali se mou nenuceně
vše úplně utichlo kolem
obzvláště vzbuzovaly jeho žalost duby na zemi ležící
v síni lidé chodí
většinou jen z nižších tříd si je vybíral
A ne jen jemu samotnému dala čelo oholit.
záletník bezpochyby též byl strašný
souhlasili, že bez loďky honiti nebylo možno
se sousedy zná se málo*

Interpoziční slovosled je typický pro ruštinu.

k rozestavěným na dvoře stolům

Nicméně bych ocenila převod popisných pasáží přírody, které jsou v textu originálu časté a u obou překladatelů kvalitně přeložené do češtiny. Příklady z překladu Pavla Durdíka:

*Мы запили прозрачный теплый мед ключевой водой и заснули под однообразное жужжанье пчел и болтливый лепет листьев.⁵⁹
Zapili jsme průzračný, teplý med pramenitou vodou a usnuli jsme při jednotvárném bzučení včel a žvatlavém šelestu listů. (LZ, Dur, s. 5)*

⁵⁹ Иван Тургенев. Записки охотника. Хорь и Калиныч [online]. Интернет Библиотека Алексея Комарова [cit. 21. 3. 2019]. Dostupné z: <https://ilibrary.ru/text/1204/p.1/index.html>

*Небольшая ночная птица, неслышно и низко мчавшаяся на своих мягких крыльях, почти наткнулась на меня и пугливо нырнула в сторону. Я вышел на опушку кустов и побрел по полю межой. Уже я с трудом различал отдаленные предметы; поле неясно белело вокруг; за ним, с каждым мгновением надвигаясь, громадными клубами вздымался угрюмый мрак.*⁶⁰

Nevelký noční pták, nesoucí se bez hluku a nízko na svých měkkých křídlech, téměř do mne vrazil, ustrašeně sebou trhnul a zmizel stranou. Vyšel jsem z křovin a zvolna jsem se ubíral po polní mezi. S namáháním jsem už rozeznával vzdálené předměty; matně se kolkolem bělelo pole, za ním zdvihal se pošourný mrak. (LZ, Dur, s. 91)

Ze zastaralých a archaických prvků v syntaktické oblasti můžeme uvést typické přechodníky (*nacházeje se v postavení výminečném, jsa člověkem nezávislým, míhajíc, kroužíce a chvějíce, mžhourajíce, chrochtajíc, pošilhávajíce, roztáhnuv, chopiv, vypláznuvše, máchnuv, dostav, usmívaje se, podpíraje, kráčejíc, nedočkav, zajíkaje se, očekávaje, svěsiv, trávivší, odrážejíce, ohmatávaje, čekajíce*) nebo také předminulý čas neboli plusquamperfektum (*co jsem se byl přidružil k chlapcům*).

V oblasti **lexika** se u obou shodně setkáváme s užíváním následujících výrazů pro označení ruských reálií: *mužik, báťuška, bárin* a dalších, stejně jako s množstvím neuzuálních kolokací. Tento přístup k převodu reálií označujeme jako exotizační. Příklady lexikálních rusismů a neuzuálních kolokací u Pavla Durdíka:

je nevysokého vzrůstu (он невысокого роста – je menšího vzrůstu)

prostorný sosnový dům (сосновый – borovicový)

bárin (барин – milostpán)

dvou prázdných komnat (двух пустых комнат – dvou prázdných pokojů)

Zdrádstvuj! (Здравствуй! – Ahoj!)

čtyři desjatiny lesa (десятина – desetina)

báťuška (батюшка – tatínek, příp. přítel)

vraštil husté brvy (брови – obočí)

grámota (грамота – v tomto případě gramotnost)

mužík (мужик – chlap, rolník)

– neuzuální kolokace

kde kterou (kdejakou)

seděl za kočího (na místě kočího)

⁶⁰ Иван Тургенев. Записки охотника. Бежин луг [online]. Интернет Библиотека Алексея Комарова [cit. 21. 3. 2019]. Dostupné z: <https://ilibrary.ru/text/1204/p.8/index.html>

*stýskal si dále na svůj osud (stěžoval si na svůj osud)
ale šafáře co možná často měň (co nejčastěji)*

Příklady lexikálních rusismů a neuzuálních kolokací u Karla Štěpánka:

*dědoušek (дедушка – dědeček)
mužík
báťuška
báryňa (барыня – milostpaní)
záhy jsme přivykli (привыкнуть – zvyknout si)
dostihli jsme konečně břehu (достигнуть – dosáhnout)
mávajíce bystře křídloma (быстро – rychle)*

– neuzuální kolokace

*byl jsem na honě (на охоте – na honu)
prosím za dovolení (о доvoлені)
v čem záleží tato zábava (в чем спочівá)
zdál se na pohled asi šedesátiletým (šedesátiletý)*

V oblasti **frazeologie** se projevuje Durdíkova dobrá znalost ruštiny a snaživost při hledání odpovídajících ekvivalentů. Frazém *чужими руками жар загребать*, přeložil jako *cizíma rukama rád si dáváš kaštany z ohně vybírat* (používáme v případě, kdy nás někdo lstí nutí k nepopulárním nebo nebezpečným činnostem) a zachoval tak význam. Poradil si také s převodem obrazného pojmenování *белоручка (Уж я тебя знаю, белоручка ты этакой! - Znáám já tě, zpanštilý ty jeden!)*.

Pro oba jsou v oblasti **sémantiky** charakteristické až nezvykle podrobné vysvětlující poznámky pod čarou, které sice objasňují českému čtenáři výrazy nebo události, které pro něj mohou být neznámé, jejich kvantitativní přiměřenost je ovšem diskutabilní:

zhoubná, bezesněžná zima čtyřicátého roku = V roce 1840 při nejkřutějších mrazech nenapadlo až do konce prosince sněhu; všechno obilí pomrzlo, a mnoho překrásných dubových lesů zničila tato nemilosrdná zima. Nahraditi je není snadno; tvůrčí síla země patrně chudne; na „zakázaných“ – t. j. modlitbou a svatými obrazy posvěcených – prázdných prostorách vzrůstají místo dřívějších ušlechtilých stromů samy od sebe břízy a jedle; jinak u nás pěstovati les neumějí (LZ, Dur, s. 212)

ťaglo = řaglem za doby nevolnictva rozuměla se pracovní jednotka, totiž muž se ženou a náležitým potahem. Posaditi ves na obrok znamenalo, že se statkář polním hospodářstvím sám nezabýval, roboty tedy se nekonal, nýbrž všechny pozemky velkostatku byly

odevzdány poddanným, kterým za to uložen určitý roční plat, obrok. Místy bylo takové postavení pro sedláky výhodné, místy však ustanovil pán obrok tak vysoký, že přesahoval výnos pozemků a pak ovšem byl obrok příčinou ožebračení celých vsí (LZ, Karel Štěpánek, s. 37)

Typická jsou vysvětlení z oblasti ruských reálií:

Akim Nachimov = prostřední satirický básník z první polovice tohoto stol.
Suzdalský obrázek = v okolí města Suzdali ve vladimírské gubernii hotoví se po všech jarmareční obrázky, jimiž ruští sedláci vyzdobují své světnice
balalajka = malá, primitivní třístrunná kytára ruských sedláků
Féďa, Pavluša, Iljuša, Kost'a a Váňa = zmenšená jména: Feodor, Pavel, Ilja, Konstantin a Ivan
zelené víno = zeleným vínem zvali druhy vodku
chlebosol = člověk pohostinný
dvorecký = hlava domácího služebnictva
arapník = dlouhý bič na psy
kozáček = chlapec, jehož posílají s různým poručením

Někdy jsou naopak překladatelé schopni začlenit drobné objasnění přímo do textu, u Štěpánka uvádím příklad *люди екатеринского времени*, které přeložil jako *ramětníci časů Kateřiny druhé*.

Všechny doposud uvedené jevy se jistým způsobem podílejí na celkovém **stylistickém** vyznění překladu. Pro ukázkou ještě uvádím další zastaralé a knižní výrazy:

kol kolem na verstu cesty
dej pozor, sic vozík polámeš
jest nebe jasné
toť řine jedva patrný déšť
rozhlédl se vůkol
druhy, provisorní, onot', třebas, přípřež, myslili, dojista, odejel (odjel),
pokrytství, zvěděl, tehdá

V **textové rovině** můžeme najít prvky nadbytečného přívlastkového odkazování, realizovaného pomocí postpozitivního umístění ukazovacích zájmen (*úžlabina tato měla podob, zbytky to bývalých základů*) nebo přívlastkové pronominalizace realizované

přivlastňovacími zájmeny (*statků jeho nestačilo bohužel na celý jeho život; zvláště slušel mu skromný úsměv, který pohrával na jeho rtech*).

Pavel Durdík a Karel Štěpánek sjednotili svůj styl tak, aby český čtenář nerozpoznal, že čte dílo, na kterém se podíleli dva překladatelé. Vyskytují se u nich tytéž překladatelské postupy a řešení. V překladu *Lovcových zápisů* bych vyzdvihla převod popisných pasáží přírody, které jsou kvalitní a v povídkách se vyskytují často. Z morfologické roviny jsou pro překlad typická deminutiva, jmenné tvary přídavných jmen a různé zastaralé koncovky. V oblasti lexika se u obou překladatelů setkáváme se stejnými lexikálními rusismy, syntaktická oblast je poznamenána inverzemi. Převod frazeologismů prokazuje dobrou znalost ruštiny, vysvětlující poznámky pod čarou zase orientaci v ruských reáliích. Těmito poznámkami chtěli překladatelé patrně vzdělat čtenářskou obec v oblasti ruských reálií, kultury, ale třeba i historie.

Ukázky ze souvislého textu

Ukázka z překladu Pavla Durdíka

Originál⁶¹ (ukázka z povídky *Бежин луг*)

Я быстро отдернул занесенную ногу и, сквозь едва прозрачный сумрак ночи, увидел далеко под собою огромную равнину. Широкая река огибала ее уходящим от меня полукругом; стальные отблески воды, изредка и смутно мерцающая, обозначали ее течение. Холм, на котором я находился, спускался вдруг почти отвесным обрывом; его громадные очертания отделялись, чернея, от синеватой воздушной пустоты, и прямо подо мною, в углу, образованном тем обрывом и равниной, возле реки, которая в этом месте стояла неподвижным, темным зеркалом, под самой кручью холма, красным пламенем горели и дымились друг подле дружки два огонька.

Překlad Pavla Durdíka⁶² (ukázka z povídky *Běžin luh*)

*Rychle jsem stáhl zpět nohu, již **jsem byl už vykročil**, a skrze jedva průzračný **soumrak noční** spatřil jsem daleko pod sebou ohromnou rovinu. Široká řeka ji objímala **polokruhem ode mne se vzdalujícím, ocelový lesk** vody, zřídka a matně se kmitajícím, označoval její běh. **Chlum**, na němž jsem stál, spadal náhle téměř převislým svahem; jeho obrovské obrysy oddělovaly se černou **massou** od modravé vzdušné prázdnoty, a přímo pode mnou, v samém úhlu, jež tvořil strmý svah a rovina, hned u řeky, která jako nehybné,*

⁶¹ Иван. Тургенев. Записки охотника. *Бежин луг* [online]. Интернет Библиотека Алексея Комарова [cit. 12. 3. 2019]. Dostupné z: <https://ilibrary.ru/text/1204/p.8/index.html>

⁶² TURGENĚV, Ivan Sergejevič. *Lovcovy zápisky*. Přeložili Pavel DURDÍK a Karel ŠTĚPÁNEK. Praha: J. Otto, 1891. Ruská knihovna, č. 8. Spisy Ivana S. Turgeněva, sv. I., s. 92.

tmavé zrcadlo stála v tom místě pod samou propastí, hořely vedle sebe dva ohníčky s červeným plamenem, nad nímž vystupoval dým.

Překlad Josefa Pelíška⁶³

Rychle jsem strhl zdviženou nohu a už málo průhledným nočním soumrakem daleko pod sebou jsem spatřil ohromnou rovinu. Široká řeka ji ovíjela polokruhem vzdalujícím se ode mne, ocelové odlesky vody vyznačovaly její tok svým občasným nejasným kmitáním. Pahorek, na němž jsem stál, náhle klesal skoro kolmým srázem. Jeho ohromné obrysy se svou černí odlišovaly od modravé vzdušné prázdnoty a přímo pode mnou, v úhlu utvořeném oním srázem a rovinou, u řeky, která tu stála jako nehybné, tmavé zrcadlo, pod samým srázem pahorku červeným plamenem hořely a kouřily vedle sebe dva ohníčky.

Překlad Anny Novákové⁶⁴

Rychle jsem strhl zpět zvednutou nohu a v nočním šeru jsem s námahou rozeznal hluboko pod sebou obrovskou rovinu. Široká řeka ji obtékala v půlkruhu a ztrácela se v dáli; ocelové záblesky vody, jež chvilkami nejasně prokmitly, značkovaly její tok. Kopec, na němž jsem stál, se prudce svažoval dolů takřka kolmým srázem. Jeho obrovský černý obrys vystupoval z modravé vzdušné prázdnoty a přímo pode mnou, v úhlu, jež tvořil tento sráz a rovina, u řeky, stojící na tomto místě jak nehybné, tmavé zrcadlo, těsně pod strmou strání hořely a dýmaly svorně vedle sebe dva červené ohýnky.

Rozbor ukázek

Za zastaralý a knižní prvek bychom mohli v ukázce považovat předminulý čas (*jíž jsem byl už vykročil*) nebo gemináty ve slově *massou*, nicméně právě v tomto úryvku nenacházíme žádné přechodníky ani infinitivy s koncovkou *-ti*, což je poměrně neobvyklé. Interferencí z ruštiny, případně ale také dobovou normou je spojení *soumrak noční* s přívlastkem shodným v postpozici namísto v prepozici. Právě tak překládá Josef Pelíšek (*nočním soumrakem*), Anna Nováková volí spojení *v nočním šeru*.

Celá popisná ukázka je podle mého názoru přeložena velmi zdařile především ze syntaktického hlediska, nicméně se Pavel Durdík nevyhnul inverzi v části *polokruhem ode mne se vzdalujícím*. V jednom případě zvolil překladatel metodu záměny gramatické kategorie množného čísla jednotným (*стальные отблески* – *ocelový lesk*), což je přijatelný zásah. Za lexikální rusismus bychom mohli označit slovo *chlum* z ruského *холм*, což znamená *kopec* nebo *pahorek*. Naopak překlad spojení *о́гнь подле дру́жки*,

⁶³ TURGENĚV, Ivan Sergejevič. *Lovcovy zápisky*. Přeložil Josef PELÍŠEK. Praha: Práce, 1950, s. 99.

⁶⁴ TURGENEV, Ivan Sergejevič. *Lovcovy zápisky*. Přeložila Anna NOVÁKOVÁ. Praha: Dobrovský, 2018. Knihy Omega. ISBN 9788075851673, s. 85.

vyjadřující vzájemnost, hodnotím kladně (*vedle sebe*), vzhledem k tomu, že bylo tehdy běžné používat rusismus *druh druhu*. Popis ohničků překladatel možná zbytečně doplňuje vedlejší větou (*nad nímž vystupoval dým*) – druzí překladatelé volí úspornější řešení bližší originálu (Pelíšek *hořely a kouřily*, Nováková *hořely a dýmaly*).

Ukázka z překladu Karla Štěpánka

Originál⁶⁵ (ukázka z povídky *Льгов*)

Пока наши собаки, с обычным, их породе свойственным, китайским церемониалом, снюхивались с новой для них личностью, которая, видимо, трусила, поджимала хвост, закидывала уши и быстро перевертывалась всем телом, не сгибая коленей и скаля зубы, незнакомец подошел к нам и чрезвычайно вежливо поклонился. Ему на вид было лет двадцать пять; его длинные русые волосы, сильно пропитанные квасом, торчали неподвижными косицами, — небольшие карие глазки приветливо моргали, — всё лицо, повязанное черным платком, словно от зубной боли, сладостно улыбалось.

Překlad Karla Štěpánka⁶⁶ (ukázka z povídky *Lgov*)

*Zatím co naši psi s obyčejným, jejich plemeni vlastním, čínským obřadem očmouchávali **novou pro ně osobnost**, která patrně měla strach, **svíjela ohon, svěsila uši** a rychle se převracela celým tělem, **neohýbajíc při tom kolen a ceníc zuby**, - neznámý člověk přistoupil k nám a nadmíru uctivě se poklonil. Bylo mu na pohled okolo dvaceti pěti roků; jeho dlouhé **rusé** vlasy, silně načichlé kvasem, trčely nehybnými kšticemi, - neveliká hnědá očka přívětivě mrkala, - celý obličej, obvázaný černým šátkem, jako by ho bolely zuby, **sladce se usmíval**.*

Překlad Josefa Pelíška⁶⁷

Zatím co se naši psi s obvyklou, jejich plemenu vlastní čínskou obřadností očichávali s novým pro ně druhem, který zřejmě měl strach, stáhl ocas mezi nohy, vztyčil uši a rychle se obracel, při čemž neohýbal nohy v kloubech a cenil zuby – neznámý k nám přistoupil a nadmíru zdvořile nás pozdravil. Na pohled mu bylo asi pětadvacet let. Jeho dlouhé plavé vlasy, hodně prosáklé kvasem, trčely jako nehybné pletence, nevelké hnědé oči přívětivě mrkaly, celý obličej, ovázaný černým šátkem, jako když bolí zuby, slastně se usmíval.

⁶⁵ Иван. Тургенев. Записки охотника. *Льгов* [online]. Интернет Библиотека Алексея Комарова [cit. 12. 3. 2019]. Dostupné z: <https://ilibrary.ru/text/1204/p.7/index.html>

⁶⁶ TURGENĚV, Ivan Sergejevič. *Lovcovy zápisky*. Přeložili Pavel DURDÍK a Karel ŠTĚPÁNEK. Praha: J. Otto, 1891. Ruská knihovna, č. 8. Spisy Ivana S. Turgeněva, sv. I., s. 78.

⁶⁷ TURGENĚV, Ivan Sergejevič. *Lovcovy zápisky*. Přeložil Josef PELÍŠEK. Praha: Práce, 1950, s. 86.

Překlad Anny Novákové⁶⁸

Zatímco se naši psi s obvyklým, pro jejich rasu typickým čínským ceremoniálem očíhávali s novou tváří, která se zřejmě trochu bála, stahovala ohon, pokládala slechy a rychle zmítala celým tělem, běhy napjaté a zuby vyceněné – neznámý přistoupil k nám a přeuctivě se poklonil. Napohled mu bylo tak pětadvacet; dlouhé plavé vlasy silně napomádované kvasem mu trčely v tuhých pramenech, malá hnědá očka přívětivě mrkala a celá tvář, podvázaná černým šátkem, jako když ho bolí zuby, se sladce usmívala.

Rozbor ukázek

Také Štěpánkuv překlad slovního popisu situace hodnotím jako zdařilý, pro čtenáře dobře představitelný. Nevyhnul se ovšem kopírování ruského slovosledu (*новой для них личностью* – novou pro ně osobnost) ani inverzi (*sladce se usmíval* – dala bych v tomto případě přednost verzi Anny Novákové: *se sladce usmíval*). Naopak bych vyzdvihla správný překlad spojení *закидывала уши* jako *svěsila uši*, na rozdíl od překladu Josefa Pelíška, který nesprávně uvádí antonymum *vztyčil uši*.

Slovní spojení *svíjela ohon* se v češtině nepoužívá, jako vhodnější vidím variantu Novákové *stahovala ohon*, která navíc v obou případech správně převedla slovesa v nedokonavém vidu. V tomto úryvku navíc můžeme vidět ukázkou užití přechodníků (*neohýbajíc při tom kolen a ceníc zuby*). Vlivu interference podlehl Štěpánek při překladu barvy vlasů, které nejsou *rusé*, ale *plavé*, jak správně překládají Pelíšek i Nováková.

6.2 F. M. Dostojevskij: Bratři Karamazovi (přeložil Jaromír Hrubý)

Román ve čtyřech částech s epilogem *Bratři Karamazovi* zaujímá v pořadí Ottovy Ruské knihovny místa 19.-21. Svazky byly vydány v roce 1894, jedná se o III.-V. svazek Spisů Fjodora Michajloviče Dostojevského. Analýza byla vytvořena a příklady byly vybrány z prvního dílu románu.

Kniha *Bratři Karamazovi* je příběhem tří sourozenců, které spojuje podezření z otcovy vraždy. Jde o poslední, mistrovské Dostojevského dílo. Často je označováno za jeden z nejvýznamnějších románů, které kdy vznikly.

Dostojevského *Bratři Karamazovi* byli do češtiny přeloženi několikrát. Poprvé Jaromírem Hrubým v roce 1894 pod názvem *Bratři Karamazovi* v Ottově nakladatelství.

⁶⁸ TURGENEV, Ivan Sergejevič. *Lovcovy zápisky*. Přeložila Anna NOVÁKOVÁ. Praha: Dobrovský, 2018. Kniha Omega. ISBN 9788075851673, s. 72.

Dále překlady nabídli v roce 1923 Stanislav Minařík ve vlastním nakladatelství Minařík, Vladimír Ryba (1928), Břetislav Hůla (1929), Prokop Voskovec (1965) a Libor Dvořák (2013). Za vysoce kvalifikovaný, promyšlený a invenční považuje rusistka Kamila Chlupáčová překlad Prokopa Voskovce, zatímco k překladu Libora Dvořáka měla ve své kritice překladu výhrady⁶⁹. Dvořák název díla přeložil jako *Bratři Karamazovovi* a bylo vydáno poprvé v roce 2013 a podruhé o pět let později.

V roce 2015 vyšel v edici Omega nakladatelství Dobrovský překlad Jaromíra Hrubého z roku 1894 s úpravami Jaroslavy Medkové. Text byl podle redakce sjednocen a pravopisně přizpůsoben současnému spisovnému úzu, a přitom byla zachována v maximální míře autorova jazyková a stylistická zvláštnost. Příklady a ukázkou z tohoto upraveného překladu také později použiji při srovnávací analýze, nicméně smutnou skutečností zůstává, že nakladatelství Dobrovský s.r.o. byla v roce 2015 za „zavrženíhodný způsob vydávání klasické literatury v dávno zastaralých překladech“⁷⁰ udělena překladatelská Anticena Skřípec. Odborná porota Obce překladatelů vytýká edici Omega neetické užívání volných autorských práv původních překladatelů, nedbalou redakční práci, zaplavování trhu levnými knihami a negativní ovlivňování vztahu k literatuře především u mladších čtenářů, kteří stěžejní díla světové literatury, které Omega vydává, vyhledávají jako školou doporučenou četbu.

Příklady překladatelských postupů v překladu Jaromíra Hrubého

Jaromír Hrubý, stejně jako jiní překladatelé z ruštiny té doby, zvolil při vlastním překladu exotizační překladatelskou strategii, která je patrná v různých jazykových rovinách.

Tato strategie se projevuje už u přepisu vlastních ruských jmen do češtiny, když Hrubý schválně ponechává takovou formu, která je nejbližší ruské (*Aleksěj Fedorovič* – podle jiných překladatelů *Alexej Fjodorovič*, *Alěša* – *Aljoša* apod.). Z dalších prostředků využívá deminutiva (*stateček měl malinký, chvílčička*), případně jmenné tvary přídavných jmen (*pro mne jest pozoruhoden, bylo by nesrozumitelné*), nebo rusismy v lexikální oblasti

⁶⁹ *Dostojevskij, F. M.: Bratři Karamazovi* [online]. Portál iLiteratura [cit. 9. 12. 2018]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/32739/dostojevskij-fjodor-michajlovic-bratri-karamazovi>

⁷⁰ *Anticena Skřípec* [online]. Portál Obec překladatelů [cit. 1. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.obecprekladatelu.cz/anticena-skripec.htm#2015>

(*samovražda, věrojatný a další*). Také u Hrubého se občas setkáváme se slovosledem, zkopírovaným podle ruského vzoru nebo vysvětlujícími poznámkami pod čarou.

Pro překlad Jaromíra Hrubého je typické kopírování ruské větné stavby a slovosledu, což se následně projevuje v inverzích, obmykání a vazbách, nepřirozených pro češtinu. Časté je užívání jmenných tvarů přídavných jmen a v textové rovině ukazovacích a přivlastňovacích zájmen v postpozici. Z překladu je nicméně patrná dobrá znalost ruštiny a ruských reálií. Zjevná je snaha o zachování tehdejší formy češtiny, kterou již dnes považujeme za zastaralou a knižní, příkladem je hojný výskyt přechodníků a infinitivů s koncovkou *-ti*. V době, kdy Hrubý překládal dílo *Bratři Karamazovi*, edici sám redigoval. Jsou tedy vyloučeny změny ze strany redakce, o kterých by nevěděl. Navíc panuje přesvědčení, že právě redaktoři Ottovy Ruské knihovny překlady mnohdy upravovali do „ruštější“ podoby. Hrubého překlad považuji za průměrný. V překladu jsem nenašla postupy, které by ho výrazně odlišovaly od ostatních. Z pozice redaktora dává ostatním příklad jednotnosti překladu a dodržuje dobovou překladatelskou normu a praxi.

Ukázka ze souvislého textu

Originál⁷¹

Конечно, можно представить себе, каким воспитателем и отцом мог быть такой человек. С ним как с отцом именно случилось то, что должно было случиться, то есть он вовсе и совершенно бросил своего ребенка, прижитого с Аделаидой Ивановной, не по злобе к нему или не из каких-нибудь оскорбленно-супружеских чувств, а просто потому, что забыл о нем совершенно. Пока он докучал всем своими слезами и жалобами, а дом свой обратил в развратный вертеп, трехлетнего мальчика Митю взял на свое попечение верный слуга этого дома Григорий, и не позаботься он тогда о нем, то, может быть, на ребенке некому было бы переменить рубашонку.

Překlad Jaromíra Hrubého⁷²

Možno** si ovšem **představití**, jakým vychovatelem a otcem mohl **býti** takový člověk. Jemu jako otcí **přihodilo se právě to**, co se **musilo** přihodit, tj. opustil úplně a nadobro své dítě, které **splodil** s Adelaidou Ivánovnou, ne snad ze zlosti **k němu**, ani pro urážku nějakých jeho manželských citů, nýbrž prostě proto, že na ně úplně zapomněl. Dokud otec zlobil všechny lidi po okolí svými slzami a **žalobami**, zatím co dům svůj učinil **pelechem

⁷¹ Федор Достоевский. *Братья Карамазовы* [online]. Интернет Библиотека Алексея Комарова [cit. 9. 12. 2018]. Dostupné z: <https://ilibrary.ru/text/1199/p.1/index.html>

⁷² DOSTOJEVSKIJ, Fedor Michajlovič. *Bratři Karamazovi*. Přeložil Jaromír HRUBÝ. Praha: J. Otto, 1894. Ruská knihovna, č. 19. Spisy Fedora M. Dostojevského, sv. III, str. 10.

prostopášnosti, tříletého chlapce Mítu vzal si na starost věrný sluha onoho domu, Grigorij. Kdyby ten se nebyl o něho postaral, snad by se nebylo našlo člověka, jenž by dítěti převlékl košilku.

Překlad Jaromíra Hrubého, upravený Jaroslavou Medkovou⁷³

Je však možné si představit, jakým vychovatelem a otcem mohl takový člověk být. Jemu jako otci se právě přihodilo to, co se přihodit muselo – to, že zcela a nadobro opustil své dítě, které zplodil s Adelaidou Ivanovnou, ne snad ze zlosti k němu, ani pro urážku nějakých jeho manželských citů, nýbrž prostě proto, že na ně zcela zapomněl. Zatímco otec zlobil všechny lidi v okolí slzami a žalobami a svůj dům učinil pelechem prostopášnosti, tříletého chlapce Mítu si vzal na starost věrný sluha toho domu, Grigorij. Kdyby ten se o něj nepostaral, asi by se nenašel člověk, jenž by dítěti převlékl košilku.

Překlad Prokopa Voskovce⁷⁴

Každý si ovšem domyslí, jakým mohl být takový člověk vychovatelem a otcem. Jako otec se zachoval právě tak, jak se dalo čekat. Dítě, které měl s Adelaidou Ivanovnou, vůbec a úplně ponechal osudu – ne z nepřátelství k němu nebo pro nějaké uražené manželské city, nýbrž prostě protože na ně docela zapomněl. Zatímco Fjodor Pavlovič kdekoho nudil plačtivým nářkem a svůj dům měnil v neřestný pelech, tříletého Mítu se ujal věrný sluha téhož domu Grigorij, a nebýt jeho, snad by ani nebyl měl kdo dát dítěti čistou košilku.

Rozbor ukázek

Ve vybrané části textu z překladu Jaromíra Hrubého vidíme několik příkladů překladatelských řešení, která jsou zmíněna již v analýze a která by již dnešní překladatel nepoužil, viz překlad Prokopa Voskovce.

Hrubý podléhá vlivu interference v lexiku (*можно – možno*), některých vazbách (lepší *ze zlosti vůči němu*, místo *k němu*) a ve slovosledu (inverze př. *vzal si místo si vzal* nebo *přihodilo se právě to*). Překladatel se drží tehdejší normy literární češtiny, kterou již dnes považujeme za zastaralou a knižní. V textu tedy vidíme zastaralou variantu slovesa *muset (musilo)* a *zplodil (splodil)*, objevují se také infinitivy s koncovkou *-ti (představití, býti)*, předminulý čas (*kdyby se nebyl o něho postaral, by se nebylo našlo*) apod.

⁷³ DOSTOJEVSKIJ, Fedor Michajlovič, MEDKOVÁ, Jaroslava, ed. *Bratři Karamazovi: román ve čtyřech částech s epilogem*. Přeložil Jaromír HRUBÝ. Praha: Dobrovský, 2015. Omega (Dobrovský). ISBN 9788073901011, str. 16.

⁷⁴ DOSTOJEVSKIJ, Fedor Michajlovič. *Bratři Karamazovi*. Vyd. v tomto překladu 5. Přeložil Prokop VOSKOVEC. Voznice: Leda, 2009. ISBN 9788073352080, str. 14.

V upravené verzi Hrubého překladu se Jaroslava Medková omezila na ta nejvíce nezbytná vylepšení (zastaralá verze infinitivu, předminulý čas, inverze), většina z původního překladu je ale ponechána (*žalobami, pelech prostopášnosti* a další). Také proto považuje Obec překladatelů upravené původní překlady, přestože přizpůsobené současnému úzu, za výrazně vzdálené dnešní češtině a tím ztěžující porozumění textu. Přesto jsem ukázkou upraveného Hrubého překladu uvedla, abych poukázala na vyloženě archaické prvky, případně zjevné rusismy.

V úvodu upraveného překladu manželé Medkovi uvádějí domněnku, že se Hrubý s románem seznámil zřejmě už v Rusku. Vysvětlují si tím množství rusismů, které původní text obsahuje – k jejich užití podle nich dochází, když překladatel překládá v chvatu nebo nemá dostatečný odstup od prostředí. Při úpravě původního překladu se potýkali také s pro češtinu matoucí větnou skladbou. Přiznávají, že vzhledem k proměnám jazyka za posledních sto dvacet let někdy úprava překladu přesáhla hranice pouhého přizpůsobení textu současným pravidlům.⁷⁵

Prokop Voskovec se na první pohled mnohem více odpoutává od originálu. Jeho překlad je volnější, nebojí se zásahů a změn. Jako příklad můžeme uvést rozdělení jedné věty do dvou, v poslední větě zaměňuje *otec* za *Fjodor Pavlovič, слезы и жалобы* nápaditě překládá jako *plačtivý nářek* apod.

6.3 S. Turgeněv: *Asja* (přeložil Adolf Černý)

Lyrická novela *Asja* v překladu Adolfa Černého je součástí VI. svazku Spisů I. S. Turgeněva. Kniha s názvem *Novina. – Asja.* obsahuje román *Novina* (přeložil Karel Štěpánek) a právě novelu *Asja*. Dílo bylo vydáno v roce 1897 s pořadovým číslem Ottovy Ruské knihovny 26.

Hlavním hrdinou novely *Asja* je bezejmenný mladík (N. N.), který na svých cestách po německém venkově potká ruský sourozenecký pár (Gagina a Annu=Asju), se kterým se spřátelí. Zamiluje se do Asji a ona do něj, ale protože jí své city nepřizná, přichází o ni a s neštěstím a myšlenkami na ni musí žít dál.

⁷⁵ DOSTOJEVSKIJ, Fedor Michajlovič, MEDKOVÁ, Jaroslava, ed. *Bratři Karamazovi: román ve čtyřech částech s epilogem*. Přeložil Jaromír HRUBÝ. Praha: Dobrovský, 2015. Omega (Dobrovský). ISBN 9788073901011, str. 6, 7.

Novelu *Asja* přeložil do češtiny poprvé Adolf Černý v roce 1897. Podruhé a zatím naposledy původní dílo přeložila Taťjana Hašková v roce 1963.

Příklady překladatelských postupů v překladu Adolfa Černého

Pro Černého byl překlad novely *Asja* jediným počinem v rámci Ottovy RK, jiná díla už pro tuto edici nepřeložil. Nicméně to byl významný český slavista, zabývající se zejména kulturou Lužických Srbů, šířitel slovanské vzájemnosti a překladatel ze slovanských jazyků.⁷⁶ Založil periodikum *Slovanský přehled*, které poskytovalo zpravodajství ze všech slovanských zemí.⁷⁷ Věnoval se soudobým politickým problémům slovanských národů, šířil ideje slovanské vzájemnosti.

Pro překlad Adolfa Černého je příznačná snaha o serióznost a vznešenost výsledného textu překladu, kterou realizuje různými prostředky. Mezi takové bych řadila třeba zastaralou ohýbací příponu *-ův*, pojící se ke genitivu plurálu mužských podstatných jmen (*skalních útesův, vodopádův; krokův, pensionátův*) nebo slovesa s příklonkami (*bylť smutný, nemohlť, vyčítalť, zavládlatť*). Černého překlad se vyznačuje kvalitním převodem v oblasti slovosledu a větné stavby. Tvrzení demonstruji na delším úryvku z textu originálu i překladu:

*Шёпот ветра в моих ушах, тихое журчанье воды за кормою меня раздражали, и свежее дыханье волны не охлаждало меня; соловей запел на берегу и заразил меня сладким ядом своих звуков. Слезы закипали у меня на глазах, но то не были слезы беспредметного восторга. Что я чувствовал, было не то смутное, еще недавно испытанное ощущение всеобъемлющих желаний, когда душа ширится, звучит, когда ей кажется, что она всё понимает и всё любит... Нет! во мне зажглась жажда счастья.*⁷⁸

*Šepot větru v mých uších i tiché zurčení vody za zádí loďky mne dráždily, svěží oddychování vln mne neochlazovalo; slavík na břehu zapěl a otrávil mne sladkým jedem svého zpěvu. Slzy mi vstoupily do očí, ale nebyly to slzy bezpředmětné bázně. Co jsem cítil, nebyl onen neurčitý, teprve nedávno zažitý pocit všeobšáhlych tužeb, kdy se duše šíří, zní, kdy se jí zdá, že všemu rozumí a vše miluje...Nikoli! ve mně zahořela touha po štěstí.*⁷⁹

⁷⁶ FORST, Vladimír. *Lexikon české literatury*. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1985, s. 449.

⁷⁷ BELISOVÁ, Šárka, HRALA, Milan, ed. *Kapitoly z dějin českého překladu*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 8024603861, s. 197.

⁷⁸ *Иван Тургенев. Ася* [online]. Интернет Библиотека Алексея Комарова [cit. 18. 3. 2019]. Dostupné z: <https://ilibrary.ru/text/1097/p.10/index.html>

⁷⁹ TURGENEV, Ivan Sergejevič. *Novina. – Asja*. Přeložili Karel ŠTĚPÁNEK a Adolf ČERNÝ. Praha: J. Otto, 1897. Ruská knihovna, č. 26. Spisy Ivana S. Turgeněva, sv. VI., s. 318.

Černý se po vzoru originálu snaží předat českému čtenáři co nejvýraznější umělecký dojem, viz například formulace: *mne neochlazovalo; slavík zapěl; slzy bázně* apod. V jiných částech překladu se ale ani Černému nevyhnuly občasné inverze nebo kopírování ruského interpozičního slovosledu. Lexikálních rusismů nebo nepřesných vazeb není mnoho.

Při četbě překladu novely *Asja* jsem se setkala s následujícím frazémem: *Mladost jí pozlacený perník* z ruského *Молодость ест пряники золоченые*. Nepokládám to za příliš vhodné řešení, vzhledem k tomu, že v češtině takový frazeologismus nemáme a čtenáři tedy není jasný význam. Vzhledem ke smyslu vyjádření, že mladý člověk je bezstarostný, bych v dnešní češtině volila například ekvivalent: *Mládí se dívá na svět přes růžové brýle* nebo *Mládí si nedělá s budoucností těžkou hlavu*.

Zvlášť hodnotná je dle mého názoru v překladu Černého syntaktická oblast. Překladatel kvalitně a s citem převádí z ruštiny do češtiny z hlediska slovosledu a větné stavby popisné pasáže sociálních interakcí, které se v novele často vyskytují. Příznačné je pro Černého užívání takových prostředků, jako jsou jmenné tvary přídavných jmen a různé zastaralé formy koncovek a přípon podstatných jmen a sloves včetně hojného užívání přivlastňovacích a ukazovacích zájmen v postpozici a zastaralého spojovacího prostředku *ba*. V překladu se nevyskytují poznámky pod čarou. Důvodem může být charakter textu originálu, který neobsahuje reálie, které by potřebovaly vysvětlení, ale i překladatelova schopnost hledání vhodných ekvivalentů nebo krátkého doplnění informace přímo v textu.

Ukázka ze souvislého textu

Originál⁸⁰

*В небольшой комнатке, куда я вошел, было довольно темно, и я не тотчас увидел Асю. Закутанная в длинную шаль, она сидела на стуле возле окна, **отвернув и почти спрятав голову**, как испуганная птичка. Она дышала быстро и вся дрожала. Мне стало несказанно жалко ее. Я подошел к ней. Она еще больше отвернула голову...*

— Анна Николаевна, — сказал я.

Она вдруг вся выпрямилась, хотела взглянуть на меня — и не могла. Я схватил ее руку, она была холодна и лежала, как мертвая, на моей ладони.

⁸⁰ *Иван. Тургенев. Ася* [online]. Интернет Библиотека Алексея Комарова [cit. 15. 3. 2019]. Dostupné z: <https://ilibrary.ru/text/1097/p.16/index.html>

Překlad Adolfa Černého⁸¹

V nevelké světničce, do níž jsem vstoupil, bylo dosti temno, tak že jsem Asju hned neviděl. Zahalená v dlouhý šál seděla na stoličce u okna jako ustrašený pták. Oddychovala rychle a celá se chvěla. Bylo mně jí neskonale líto. Popošel jsem k ní. Ona odvrátila ještě více hlavu...

„Anno Nikolajevno,“ oslovil jsem ji.

Vzpřímila se náhle a chtěla na mne pohlédnouti – ale nemohla. Ujal jsem ji za ruku – byla studená jako led a spočívala jako mrtvá na mé dlani.

Překlad Tat'jany Haškové⁸²

V malém pokojíku, do kterého jsem vstoupil, bylo dost šero, takže jsem Asju hned neviděl. Seděla na židli u okna, zahalena do dlouhé šály, hlavu měla odvrácenou a téměř schovanou, byla jako vyplašené ptáče. Prudce oddychovala a celá se třásla. Najednou mi jí bylo nevyřlovně líto. Přistoupil jsem k ní. Odvrátila hlavu ještě víc.

„Anno Nikolajevno,“ řekl jsem.

Náhle se celá vzpřímila, chtěla na mne pohlédnout – a nedokázala to. Uchopil jsem ji za ruku, byla chladná a ležela v mé dlani jako mrtvá.

Rozbor ukázky

V uvedeném úseku bych za příklady interference z ruštiny v lexikální oblasti považovala výrazy *nevelké* nebo *temno*. Užití tvaru *temno* navíc potvrzuje překladatelovu zálibu v hojném využívání jmenných tvarů přídavných jmen. Příkladem dvouslovné příslovečné spřežky je *tak že*, vyskytující se v první větě.

Dále překladatel kopíruje ruskou vazbu u spojení *Zahalená v dlouhý šál* (*Закутанная в длинную шаль*) na rozdíl od Tat'jany Haškové, která volí lepší řešení *zahalena do dlouhé šály*. Navíc Černý z neznámého důvodu užil podstatné jméno mužského rodu, ovšem za chybu bych to nepovažovala, vzhledem k tomu, že v češtině jsou spisovné obě varianty (*šál* i *šála*). V téže větě překladatel zcela opomenul přeložit spojení *отвернув и почти спрятав голову*, pochybuji však, že šlo o úmysl.

V ukázce vidíme tradiční prvek tehdejší spisovné češtiny, konkrétně infinitiv s koncovkou *-ti* (*pohlédnouti*). Nepřesný ekvivalent překladatel zvolil pro ruské sloveso *схватил*, a sice *ujal*, které se ovšem pro vyjádření *chycení za ruku* nehodí. Hašková zvolila lepší řešení, a to *uchopil jsem ji za ruku*. Ruku dále autor popisuje jako *была холодна*,

⁸¹ TURGENĚV, Ivan Sergejevič. *Novina*. – *Asja*. Přeložili Karel ŠTĚPÁNEK a Adolf ČERNÝ. Praha: J. Otto, 1897. Ruská knihovna, č. 26. Spisy Ivana S. Turgeněva, sv. VI., s. 327.

⁸² TURGENĚV, Ivan Sergejevič. *Asja*. Přeložila Tat'jana HAŠKOVÁ. Praha: Československý spisovatel, 1963, s. 65, 66.

Adolf Černý ještě doplňuje *byla studená jako led*, což považuji za přijatelný zásah. V ukázce vidíme případy kopírování ruské větné stavby a ulpívání na ruském originálu, příkladem je spojení *spočívala jako mrtvá na mé dlani* (*лежала, как мертвая, на моей ладони*).

6.4 L. N. Tolstoj: Vzkříšení (přeložil Pavel Papáček)

Román *Vzkříšení* je v pořadí Ottovy Ruské knihovny na 33. místě a jedná se o X. svazek Spisů Lva Nikolajeviče Tolstého. Dílo bylo v překladu Pavla Papáčka vydáno v roce 1900.

Významný Tolstého román *Vzkříšení* se rozvíjí ve dvou dějových pásmech. V prvním se čtenáři seznamují se životem Katuše Maslovové, dívky, obviněné z vraždy. V druhém figuruje kníže Něchljudov, jenž Katuši kdysi svedl a po letech zasedá v porotě, která má Katuši soudit. Spojení těchto dvou postav umožňuje Tolstému předvést čtenáři obraz života bezstarostné společenské smetánky i neskonale živoření ruské chudiny.

Vydání románu v překladu Pavla Papáčka v nakladatelství Jana Otty v roce 1900 bylo vůbec prvním překladem tohoto díla do češtiny. Později jej přeložila pro Vilímkovo nakladatelství roku 1924 Žofie Pohorecká, která jinak překládala také pro Jana Otta. V roce 1925 román přeložil J. Rozvoda v Kočího nakladatelství. V roce 1930 byl v nakladatelství Melantrich vydán překlad Josefa Hory. Překlady z druhé poloviny 20. století jsou dílem Taťjany Haškové. Její překlady vyšly v nakladatelství Svět Sovětů, ve Státním nakladatelství krásné literatury a umění, v Ikaru a několik vydání v Odeonu. Nejnovější vydání *Vzkříšení* z roku 2014 je překlad Pavla Papáčka v úpravě Aleny Bryndové, který vyšel v nakladatelství Dobrovský v edici Omega.

Skutečnost, že dílo bylo přeloženo jak Pavlem Papáčkem v Ottově nakladatelství, tak Žofií Pohoreckou v nakladatelství Vilímkově, je důkazem, že v té době vycházely knihy souběžně, atraktivní tituly v překladu dvou i více autorů. Důvodem byl spěch a tlak, které nesly vinu také na kvalitě překladatelské práce a úrovni češtiny.

Mezi Tolstého díla, která ovlivnila nejen ruskou, ale světovou literaturu, patří Anna Kareninová a *Vojna a mír*, která také vyšla v rámci Ottovy Ruské knihovny. Celkově patřil Tolstoj k nejpřekládanějším autorům Ottovy RK, vyšlo 15 svazků jeho Spisů.

Příklady překladatelských postupů v překladu Pavla Papáčka

Pro překlad Pavla Papáčka je charakteristická silná rusifikace v různých jazykových rovinách. Překladatel usiluje o zprostředkování ruského prostředí čtenáři skrze jazyk. Jeho snaha je patrná především v syntaktické oblasti. Překladatel kopíruje ruský slovosled a větnou stavbu všude, kde je to možné. V následujících rozsáhlejších ukázkách demonstrují zmíněný „doslovismus“:

И раздражительность его сообщила старшине, который вследствие этого особенно упорно стал отстаивать свое противоположное мнение, но Петр Герасимович говорил так убедительно, что большинство согласилось с ним, признав, что Маслова не участвовала в похищении денег и перстня, что перстень был ей подарен.⁸³

A podrážděnost jeho přešla i na hlavního porotce, který následkem toho zvláště umíněně počal hájiti své opačné mínění: ale Petr Gerasimovič hovořil tak přesvědčivě, že většina souhlasila s ním, uznavši, že Maslová neměla účastenství na loupeži peněz a prstenu, že prsten byl jí darován.⁸⁴

Papáček rovněž napodobuje interpoziční slovosled, typický pro ruštinu (*bližíc se se službu konajícím dozorcem k jedněm na chodbu se otvírajícím dveřím cely*). Kromě zjevných rusismů se v oblasti syntaxe projevují také Papáčkovy snahy o zachování a udržení tehdejší staré normy literární češtiny. Překladatel používá nezvykle vysoké množství přechodníků, objevuje se minimálně jeden prakticky v každé větě.

Za lexikální rusismus můžeme považovat například Papáčkův způsob vyjádření vzájemnosti, který má původ v ruském spojení *дыз дыза*:

*dospělí lidé nepřestávali klamati a trápiti sebe i druh druha
panovat druh nad druhem
prohlíželi druh na druha a seznamovali se*

Z poznámek pod čarou je přitom patrné, že překladatel dobře znal cílový jazyk i jiné oblasti ruského života. Kromě toho může čtenář v překladu narazit na správný převod lékařské terminologie (*horečka omladnic, souchotinářky, katarrhem žaludku*) nebo slov cizího původu (*boulevard, konservativec*).

⁸³ Лев Толстой. Воскресение [online]. Интернет Библиотека Алексея Комарова [cit. 11. 3. 2019]. Dostupné z: <https://ilibrary.ru/text/1462/p.23/index.html>

⁸⁴ TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Vzkříšení*. Přeložil Pavel PAPÁČEK. Praha: J. Otto, 1900. Ruská knihovna, č. 33. Spisy L. N. Tolstého, sv. X, s. 178.

Pro překlad Pavla Papáčka je charakteristická rusifikace nejen v lexikálním (*kudravé vlasy, dobrodušný člověk, předvoditel*), ale především v syntaktickém jazykovém plánu. V syntaktické rovině jsme svědky zjevného ignorování pravidel češtiny a následování ruského vzoru. Je přitom patrné, že měl překladatel dobrou znalost ruského i českého jazyka a ruských reálií. Dále je zřejmé, že se Papáček snaží za každou cenu udržet starou literární formu češtiny a prostředky jako přechodníky, infinitiv s koncovkou *-ti* a další dnes již zastaralá slova užívá ve velké míře.

Kromě překladatelské činnosti Pavel Papáček edici několik let redigoval a je znám jako redaktor, který upravoval překlady ostatních překladatelů do „ruštější“ podoby. Jeho překlad považuji za více rusifikační než překlady ostatních a používá také neobvykle vysoké množství archaizmů.

Ukázka ze souvislého textu

Originál⁸⁵

„Входя в суд, он держал руки с оттопыренными большими пальцами, напряженно вытянутыми по швам, придерживая этим положением спускавшиеся слишком длинные рукава. Он, не взглядывая на судей и зрителей, внимательно смотрел на скамью, которую обходил. Обойдя ее, он аккуратно, с края, давая место другим, сел на нее и, вперив глаза в председателя, точно шепча что-то, стал шевелить мускулами в щеках. За ним вошла немолодая женщина, также одетая в арестантский халат. Голова женщины была повязана арестантской косынкой, лицо было серо-белое, без бровей и ресниц, но с красными глазами. Женщина эта казалась совершенно спокойной. Проходя на свое место, халат ее зацепился за что-то, она старательно, не торопясь, выпростала его и села.“

Překlad Pavla Papáčka⁸⁶

„Vcházeje, držel ruce s roztaženými velikými prsty, křečovitě napjatými, na švech, přidržuje tímto položením rukou příliš dlouhé padající rukávy. Nehledě na soudce a diváky, pozorně díval se na lavici, kterou obcházel. Obešel, sedl si na ni správně na kraj, necháváje místo ostatním a upřev oči na předsedu, jako by cosi šeptal, počal pohybovati svaly ve tváři. Za ním vešla nemladá ženština, rovněž oblečená v trestnický župan. Hlava ženy byla obvázána trestnickým šátkem, tvář byla šedavě bílá, bez brv a řas, ale s červenýma očima. Ženština tato zdála se úplně klidnou. Když šla na své místo, šat její za cosi uvázl a ona opatrně, nespěchajíc, jej vyprostila a usedla.“

⁸⁵ Лев Толстой. Воскресение. [online] Интернет библиотека Алексея Комарова [cit. 18. 1. 2019]. Dostupné z: <https://ilibrary.ru/text/1462/p.8/index.html>

⁸⁶ TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Vzkříšení*. Přeložil Pavel PAPÁČEK. Praha: J. Otto, 1900. Ruská knihovna, č. 33. Spisy L. N. Tolstého, sv. X, s. 27.

Překlad Josefa Hory⁸⁷

„Vcházejte do sálu, držel na švech ruce s velkými roztaženými prsty, křečovitě se napínajícími, aby mu nepadaly příliš dlouhé a volné rukávy. Nedívaje se na soudce ani na diváky, hleděl pozorně na lavici, kterou obcházel. Obešel ji, posadil se na ni opatrně s kraje, nechávaje místo pro spoluobviněné a upřev oči na předsedu, počal pohybovati svaly na tvářích, jakoby si něco šeptal. Za ním vstoupila nemladá již žena, také oblečená do trestaneckého pláště. Hlava ženy byla převázána vězeňským šátkem, obličej byl popelavě bílý, bez brv a obočí, ale s červenýma očima. Tato žena se tvářila úplně klidně. Když došla ke svému místu, zachytil se jí plášť o cosi a ona, nespíchajíc, vyprostila ho a posadila se.“

Překlad Tat'jany Haškové⁸⁸

„Jak vcházel do soudní síně, měl ruce pevně připažené a odtahoval palce, kterými si přidržel padající, příliš dlouhé rukávy. Na soudce a obecnstvo ani nepohlédl, jen se pozorně díval na lavici, kterou obcházel. Když ji obešel, opatrně usedl z kraje, aby ženy měly dost místa, upřel oči na předsedu a jal se pohybovat svaly ve tvářích, jako by cosi šeptal. Po něm vešla starší žena rovněž v trestaneckém plášti. Na hlavě měla trestanecký šátek, obličej měla popelavě bílý, bez řas a bez obočí, se zarudlýma očima. Vypadala zcela klidně. Když šla na své místo, zachytila se za něco pláštěm, pečlivě, pomalu ho vyprostila a sedla si.“

Rozbor ukázek

Při četbě ukázky z překladu Pavla Papáčka upoutá na prvním místě užívání přechodníků ve velké míře. Pro dnešního čtenáře působí text knižně až archaicky, vzhledem k tomu, že se od užívání přechodníků stále více upouští, téměř se s nimi nesetkáváme. Důkazem jsou překlady jiných překladatelů. Ještě v překladu vynikajícího překladatele meziválečného období Josefa Hory přechodníky najdeme, i když v rapidně menší míře než u Papáčka, zatímco v překladu Tat'jany Haškové z roku 1997 již přechodníky nejsou. Z dalších zastaralých prostředků, které najdeme u Papáčka, v některých případech u Hory, ale u Haškové už ne, je infinitiv s koncovkou *-ti* a některé výrazy, v této ukázce například přívlastek *trestnický*, místo *trestanecký*.

V syntaktické rovině jsme v překladu Pavla Papáčka svědky pro češtinu nepřirozeného slovosledu a kopírování ruské syntaktické stavby. Příkladem může být část s pohybem svalů ve tváři při šeptání nebo popis přidržování nepadnoucího pláště. Papáček

⁸⁷ TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Vzkříšení*. Přeložil Josef HORA. Praha: Melantrich, 1930, s. 40.

⁸⁸ TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Vzkříšení*. Přeložila Tat'jana HAŠKOVÁ. Praha: Ikar, 1997. Klasika (Ikar). ISBN 8072021303, s. 30.

nicméně *пальцы* správně přeložil jako *prsty*, na rozdíl od Haškové, která podlehla vlivu interference a přeložila jako *odtahoval palce*. Dalším příkladem je věta na konci ukázky *Женщина эта казалась совершенно спокойной* v doslovném překladu *Ženština tato zdála se úplně klidnou*, navíc s ruskou vazbou *казалась спокойной* oproti *zdála se klidná*. Papáček také u některých spojení kopíruje trpný rod (*Hlava ženy byla obvázána*). Rozdíl mezi starým a novým překladem vidíme také v ústupu užívání zájmen v postpozici (*ženština tato, šat její*).

Výraz *немолодая женщина* všichni překládají podle ruského vzoru jako *nemladá*, na rozdíl od Haškové, která použije výraz *starší*. Tvář ženy popisuje Papáček jako *šedavě bílou, bez brvy a řas*. Přestože jsou *brvy* knižní výraz pro *řasy*, zde se jedná o lexikální rusismus (z ruského *брови* ve významu *obočí*). V poslední větě ukázky Papáček zvolil generalizaci, když výraz *халат* přeložil jako *šat*, místo *plášť*, což si jako překladatel může dovolit, ovšem překlad toho samého slova jako *župan* v několika předchozích větách už je v tomto kontextu nevhodný.

6.5 A. Gončarov: Oblomov (přeložil Vilém Mrštík)

Román ve čtyřech dílech Oblomov byl v Ottově Ruské knihovně rozdělen do dvou publikací, z nichž každá obsahuje 2 části. První svazek vydaný v roce 1902 má pořadové číslo 36, druhý s číslem 38 byl vydaný o rok později. Jedná se o II. a III. Spisy Ivana Alexandroviče Gončarova. Příklady, uvedené v rámci analýzy, byly vybrány z první publikace, tedy z částí 1 a 2.

Oblomov je psychologické drama šlechtického statkáře, jemuž rodinná výchova v zaostalé nevolnické vsi způsobila odpor k jakékoli skutečné činnosti a odsoudila ho ke smrtelné letargii vůle.

Gončarovovo dílo bylo do češtiny přeloženo několikrát. Vůbec poprvé Oblomova přeložil v roce 1861 Emanuel Vávra. Následoval překlad Viléma Mrštíka, který pro Ottovo nakladatelství přeložil všechny 4 části. Dalším překladatelem byl Stanislav Minařík, který dílo přeložil pro vlastní nakladatelství. V roce 1951 vyšel v nakladatelství Vyšehrad Mrštíkův překlad znovu, ale s úpravami Jaroslava Závady. Nejrozšířenější je překlad Prokopa Voskovce, který vyšel ve více nakladatelstvích a vydáních. Nejnovější překlad z roku 2015 má na svědomí Libor Dvořák. Oblomov byl také zdramatizován a zfilmován.

Příklady překladatelských postupů v překladu Viléma Mrštíka

Vilém Mrštík je odborníky na překlad z ruštiny často chválen, že jeho překlady mají na svou dobu a ve srovnání s ostatními dobrou úroveň. Týká se to především syntaktické oblasti, zvláště popisných pasáží přírody a pocitů, jak je vidět třeba v této ukázce:

*Мысль гуляла вольной птицей по лицу, порхала в глазах, садилась на полуотворенные губы, пряталась в складках лба, потом совсем пропадала, и тогда во всем лице теплится ровный свет безопасности*⁸⁹

*Myšlénka jako volný pták tékala mu po tváři, třepotala se v očích, snášela se na polouotvřené rty, skrývala se v záhyby čela, mizela pak úplně a tehdy po celé jeho tváři rozcházel se teplý rovnoměrný přísvit dokonalé spokojenosti.*⁹⁰

Je pravda, že se Mrštík snaží oprostít od originálu a překládá tak, aby byl výsledný slovosled pro češtinu přirozený. Dokonce se nebojí originál ze své strany občas doplnit (*свет безопасности – přísvit dokonalé spokojenosti*). Vhodnost těchto úprav může být diskutabilní.

V Mrštíkově překladu se často setkáváme s lexikálními obraty, na svou dobu skutečně nápaditými:

frak, který se při sebemenším pohybu otevíral jako vrata

podlízavost vůči svému pánu

skutek hodný obdivu

zdrženlivost v pohledu, umírněnost v úsměvu

hustým prachem jakoby závojem potažené

nesnesl výčitky utajené v očích svého pána

studem nevěděl, kam s očima

Rovina textu se u Mrštíka vyznačuje četným užíváním prostředků koheze a koherence, ať už nadbytečným přívlastkovým odkazováním (*župan ten už ztratil na původní své svěžesti; o šeredném tom životě*), přívlastkovou pronominalizací (*v duši jeho vznikla představa*), nebo častým výskytem zastaralého spojovacího prostředku *ba* (*ba ani by neuvěřili tomu, ...*).

⁸⁹ Иван Гончаров. *Обломов*. [online] Интернет библиотека Алексея Комарова [cit. 12. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.ilibrary.ru/text/475/p.1/index.html>

⁹⁰ GONČAROV, Ivan Aleksandrovič. *Obломov*. Díl I. a II. Přeložil Vilém MRŠTÍK. Praha: J. Otto, 1902. Ruská knihovna, č. 36. Spisy I. A. Gončarova, sv. II., s. 2.

V překladu Viléma Mrštíka se setkáváme se stejnými rusismy a zastaralými prvky jako u ostatních překladatelů. Kvalitní součástí jeho překladu jsou popisné pasáže přírody nebo pocitů a různé nápadité formulace. Mrštík je schopný odpoutat se od originálu a díky tomu jeho překlad působí místy lehce a přirozeně. Z občasných inverzí není jasné, jestli se jedná o interferenci z ruštiny, nebo zastaralou formu literární češtiny. Nicméně se téměř nesetkáme s obmykáním nebo jiným kopírováním ruského slovosledu, kterým se nechají ovlivnit mnozí jiní překladatelé. Další předností je menší výskyt přechodníků.

Ukázka ze souvislého textu

Originál⁹¹

Бедный Обломов то повторял зады, то бросался в книжные лавки за новыми увражками и иногда целую ночь не спал, рылся, читал, чтоб утром, будто нечаянно, отвечать на вчерашний вопрос знанием, вынутым из архива памяти.

Она предлагала эти вопросы не с женскою рассеянностью, не по внушению минутного каприза знать то или другое, а настойчиво, с нетерпением, и в случае молчания Обломова казнила его продолжительным, испытующим взглядом. Как он дрожал от этого взгляда!

Překlad Viléma Mrštíka⁹²

*Ubohý Oblomov hned ohýbal záda, hned se v knihkupectví sháněl po nových dílech, **ba** někdy i celou noc nespál, ryl se v knihách, četl, aby ráno jakoby z **čista jasna** odpověděl na včerejší otázku vědomostmi, vyvolanými z archivu paměti.*

*Předkládala tyto otázky nikoliv s ženskou **těkavostí**, ne pod vlivem okamžitého vrtochu, aby **zvěděla** to nebo ono, ale neústupně, s netrpělivostí a mlčel-li Oblomov, trestala jej dlouhým, **káravým** pohledem. Jak se třásl před tímto pohledem!*

Překlad Libora Dvořáka⁹³

Nešťastný Oblomov si jednou opakoval věci dávno zapomenuté, jindy zase po knihkupectvích sháněl nové obrazové publikace, pak celou noc nespál, přehraboval se v těch knihách a četl si v nich, aby se ráno, jako by jen tak mimochodem, mohl vrátit k věcem, o nichž mluvili včera, a pochlubit se vědomostmi jakoby zrovna vylovenými z archivu paměti.

Olga mu své otázky nepokládala se ženskou nezávazností nebo z okamžitého rozmaru – že by se zničehonic to či ono nutně potřebovala dovědět: ona je kladla

⁹¹ Иван Гончаров. *Обломов*. [online] Интернет библиотека Алексея Комарова [cit. 12. 2. 2019]. Dostupné z: <https://ilibrary.ru/text/475/p.20/index.html>

⁹² GONČAROV, Ivan Aleksandrovič. *Обломов*. Díl I. a II. Přeložil Vilém MRŠTÍK. Praha: J. Otto, 1902. Ruská knihovna, č. 36. Spisy I. A. Gončarova, sv. II., s. 278, 279.

⁹³ GONČAROV, Ivan Aleksandrovič. *Обломов*. Přeložil Libor DVOŘÁK. Praha: Odeon, 2015. Knihovna klasiků (Odeon). ISBN 9788020716194, s. 326.

s netrpělivou naléhavostí, a když Oblomov odpověď nenalézal, deptala ho utkvělým zkoumavým pohledem. Jak ten se takového pohledu děsil!

Rozbor ukázek

I z kratší ukázky je snad patrné, že se Mrštík snaží odpoutat od originálu, aby byl jeho překlad čtivý a pro českého čtenáře poutavý. Z dobrých Mrštíkových překladatelských řešení můžeme uvést například převod *будто нечаянно* jako *z čista jasna*, převod ruského *рассеянность* jako *těkavost* nebo *испытующий взгляд* jako *káravý pohled*. Dvořákův překlad je samozřejmě kvalitní a čtivý, nicméně překladatel svůj převod obohacuje vlastními myšlenkami, což není vždy žádoucí, např.: *Обломов то повторял зады, то бросался в книжные лавки за новыми увражами* v překladu *Oblomov si jednou opakoval věci dávno zapomenuté, jindy zase po knihkupectvích sháněl nové obrazové publikace*

V ukázce nenacházíme ani staré formy literární češtiny, jako přechodníky nebo infinitivy s koncovkou *-ti*, jinde v překladu se ovšem vyskytují. Za knižní můžeme považovat třeba sloveso *zvěděla* a dále stupňovací knižní výraz *ba*.

Doplňující informace k překladatelské činnosti Viléma Mrštíka

Pokud chceme o někom tvrdit, že vybočoval z řady překladatelů Ottovy Ruské knihovny a jejího zavedeného stylu, byl by to nejspíše Vilém Mrštík.

Studiem ruštiny se Mrštík začal zabývat v roce 1885. Imponovala mu existence velkého ruského národa a jeho silný, přemýšlivý duch. Rodina Mrštíků byla nakloněna Rusku a měla rusofilské zaměření, z ruštiny překládal i Mrštíkův bratr Norbert, povoláním lékař. Vilém Mrštík docházel do ruského kroužku, soustředěného kolem profesora Masaryka. Členové debatovali o ruské literatuře, docházeli tam také ruští studenti.⁹⁴

Vilém Mrštík měl podle Milana Hraly mimořádně intenzivní vztah k ruské realistické literatuře, kterou chápal jako důležitou část evropského literárního dění a inspiraci pro českou literaturu. Tyto názory se promítly do mnoha jeho článků, recenzí, studií, a nakonec i do překladu. Mrštík nepřekládal, stejně jako řada jiných překladatelů, výhradně pro Jana Ottu. Kromě několika svazků v Ottově RK přeložil pro jiné nakladatele

⁹⁴ PYTLÍK, Radko. *Vilém Mrštík: (osud talentu v Čechách)*. Praha: Melantrich, 1989. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti (Melantrich). ISBN 8070230355, s. 48, 49.

a časopisy autory Lejkina, Michajlova, Aksakova, Smirnova, Dobroljubova a mnoho dalších.⁹⁵

V Mrštíkovi překladačské metodě se mísí snaha počestit text, udělat ho čtivým a srozumitelným a zároveň ponechat pasáže, z nichž je čtenáři patrné, že nečte text původně český. Zdařilé části proto střídá kostrbatost a špatná srozumitelnost. Milena Uhlíková se Mrštíkovými překladačskými postupy zabývá ve své stati, která je součástí publikace *Jazykovědné aktuality*. Upozorňuje na zdařilé pasáže cílového textu, kterými jsou podle ní statické popisy krajinných scénérií nebo citových či myšlenkových stavů, ve kterých se Mrštík odpoutává od předlohy a nechává se unést vlastním poetickým citem a tím jeho překlad působí lyričtěji. Výtkou je v některých případech věrné kopírování ruské větné stavby, které působí archaicky nebo jako slohová neobratnost a je typické i pro jiné překladače Ruské knihovny. V jiných případech ale Mrštík větné struktury naopak rozvolňuje, odstraňuje přechodníkové konstrukce a přizpůsobuje strukturu českého souvětí. Mrštík zároveň používá všechny dostupné interpunkční prostředky a tím vytváří jasnější vizuální a gramatické rozčlenění textu. V kapitole této práce o teorii překladu byly uvedeny rozdíly mezi překladem volným a věrným neboli adaptačním a doslovným. Vilém Mrštík upřednostňuje rozvolňující přístup a volný převod originálu, což je v některých případech předností, jindy ale sklouzává k doplňování (podle něj nedostatečně jasného) originálu a tím nabourává dynamiku. Podstatou „uvolněného“ překladu je plynulost textu, čtivost, lexikální a syntaktická vyrovnanost. Přestože Mrštík patřil k dobrým znalcům ruského jazyka a reálií, nevyhnul se některým lexikálním rusismům. Vysvětlit se to dá tak, že i když dnes bychom v tom viděli nedostatečnou práci s výchozím textem, tehdy to patřilo ke koncepci překladačské školy. Mrštíkova překladačská obratnost se projevuje také v kvalitním překladu frazémů a ustálených slovních spojení. Přestože častěji přistupuje k neutralizaci, v některých případech frazémy kompenzuje na jiných místech.⁹⁶

Nejvýznamnějším Mrštíkovým překladačským činem byl překlad Tolstého stěžejního díla *Vojna a mír* pro Šimáčkovu nakladatelství z roku 1890. Tento překlad sice zastaral mnohem dříve, než tomu obvykle bývá, nicméně to byl významný mezník v dějinách českého překladu. V úvahách nad převodem se střetávají dva úhly pohledu. Na

⁹⁵ BELISOVÁ, Šárka, HRALA, Milan, ed. *Kapitoly z dějin českého překladu*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 8024603861, s. 202.

⁹⁶ UHLÍKOVÁ, Milena. Překladačské postupy Viléma Mrštíka použité v převodu Tolstého románu *Vojna a mír*. In: *Jazykovědné aktuality: Informativní zpravodaj českých jazykovědců*. Praha: Jazykovědné sdružení České republiky, 1999, roč. 36, s. 21-29. ISSN 1212-5326.

jedné straně je viditelná snaha udělat překlad čtivým, uvolněným, co nejvíce ho přiblížit jazyku cílového čtenáře, na straně druhé je patrná nemožnost oprostít se od textu originálu. Tento střet je způsoben vnějšími okolnostmi, jako je časová tíseň, technické problémy nebo tlak nakladatele, na vině je ale především dodržování dobové normy překladu. Roli hrálo také to, že nakladatel s vydáním románu pospíchal a Mrštík měl v té době zatím málo překladatelských zkušeností. K tomu navíc uvádí, že korektura byla provedena bez jeho dohledu, což znamenalo chyby, způsobené Mrštíkovým velmi špatně čitelným rukopisem.

Mrštíkův překlad *Vojny a míru* byl podroben kritice Josefa Holečka, který mu vytkl některé jazykové nepřesnosti. Některé chyby Mrštík přiznává (*отменить праздник – odložit svátek* místo *zrušit*; *восторженная улыбка – jemný úsměv* místo *nadšený*), z jiných obviňuje nakladatelství. Sporná je Holečkova kritika proti přílišné rozvolněnosti textu překladu. Mrštík se opět odvolává na tlak nakladatele, nicméně o uvolněný překlad skutečně usiloval. Jedna z předchozích kapitol o kritice překladu upozorňuje na otázku subjektivity, která se projevuje právě v tomto případě. Holeček vytýká Mrštíkovi i tyto překlady: *грустный тон – zasmušilý tón*, *ничтожное существо – nepatrné stvoření*. Tyto výtky působí nepřesvědčivě, jsou sporné a vyvolávají dojem, že kritik trvá na doslovnosti. Mrštík z kritiky cítil pedantismus. Lichotivá není ani Masarykova kritika téhož překladu. Kromě kritiky celkového Mrštíkova přístupu k ruské literatuře má Masaryk výtky také k textu. Masaryk opět vytýká nedoslovné překlady, např. kritizuje překlad *орыс орысы* jako *vzájemně*, když Mrštík mohl podle něj klidně použít *druh druhu*. Masaryk kritizuje i redakční práci jako čárky nebo stránkování svazků. Je pravděpodobné, že z dnešního pohledu bychom uvolněnost překladu nebrali jako pochybení, na rozdíl od přílišné doslovnosti. Přesto se Mrštík k *Vojně a míru* později vrátil, aby ji upravil a zdokonalil. Zaměřil se ale na skutečné nepřesnosti, zjevné omyly a stylistiku.

V publikaci Radegasta Parolka *Vilém Mrštík a ruská literatura* autor upozorňuje na Mrštíkovo kritiku překladových edic, které podle něj podporují literární brak s cílem vydělat, místo prospět potřebám české literatury. Viníkem je podle něj publicistika a kritika. V oblasti překladu mu šlo především o to, aby se překládalo jen to nejlepší, co světové literatury mohou nabídnout. Nepopírá význam překladové literatury pro čtenářskou obec i domácí literaturu, protestuje ale proti záplavě kýče a množství nekvalitního překladatelského odpadu. Výjimkou je pro něj, mimo pár dalších edic, právě Ottova Ruská knihovna, kterou pokládá za vzor užitečné překladové literatury a podtrhuje její kladné působení na domácí poměry. Odsuzuje českou kritiku, která nevěnovala Ruské

knihovně pozornost, soustavné recenze nevycházely. I přesto ale Ruská knihovna nezapadla, plnila své poslání a čtenáři si k ní i navzdory nevšimavosti literární kritiky a vědy našli cestu. Podle Mrštíka Ottova edice vychovávala čtenáře k dobrému realistickému vkusu a tím přispívala k vzestupu české literatury a byla oporou v udržování slovanské kultury. Autory, vydané v Ruské knihovně v letech 1889-1896 dělí na dvě skupiny. Spisy Tolstého, Dostojevského a Saltykova-Ščedrina podle něj potřebují v českých poměrech vysvětlující komentář. Díla Gogola a Turgeněva jsou prý prostá a jednoznačná, českému čtenáři pochopitelná. Ke všem spisovatelům nicméně choval uznání a obdiv, také proto se snažil jejich díla nejprve co nejlépe pochopit a poté kvalitně převést do češtiny.

Mrštíková překladatelská činnost je nesmírně rozsáhlá, přestože v Ottově Ruské knihovně nedorazil prvenství – překládal totiž i pro jiné nakladatele. Začátečnické Mrštíkovy překlady jsou ještě poznamenány nezdary a neznalostí, nicméně pozdější překlady vrcholných děl ruského realismu jsou považovány za mistrovské. Důležitým faktem je, že má Mrštík překladatelské zásluhy v postavení ruského románu na české půdě.

Mrštíkovy překlady jsou vcelku dobré úrovně, čímž se odlišují od většiny ostatních překladů Ottovy Ruské knihovny. Mrštík se bránil tomu přibližovat překlad co nejvíc originálu. Chtěl, aby se překlad dobře četl, aby byl český a svérázný. Přesto se i v jeho nejlepších překladech najdou rusismy a ústupky zásadám, prosazovaným redakcí Ottovy RK. Dá se to vysvětlit tím, že překladatel byl materiálně závislý na Ottově nakladatelství a existenční důvody ho nutily ke kompromisům. To se často dělo proti jeho vůli a uměleckému cítění v rámci korektur, které prováděli bez jeho přítomnosti, nebo díla libovolně zkracovali. Redaktoři edice slova a věty, které byly přeloženy správně opravovali a znovu přepisovali tak, aby byly podobnější ruštině a praxi ostatních překladatelů Ruské knihovny. Ani tehdejší kritika nestála na Mrštíkově straně. Je z ní patrné, že trvá na doslovném překladu. I přes tyto nedostatky patří Mrštíkovy překlady k nejlepším ve své době.⁹⁷

Závěrem nutno dodat, že Vilém Mrštík nese zásluhu za snahu prolomit dobovou normu překládání a učinit překlad funkčním v přijímací kultuře, přestože jeho snahy nebyly pochopeny ani doceněny, ale naopak spíše kritizovány.

⁹⁷ PAROLEK, Radegast. *Vilém Mrštík a ruská literatura*. AUC-Philologica-Monographia V. Praha: Universita Karlova, 1964.

6.6 P. Čechov: Pestré povídky I. (přeložili A. G. Stín, A. Drábek a V.

Červinka)

V rámci Ottovy Ruské knihovny vyšla celkem tři Čechovova díla s názvem *Pestré povídky*. Na první části, vydané v roce 1911 se podíleli tři překladatelé, a to Vincenc Červinka (přeložil 2 povídky), Antonín Drábek (přeložil 9 povídek) a především A. G. Stín (přeložil zbylých 53 povídek). Soubor celkem 64 Čechovových *Pestrých povídek* zaujímá v edici 58. místo a jedná se o II. svazek Spisů A. P. Čechova (po prvních *Povídkách z venkova*). Ke kratší analýze jsem vybrala povídky *Tlustý a tenký* (překlad A. Drábek), *Výbava* (překlad V. Červinka) a *Smrt úředníka* (překlad A. G. Stín).

Jedna ze známějších Čechovových povídek *Tlustý a tenký* popisuje setkání dvou starých přátel a mistrovské vykreslení změny chování jednoho z nich, když se dozví o vedoucím postavení druhého. *Smrt úředníka* zase popisuje zoufalou touhu jistého úředníka napravit svůj omyl, která ho pronásleduje tak dlouho, dokud ze samého trápení nezemře. Třetí povídka *Výbava* patří mezi Čechovovy nejsmutnější. Vypravěč se s rozstupem několika let třikrát vydává na návštěvu do jistého domku, kde matka s dcerou od rána do večera šijí této dceři výbavu. Při třetí návštěvě je vypravěč svědkem toho, že přestože dcera už není, matka stále šije dál.

S vydáváním Čechovových povídek u nás začal Jan Otto na začátku 20. století nejprve v rámci edice Světová knihovna. V Ruské knihovně nakonec vyšlo 10. svazků jeho Spisů, mezi nimi například *Slabé povahy*, *Povídky o ženách*, *Chmurní lidé*, *Step* a jiné. Čechovovy povídky vydávalo v té době také nakladatelství Josefa Vilímka, později Československý spisovatel, Státní nakladatelství krásné literatury, Svoboda. Ve druhé polovině 20. století pak Odeon, Mladá fronta, Práce, Sloart a od počátku 21. století ještě navíc Academia, Dokořán, Argo a další. O překlady se zasloužili kromě překladatelů Ottovy RK také Vítězslav Unzeitig, Emanuel Frynta, Jaroslav Hulák, Vladimír Pravda, Anna Zahradníčková a mnozí další, aktivně překládá Čechovovo dílo také Libor Dvořák. Povídky *Tlustý a tenký* a *Smrt úředníka* jsem našla znovu přeložené do češtiny v publikacích *Vybrané povídky (Tlustý a hubený – František Hřivna a Úředníková smrt – Emanuel Frynta)*, rok vydání 1956, Státní nakladatelství dětské knihy a *Anna na krku a jiné povídky* (obě přeložil Jaroslav Hulák) z roku 2000, nakladatelství Academia. Povídku *Výbava* přeložil v rámci publikace *Povídky (Československý spisovatel Praha, 1951)* Jaroslav Hulák. Tyto překlady použiji k diachronní srovnávací analýze.

Příklady překladatelských postupů v překladu Antonína Drábka

V překladu Antonína Drábka má čtenář možnost narazit na několik pochybení, například při převodu spojení *пахло от него хересом*, přeložil doslovně jako *páchlo od něho xereské*. Nejen že bych v tomto případě volila spíše spojení *bylo z něho cítit*, příp. *zaváněl*, překladatel navíc nerozeznal známý alkoholický nápoj *херес* – *sherry*. Svou chybu napravil při správném převodu francouzského spojení *флер-д'оранж* – *fleur d'oranges*. Dále bych vyzdvihla kvalitní syntaktické pasáže s nápaditě volenými formulacemi. Jedná se navíc o stěžejní části povídky:

*Тонкий вдруг побледнел, окаменел, но скоро лицо его искривилось во все стороны широчайшей улыбкой; казалось, что от лица и глаз его посыпались искры. Сам он съёжился, сгорбился, сузился...*⁹⁸

Tenký najednou zbledl, zkoprněl, ale brzy se jeho obličej zkrivil na všechny strany a v nejširším úsměvu; zdálo se, že z obličejů a z očí srší jiskry. Skrčil se, shrbil se, zúžil se... (Tlustý a tenký, překlad Antonín Drábek, s. 18,⁹⁹ dále jen TT, Dráb, s. 18)

*Толстый хотел было возразить что-то, но на лице у тонкого было написано столько благоговения, сладости и почтительной кислоты, что тайного советника стошнило. Он отвернулся от тонкого и подал ему на прощанье руку.*¹⁰⁰
Tlustý chtěl cosi namítnouti, ale v obličejích tenkého bylo vepsáno tolik hluboké úcty, sladkosti a ponížené kyselosti, že tajemnému radovi přišlo nevolno. Odvrátil se od tenkého a podal mu na rozloučenou ruku. (TT, Dráb, s. 19)

V lexikální oblasti Drábkovy překladu také narazíme na rusismy (*ženština, furážka*) a vyjádření vzájemnosti podle ruského vzoru (*upřeli druh na druhu oči plné slz – дыг на дыга*). V povídce se nachází jeden transliterovaný ruský výraz, konkrétně oslovení *превосходительство* v textu a vysvětlení pod čarou *excellence*. Dle mého názoru by si spíše zasloužila komentář formulace „*mám Stanislava*“, která ale v případě překladu Drábka zůstává bez vyjádření. V překladu Františka Hřivny se můžeme pod čarou dočíst, že se jedná o *jméno ruského carského řádu menší hodnoty*. Stejně tak Hřivna vysvětluje další klíčové pojmy, s pomocí kterých Tlustý sděluje své povolání (*tajný rada = vysoký státní úředník a dvě hvězdy = velmi vysoké řády*).

⁹⁸ Антон Чехов. Толстый и тонкий [online] Интернет библиотека Алексея Комарова [cit. 15. 3. 2019]. Dostupné z: <https://ilibrary.ru/text/464/p.1/index.html>

⁹⁹ ČECHOV, Anton Pavlovič. *Pestré povídky*. Část I. Přeložili A. G. STÍN, A. DRÁBEK a V. ČERVINKA. Praha: J. Otto, 1911. Ruská knihovna, č. 58. Spisy A. P. Čechova, sv. II., s. 18.

¹⁰⁰ Антон Чехов. Толстый и тонкий [online] Интернет библиотека Алексея Комарова [cit. 15. 3. 2019]. Dostupné z: <https://ilibrary.ru/text/464/p.1/index.html>

Celkově bych zdůraznila v překladu Antonína Drábka kvalitní syntax a některá vhodně zvolená slovní spojení. Naopak myslím, že překladatel možná neznal ruský jazyk a ruské reálie tak dobře, jako někteří jeho kolegové vzhledem k občasným nepřesnostem a neobjasněným reáliím, které v pochopení vyznění povídky hrají důležitou roli.

Ukázka ze souvislého textu

Originál¹⁰¹ (ukázka z povídky *Толстый и тонкий*)

— Порфирий! — воскликнул толстый, увидев тонкого.— Ты ли это? Голубчик мой! Сколько зим, сколько лет!

— Батюшки! — изумился тонкий.— Миша! Друг детства! Откуда ты взялся?

Прятели троекратно облобызались и устремили друг на друга глаза, полные слез. Оба были приятно ошеломлены.

— Милый мой! — начал тонкий после лобызания.— Вот не ожидал! Вот сюрприз! Ну, да погляди же на меня хорошенько! Такой же красавец, как и был! Такой же душонок и щеголь! Ах ты, господи! Ну, что же ты? Богат? Женат? Я уже женат, как видишь... Это вот моя жена, Луиза, урожденная Ванценбах... лютеранка... А это сын мой, Нафанаил, ученик III класса. Это, Нафаня, друг моего детства! В гимназии вместе учились!

Překlad Antonína Drábka¹⁰² (ukázka z povídky *Thustý a tenký*)

„Porfiriji!“ zvolal tlustý, **spatřiv** tenkého. „Jsi to ty? Můj **holoubku!** Kolik zim, kolik let jsme se neviděli!“

„Pro pána krále!“ podivil se tenký. „Mišo! Příteli z dětství! Kde jsi se tu vzal?“

Přátelé se třikrát políbili a upřeli **druh na druhu** oči plné slz. Oba byli příjemně překvapeni.

„Můj milý!“ **počal** tenký, když se políbili. „Toho jsem se nenadál! **Tot’** překvapení! No, **podívej se na mne hezky!** Jsem takový krasavec, jako jsem byl! Právě takový švarný jonák a švihák! Ach, ty bože! **Nu**, co ty děláš? Jsi **bohat? Ženat?** Já už jsem, jak vidíš... To je moje žena, Louisa, rozená Wancenbachová...luteránka...A tu **jest** můj syn, **Nafanaíl**, žák třetí třídy. Tu je, **Nafaňo**, přítel mého dětství! Studovali jsme spolu na gymnasiu.“

Překlad Františka Hřivny¹⁰³

„Porfiriji!“ zvolal tlustý, **spatřiv** hubeného. „Příteli! Těch let, co jsme se neviděli!“

„Pro pána krále!“ užasl hubený. „Mišo! Kamaráde! Kde se tu bereš?“

¹⁰¹ Антон Чехов. Толстый и тонкий [online] Интернет библиотека Алексея Комарова [cit. 15. 3. 2019]. Dostupné z: <https://ilibrary.ru/text/464/p.1/index.html>

¹⁰² ČECHOV, Anton Pavlovič. *Pestré povídky*. Část I. Přeložili A. G. STÍN, A. DRÁBEK a V. ČERVINKA. Praha: J. Otto, 1911. Ruská knihovna, č. 58. Spisy A. P. Čechova, sv. II., s. 17.

¹⁰³ ČECHOV, Anton Pavlovič. *Vybrané povídky*. Přeložili Emanuel FRYNTA, František HOLEŠOVSKÝ, František HŘIVNA, Jaroslav HULÁK, Vladimír PRAVDA a Naděžda SLABIHOUDOVÁ. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1956, s. 28.

Přátelé, mile překvapeni, se třikrát políbili a zahleděli se na sebe, oči plné slz.

„Kamaráde!“ spustil hubený. „To jsem nečekal! To je ale překvapení! Ukaž, ať se na tebe pořádně podívám! Inu, krasavec, jako kdysi. Stále fešák a elegán! Jeminkote! Tak co pořád děláš? Jsi bohatý? Ženatý? Já už jsem ženatý, jak vidíš. Tohle je má manželka Luisa, rozená Wanzenbachová...luteránka...A můj syn Nathanail, žák třetí třídy. Nathanaile, to je můj spolužák z gymnasia, přítel z dětských let.“

Překlad Jaroslava Huláka¹⁰⁴

„Porfiriji!“ zvolal tlustý, když uviděl tenkého. „Jsi to ty? Kamarádíčku! Už léta letoucí jsme se neviděli!“

„Prokrindapána!“ Tenký byl celý bez sebe. „Míšo! Příteli mých dětských let! Kde se tu bereš?“

Přátelé se třikrát mlaskavě políbili a upřeli na sebe usazené zraky. Oba byli příjemně ohromeni.

„Ale příteličku!“ spustil tenký, když skončilo líbání. „Kdepak bych se toho byl nadál! To je překvapení! Ukaž, ať si tě pěkně prohlédnu! Krasavec, jako vždycky! Stejný hejsek a švihák! Ach panebože! No tak, co vlastně děláš? Jsi bohatý? Oženil ses? Já ano, jak vidíš...Tady ji máš, to je moje žena Luisa, rozená Wanzenbachová...luteránka...A tohle je můj syn Nathan, teď chodí do tercie. Koukej, Nathánku, to je můj přítel z dětství! Chodili jsme spolu do gymnázia!“

Rozbor ukázek

V dané ukázce můžeme najít několik příkladů zastaralých forem češtiny (přechodník *spatřiv*) a knižních výrazů (*počal, toť, jest*). Za knižní bychom mohli považovat také jmenné tvary přídavných jmen (*bohat, ženat*), i když v tomto případě se může jednat také o lexikální rusismy (*богат, женат*). Pozitivně hodnotím překlad zvolání *Бамюуку!* jako *Pro pána krále!* Jako lexikální rusismus bych označila také částici *Hy* v překladu *Nu* a vyjádření vzájemnosti (*дыг на дыга – druh na druha*). Také oslovení *holoubku* v případě starých přátel mužského pohlaví zní v češtině přinejmenším zvláště, přestože ve starších ruských textech je poměrně běžné. Dala bych přednost verzím Hřivny nebo Huláka: *kamaráde, kamarádíčku*.

V části o chválení vzhledu se projevuje Drábkova možná ne tak dobrá znalost cizího ruského jazyka, což jsem naznačovala už výše. Chybně překládá tak, že Tenký chválí sám sebe, jak dobře vypadá, přitom v originále i u druhých překladatelů naopak

¹⁰⁴ ČECHOV, Anton Pavlovič. *Anna na krku a jiné povídky*. Přeložili Jaroslav HULÁK, Emanuel FRYNTA a Zdeňka PSŮTKOVÁ. Praha: Academia, 2000, s. 31.

Tenký chválí Tlustého. Drábek se nechal zmást spojením *погляди же на меня хорошенько* a takto i pokračoval.

Dobré řešení dle mého názoru Durdík zvolil, když jméno syna, které je hebrejského původu, transliteroval (*Nafanail, Nafaňa*). Ponechal mu tímto ruské znění, na rozdíl od dalších překladatelů, kteří ho převedli jako *Nathanail, Nathan* nebo *Nathánek*.

Příklady překladatelských postupů v překladu A. G. Stína

Překlad A. G. Stína je charakteristický kopírováním předložkových a slovesných vazeb pod ruského vzoru:

Глядел он, но уж блаженства больше не чувствовал.

Díval se, ale blaženosti již necítil.

Письма генералу он не написал.

Dopisu generálovi nenapsal.

Вовсе тут нет никаких насмешек.

Vůbec tu není žádného posměchu.

Dále jsem se setkala jen s pár lexikálními rusismy, například typickým *mužici* a nepřesným překladem ruské, v tomto případě částice: *Ничего, ничего...* jako *To nic nedělá, to nic nedělá...* místo *To nic, To nevdí* nebo *Nic se neděje*. Ještě v jednom případě ovšem překladatel zcela nezvládl předat čtenáři význam, když ruské *а то подумает, что я плюнуть хотел* přeložil jako *sice si pomyslí, že jsem chtěl naplit*. Sloveso *плюнуть* bychom v tomto případě přeložili jako *hodit něco za hlavu, vykašlat se na něco* apod.

Překladatel poměrně často podléhá interferenci při kopírování ruských vazeb, přesto bych považovala slovosled na mnoha místech za kvalitně převedený a až na pár, podle mě neúmyslných nepřesností se čtenář nesetká ani s lexikálními rusismy.

Ukázka ze souvislého textu

Originál¹⁰⁵ (ukázka z povídky *Смерть чиновника*)

На другой день Червяков надел новый вицмундир, постригся и пошел к Бризжалову объяснить... Войдя в приемную генерала, он увидел там много просителей, а между просителями и самого генерала, который уже начал прием прошений. Опросив несколько просителей, генерал поднял глаза и на Червякова.

¹⁰⁵ Антон Чехов. *Смерть чиновника* [online] Интернет библиотека Алексея Комарова [cit. 15. 3. 2019]. Dostupné z: <https://ilibrary.ru/text/987/p.1/index.html>

— Вчера в «Аркадии», ежели припомните, ваше — ство, — начал докладывать эзекутор, — я чихнул-с и... нечаянно обрызгал... Изв...

Překlad A. G. Stína¹⁰⁶ (ukázka z povídky *Smrt úředníka*)

Nazejtří Červjakov oblékl se do nové uniformy, dal se ostříhat a šel k Brizžalovu podat vysvětlení...Vešed do přijímacího pokoje generálova, spatřil tam mnoho prosebníkův, mezi prosebníky pak též samého generála, který už začal přijímati prosby. Vyslechnuv několik prositelů, generál pozdvihl oči svých též na Červjakova.

„Včera v ‚Arkadii‘, pamatujete-li se, vaše-stvo,“ začal referovati exekutor, „kýchl jsem a...nenadále jsem poprskal...Odp...“

Překlad Emanuela Frynty¹⁰⁷

Nazítří oblekl Červjakov novou uniformu, dal se ostříhat a vydal se k Brizžalovu, aby podal vysvětlení...Když vstoupil do generálova přijímacího pokoje, uviděl tam spoustu prosebníků a mezi nimi i samého generála, který už přijímal prosby. Vyslechnuv několik prosebníků, zdvihl generál oči i na Červjakova.

„Včera v Arkadii, ráčíte-li se pamatovat, vašnosti,“ začal se omlouvat exekutor, „kýchl jsem, prosím, a...nerad jsem poprskal...Odpus...“

Překlad Jaroslava Huláka¹⁰⁸

Druhého dne se Červjakov navlékl do nové úřednické uniformy, dal se ostříhat a vydal se k Brizžalovovi, aby mu všechno vysvětlil...V předsíni zastal mnoho stran a mezi nimi samotného generála, který už zahájil úřední hodiny. Když vyřídil několik případů, pozvedl generál oči i k Červjakovovi.

„Včera v Arkadii, pamatujete-li se, Excellence,“ hlásil mu úředník, „jsem prosím kýchl a...Nerad jsem vás poprskal...pro...“

Rozbor ukázek

Stejně jako v celé povídce, tak i v tomto krátkém úryvku můžeme najít několik archaizmů (*vešed, prosebníkův, vyslechnuv, referovati*). Pro ruské sloveso *докладывать* mohl být navíc zvolen lepší ekvivalent než *referovati*. V tomto případě se jako nejlepší varianta jeví Fryntovo řešení *omlouvav se*, překlad Jaroslava Huláka *hlásil* také nepokládám za nejlepší. S dnes již nespisovným tvarem příslovce *zítra*, tedy *zejtra*

¹⁰⁶ ČECHOV, Anton Pavlovič. *Pestré povídky*. Část I. Přeložili A. G. STÍN, A. DRÁBEK a V. ČERVINKA. Praha: J. Otto, 1911. Ruská knihovna, č. 58. Spisy A. P. Čechova, sv. II., s. 266.

¹⁰⁷ ČECHOV, Anton Pavlovič. *Vybrané povídky*. Přeložili Emanuel FRYNTA, František HOLEŠOVSKÝ, František HRIVNA, Jaroslav HULÁK, Vladimír PRAVDA a Naděžda SLABIHOUDOVÁ. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1956, s. 26.

¹⁰⁸ ČECHOV, Anton Pavlovič. *Anna na krku a jiné povídky*. Přeložili Jaroslav HULÁK, Emanuel FRYNTA a Zdeňka PSŮTKOVÁ. Praha: Academia, 2000, s. 13.

(případně jako v ukázce *nazejtří*, příp. *pozejtří* apod.) se můžeme ve starších českých textech setkat poměrně často. Dříve byl tento tvar zcela spisovný, mnohem častěji používaný a má původ ve spojení *za jutra*, *za jitra*, *zajtra*.

Rusismy v syntaktické oblasti jsou patrné z kopírování ruské větné stavby, například v případě *Войдя в приемную генерала – Вешед до приёмачёго pokoje генерáлова*, kde je použit přívlastek v postpozici. Ve spojení *поздвигл оčí svých* jsme svědky častého jevu, nadbytečného užívání přívlastňovacích zájmen v postpozici. Pro oslovení generála používá Červjakov v originále spojení *ваше — ство* a A. G. Stín podle mě neudělal chybu, když přeložil jako *vaše-stvo*, přestože druzí překladatelé zvolili varianty *vašnosti* nebo *Excellence*. Pro poslední nedořečené slovo *Изв...* překladatel zvolil také jen první tři písmena *Оdp...*, přestože se obávám, že ne všem čtenářům by bylo hned jasné, že se jedná o začátek omluvy *Одпустёте*, proto se mi zdá nejvhodnější řešení Emanuela Frynty *Одпус...*

Příklady překladatelských postupů v překladu Vincence Červinky

Vincenc Červinka byl nejaktivnějším překladatelem Ottovy Ruské knihovny, několik let ji navíc také redigoval, a to až do jejího zániku. Pod jeho vedením vyšlo vůbec nejvíc svazků (přes 40). Z jeho překladu je patrná dobrá znalost cizího jazyka a reálií, ale najdeme u něj stejné prvky (deminutiva, zastaralé koncovky, přechodníky, lexikální rusismy, inverze ve slovosledu, poznámky pod čarou apod.) jako u ostatních překladatelů, jak je vidět i z ukázky níže. Červinka poctivě dodržoval tehdejší překladatelskou strategii a dobové normy. Svým stylem ale nijak zásadně nevybočuje od ostatních.

Ukázka ze souvislého textu

Originál¹⁰⁹ (ukázka z povídky *Приданое*)

Ставни в домике постоянно прикрыты: жильцы не нуждаются в свете. Свет им не нужен. Окна никогда не открываются, потому что обитатели домика не любят свежего воздуха. Люди, постоянно живущие среди шелковиц, акаций и репейника, равнодушны к природе. Одним только дачникам бог дал способность понимать красоты природы, остальное же человечество относительно этих красот коснеет в глубоком невежестве. Не ценят люди того, чем богаты. «Что имеем, не храним»; мало того, — что имеем, того не любим. Вокруг домика рай

¹⁰⁹ Антон Чехов. *Приданое* [online] Фундаментальная электронная библиотека Русская литература и фольклор [cit. 15. 3. 2019]. Dostupné z: <http://feb-web.ru/feb/chekhov/texts/sp0/sp2/sp2-188-.htm?cmd=p>

земной, зелень, живут веселые птицы, в домике же, — увы! Летом в нем знойно и душно, зимою — жарко, как в бане, угарно и скучно, скучно...

Překlad Vincence Červinky¹¹⁰ (ukázka z povídky *Výbava*)

Okenice v domečku jsou neustále zavřeny: jeho obyvatelé nepotřebují světla. Netouží po něm. Okna se nikdy neotvírají, poněvadž obyvatelé domečku nemilují čistého vzduchu. Lidé žijící neustále uprostřed moruší, akátův a řepíku, jsou lhostejni k přírodě. Pouze letním hostům, dáčnickům, dal Bůh způsobilost chápati krásy přírodní, ostatní lidstvo však ohledně těchto krás trčí v hluboké nevědomosti. Lidé neváží si toho, čím jsou bohati. „Čeho máme s dostatek, toho nechráníme“; ba více ještě – čeho máme s dostatek, toho nemilujeme. Kolem domku pozemský ráj, zeleň, veselé ptactvo, v domečku však – ouvej! V létě v něm znojno a dusno, v zimě horko jako v lázni, plno čmoudu, a nudno, nudno...

Překlad Jaroslava Huláka¹¹¹

Okenice jsou na tomto domku neustále zavřené: jeho obyvatelé nemají přílišnou potřebu světla. Světlo je pro ně zbytečné. Okna nejsou nikdy otvírána, neboť obyvatelé domku nemají rádi čerstvý vzduch. Lidé, kteří jsou neustále mezi morušemi, akáty a lopuchem, zlhostejněli k přírodě. Jenom ty, kdo vyjíždějí na letní byt, obdařil Bůh způsobilostí chápat krásy přírody, ale ostatní lidé setrvávají k těm krásám v postoji velmi macešském. Lidé si neváží toho, čím oplývají: „Co máme, nešetříme!“ – a nejen to: „Co máme, to nemilujeme.“ Kolem domku je hotový ráj na zemi, zeleň, rejdiště veselého ptactva, avšak v domku – běda! V létě je v něm parno, duno, v zimě horko jako v lázních, načazeno a nudno, nudno.

Rozbor ukázek

V ukázce vidíme na několika místech deminutivum *domeček* a několik příkladů jmenných tvarů přídavných jmen (*zavřeny, bohati, nudno*), které můžeme považovat za interferenci z ruštiny, nicméně jejich užívání bylo tehdy běžnější než dnes. Z dalších zastaralých prostředků vidíme například infinitiv s koncovkou *-ti* (*chápati*) nebo zastaralou příponu *-ův* (*akátův*).

Spojení *одним только дачникам* přeložil Červinka jako *pouze letním hostům, dáčnickům*. Vzhledem k objasnění výrazu *дачники* opisem byla myslím transliterace do češtiny zbytečná. Slovo *znojno* je sice identické s ruským *знойно*, ale v tomto případě se

¹¹⁰ ČECHOV, Anton Pavlovič. *Pestré povídky*. Část I. Přeložili A. G. STÍN, A. DRÁBEK a V. ČERVINKA. Praha: J. Otto, 1911. Ruská knihovna, č. 58. Spisy A. P. Čechova, sv. II., s. 217.

¹¹¹ ČECHOV, Anton Pavlovič. *Povídky 1883-1886*. Přeložil Jaroslav HULÁK. Praha: Československý spisovatel, 1951, s. 34.

nejedná o lexikální rusismus, nýbrž dnes již knižní výraz *znoj* ve významu *vedro*. Vlivu interference Červinka podlehl při překladu názvu rostliny *пенейник*, což přeložil jako *řepík*, přitom se jedná o *lopuch*, jak vidíme v překladu Jaroslava Huláka.

Překladatel také kopíruje do češtiny některé vazby jako *не любят свежего воздуха* – *nemilují čistého vzduchu*, *того не любим* – *toho nemilujete* nebo *чем богаты* – *čím jsou bohatí*. Z prostředků koheze a koherence textu můžeme v překladu najít zastaralý spojovací prostředek, stupňovací knižní výraz *ba* (*ba více ještě*).

6.7 S. Šmeljov: *Slunce mrtvých* (přeložila Helena Růžičková-Váňová)

Dílo *Slunce mrtvých* je v pořadí 101. dílem Ottovy Ruské knihovny a bylo vydáno v roce 1926. Jedná se o II. svazek Spisů Ivana Sergejeviče Šmeljova (v Ottově nakladatelství příjmení transliterováno jako Šmelev).

Nejvýše ceněné Šmeljovovo dílo *Slunce mrtvých* je autobiografickou, díky rozsahu spíše novelou než románem. Pojednává o životě na Krymu v době ruské občanské války. Autor dílo dopsal v emigraci v Paříži, ovlivněn vzpomínkami na sovětský teror a smrt jediného syna.

Po 91 letech od prvního překladu Heleny Růžičkové-Váňové v Ottově nakladatelství dílo do češtiny nově přeložil Jakub Šedivý. Podle Šedivého se „v novele mísí konkrétní fakta a události s proudem vědomí, blouzněním vypravěče, události se střídají, vracejí se a prolínají celým dějem. Ve Šmeljovově pojetí je Krym zobrazován jako říše mrtvých nebo na smrt odsouzených, přičemž slunce zde není zdrojem života, ale smrti. Sám Šmeljov *Slunce mrtvých* označil za eposej – v krymské tragédii viděl známky konce civilizace.“¹¹²

Ivan S. Šmeljov (1873-1950) patřil k nejpopulárnější ruským spisovatelům počátku 20. století. Byl představitelem konzervativně-náboženského směru v ruské literatuře, věnoval se také publicistické činnosti.

¹¹² Ivan Sergejevič Šmeljov: *Slunce mrtvých* [online]. Literární noviny [cit. 24. 11. 2018]. Dostupné z: <http://literarky.cz/literatura/cteni/24411-ivan-sergejevi-meljov-slunce-mrtvych>

Příklady překladatelských postupů v překladu Heleny Růžičkové-Váňové

Analýza překladu je ztížena charakterem textu originálu, ve kterém se, jak už bylo zmíněno v úvodu, střídají proudy vědomí a nevědomí, skutečnosti a myšlenek a jednotlivé události se mezi sebou prolínají. Autor se snažil působit na čtenáře uměleckým dojmem a dílo je složitější na porozumění a orientaci.

Na první pohled upoutají čtenáře při četbě českého překladu jisté grafické prvky. Překladatelka například ponechává grafický záznam přímé řeči se stejnou interpunkcí, jako je v originále, tedy pomlčkami, místo užití pro češtinu typických uvozovek:

- *Глядите, над вами-то... три миндалика целых!*
- *Ага... А ты, Ляля, боишься смерти?..*
- *Нет... Чего бояться... - отвечает она, грызя миндалик.*¹¹³

- *Podívejte se, tam nad váma...jsou tři mandle.*
- *Aha...А ты, Ljaljo, боишь се smrti?..*
- *Ne...čeho bych se bála?..- odpovídá, hryzouc mandli.* (Slunce mrtvých, překlad Helena Růžičková-Váňová, s. 135,¹¹⁴ dále jen SM, R-V, s. 135)

Překladatelka následuje originál také při grafické úpravě mnohých vět, kdy následuje ruský vzor a k větnému členění používá pomlčky:

Я знаю, что он и теперь пишет - где-нибудь на камне, на берегу моря, в заброшенном винограднике, в полнолуние - без огня.

Вím, že i nyní píše – kdesi na kameni, на břehu moře, в opuštěné vinici, за úplňku – beze světla. (SM, R-V, s. 104)

Za pozitivní posuny v této rovině považuji překlad původně anglických frází, které překladatelka ponechala v originální verzi:

Гуд-дэу – Good day
Ит-из-вери-уэлл! – It is very well!

V morfologické rovině se setkáváme s neekvivalentními citoslovci:

Ej!...jdi trochu dál!... (Eü! - Hej!)
ni-ni-ni (ни-ни-ни – ne-ne-ne)
Víno за záды šplýchá – bul-bul (буль-буль)

¹¹³ Иван Шмелев. Солнце мертвых [online]. [cit. 20. 3. 2019]. Dostupné z: http://lib.ru/RUSSLIT/SMELEW/shmelev_sun.txt

¹¹⁴ ŠMELEV, Ivan S. *Slunce mrtvých*. Přeložila Helena RŮŽIČKOVÁ-VÁŇOVÁ. Praha: J. Otto, 1926. Ruská knihovna, č. 101. Spisy Ivana S. Šmeleva, sv. II, s. 135.

V posledním případě je spojení *буль-буль* příkladem onomatopoeie, tedy zvukomalebného slovního spojení, které foneticky napodobuje přirozený zvuk. V češtině máme pro takové ekvivalent *šplouchy šplouch*.

V syntaktické rovině můžeme najít kopírování ruských vazeb (*перенестись в прошлое – přenést v minulost*), inverze, interpoziční slovosled nebo kopírování ruské větné stavby s ponecháváním réma na předposledním místě ve větě (*Leží kavyl na verandě.*). Na druhou stranu bych ocenila náročné překlady vypravěčova blouznění:

*Пауки по взгорьям раскинули полотняные навесы, как от солнца, а сами дремлют по уголкам, будто поджидающие по прохладным лавкам заспанные торговцы. Я так все вижу, все мои чувства остры и тонки... Я чувствую даже камни, могу говорить с пустой дорогой.*¹¹⁵

Pavouci po návrších rozvěsili plátěné záclony, jako by proti slunci, a sami dřímají v koutcích, jako prodavači, vyčkávající v chládku svých krámků. Tak jasně vše vidím, všechny mé pocity jsou ostré a jemné. Cítím i s kamením, mohu mluvit i s pustou cestou. (SM, R-V, s. 123)

Překladatelka se nevyhnula několika lexikálním rusismům (*člověčenstvo, Zdravstvujte!* apod.). Následující zkratky, vytvořené s pomocí pomlčky, mohou být buď lexikálními rusismy nebo mohou znamenat mezeru ve znalostech pravidel tvoření slov v ruštině. V závorce navrhuji vlastní způsoby řešení této reálie:

tlapa-kleště (лапа-клешня – ohromná pazoura)

zuby-kly (зубищи-клыки – silná zubiska)

kořen-křen (корень-хрен – kořen křenu)

Ve stylistické rovině považuji za pozitivní posun překlad prostořečí pomocí lidové české mluvy: *И вот опять шо я вам кажу, соседка...- A co vám eště řeknu, sousedko...*

V rámci analýzy jsem uvedla několik, podle mého názoru, dobrých překladatelských řešení méně známé překladatelky z ruštiny Heleny Růžičkové-Váňové. Jedná se například o přenesení originálních anglických frází do českého textu, překlad prostořečí pomocí lidové mluvy nebo některá další kvalitní řešení, vzhledem ke ztíženým podmínkám kvůli textu originálu, jak jsem uvedla už v úvodu.

Na první pohled není navíc patrné, že Růžičková-Váňová zřejmě neměla s překladem tak bohaté zkušenosti jako někteří její kolegové. Nicméně rusifikace se u ní

¹¹⁵ *Иван Шмелев. Солнце мертвых* [online]. [cit. 24. 11. 2018]. Dostupné z: http://lib.ru/RUSSLIT/SMELEW/shmelev_sun.txt

projevují v oblasti grafiky, lexika a některých syntaktických vazbách. Na každé stránce vidíme ve větách pomlčky, které autorka používá podle ruské předlohy místo čárek, příp. středníků. Pomlčky překladatelka ponechává také pro zaznamenání přímé řeči, namísto užití uvozovek dole a nahoře. Často používá také poznámky pod čarou.

Ukázka ze souvislého textu

Originál¹¹⁶

С высоты миндаля мне видно, как через вытоптаннный коровами виноградник идет от дачи – Тихая Пристань – близорукая учительница Прибытко, с пустым мешком за плечами, пощелкивает дощечками на ногах. Идет на промысел. Она – человек стойкий. У ней двое ребятишек-голоножек – Вадик и Кольдик. Ее мужа убили в Ялте, но она не знает: не уехал ли на корабле в Европу? Пусть не знает. При ней и неутомимая мать-старушка, сухенькая, подвижная Марина Семеновна, - с зари до зари воюет на земле с солнцем: отбивает у солнца огородик.

Překlad Heleny Růžičkové-Váňové¹¹⁷

*S vrcholku mandlovníku vidím, jak od vilky „Tichý přístav“ jde od krav pošlapanou vinicí – krátkozraká učitelka **Pribytko**, s prázdným ranečkem na zádech, klape destičkami na nohou. Jde za výživou. Je to – vytrvalý člověk. Má dvě **bosé dětičky** – Vadika a Koldíka. Jejího muže zabili v Jaltě, ona však neví: neujel-li na lodi do Evropy? Necht' neví. **Je u ní těže neúnavná stařenka máť, suchoučká, pohyblivá Marina Semjonovna, - s úsvitu do mraku bojuje na zemi se sluncem: vymáhá si na slunci malou zelinářskou zahrádku.***

Překlad Jakuba Šedivého¹¹⁸

Z vrcholku mandloně vidím, jak od vilky Tichý přístav kráčí po vinici podupané kravami krátkozraká učitelka Pribytko s prázdným pytlem na zádech, a slyším, jak klape prkýny na nohou. Jde na lov. Je vytrvalá. Má dvě bosá dítko – Vadika a Koldika. Jejího muže zabili v Jaltě, ale to ona neví: neodjel snad lodí do Evropy? Nechme ji při tom. Má u sebe matku, neúnavnou stařenku, hubeňoučkou a čipernou Marinu Semjonovnu – od rána do večera válčí na zemi se sluncem: vydobývá si na slunci svou zahrádku.

¹¹⁶ Иван Шмелев. Солнце мертвых [online]. [cit. 24. 11. 2018]. Dostupné z: http://lib.ru/RUSSLIT/SMELEW/shmelev_sun.txt

¹¹⁷ ŠMELEV, Ivan S. *Slunce mrtvých*. Přeložila Helena RŮŽIČKOVÁ-VÁŇOVÁ. Praha: J. Otto, 1926. Ruská knihovna, č. 101. Spisy Ivana S. Šmeleva, sv. II, str. 144.

¹¹⁸ ŠMELEV, Ivan Sergejevič. *Slunce mrtvých*. Přeložil Jakub ŠEDIVÝ. Praha: Prostor, 2017. Pozdní sběr. ISBN 9788072603541, str. 182.

Rozbor ukázek

Rušivým elementem pro českého čtenáře jsou v překladu pomlčky, v ruském textu poměrně běžné, ale netypické pro češtinu. V ukázce vidíme příklady nesprávného slovosledu (*od krav pošlapanou vinicí* – vinicí, pošlapanou od krav) a vazeb (*При ней* – *Je u ní* místo *Má u sebe*, jak čteme u Šedivého). Vlastní jména je zvykem v češtině přechylovat s příponou *-ová* (*Pribytko-Pribytková*). Zkratka *ребятицка-голоножки*, v ruštině vytvořená s pomocí pomlčky, je v tomto případě přeložená správně pomocí přívlastku shodného jako *bosé dětičky*, na rozdíl od zkratky *мать-старушка*, přeložené jako *stařenka máť*, místo např. *staříčká matka* (Šedivý volí univerbizaci *stařenka*). Deminutivum *suchoučká* není v případě popisu postavy člověka zcela vhodné ve srovnání s Šedivého řešením *hubeňoučká*. Knižními prvky v ukázce jsou slova *téže* nebo *máť*, stejně jako předložka *-s-* v genitivu *s vrcholku* nebo *s úsvitu do mraku* z rovněž zastaralého ruského *с запу до запу* (dnes je běžnější *от запу до запу* a překládá se jako *od slunka do slunka*).

7 Komparace analyzovaných překladů a ZÁVĚRY

V této kapitole se zaměřím na hlavní shody a odlišnosti, které vyplývají z předchozích analýz překladů, a představím strategii, metody a postupy překladatelů. Předmětem mé translatické analýzy bylo celkem sedm překladových titulů Ottovy Ruské knihovny, na kterých se různou měrou podílelo deset překladatelů. Klíčem k jejich výběru bylo zahrnutí co nejvíce různých hledisek s primárním zaměřením na osobnost překladatele a specifika jeho překladového stylu. Před započítím práce jsem si stanovila za cíl potvrdit nebo vyvrátit tyto hypotézy:

- překlady Ottovy Ruské knihovny jsou nekvalitní z hlediska všech jazykových plánů, především v lexiku a syntaxi
- překlady jsou jednotné
- mezi překladateli nejsou výjimky
- překlad méně známého překladatele je horší, než překlad proslulejšího a zkušenějšího
- překlady z konce 19. století jsou horší, než překlady ze začátku 20. století
- existují rozdíly, způsobené různými žánry originálů
- ulpívání na originálu a „doslovismus“ se týká jen překladů z ruštiny

Cílem práce bylo zhodnotit kvalitu překladů Ottovy Ruské knihovny, vydělit společná a rozdílná překladatelská řešení jednotlivých překladatelů a případně určit, jestli se někdo svým přístupem k překladu liší od ostatních. V práci se opírám o teze Milana Hraly, Radegasta Parolka a dalších odborníků na překlad, kteří překlady edice Ruská knihovna označují za nekvalitní, v dnešní době nepoužitelné a vidí v nich záměrnou snahu o rusifikaci, doslovismus a tendenci zachovat zastaralou formu literární češtiny. Znalci tehdejší překladatele kritizují za ponechávání ruských reálií v původním znění, četné poznámky pod čarou a jednotnost stylu. Tato kapitola shrne výsledky práce, informuje o dosažení stanovených cílů a potvrdí nebo vyvrátí hypotézy a teze stanovené na začátku.

Při četbě překladů děl jsem se soustředila na ty překladové jevy, které se podle mého jistým způsobem odlišují od současné normy a nespĺňují dnešní požadavky na překlad. Následně jsem je podle jejich povahy rozčlenila do konkrétních jazykových rovin (*fonetické, grafické, morfologické, morfosyntaktické, syntaktické, lexikální, frazeologické, sémantické, stylistické a roviny textu*). U každého příkladu z překladu jsem objasnila, proč daný úryvek pokládám za neakceptovatelný pro dnešní standard. Abych se vyhnula opakování, jako primární kritérium jsem si stanovila osobnost překladatele a postupy typické pro jeho práci. V následujícím odstavci uvádím příklady překladatelských postupů, na které jsem nejčastěji narážela ve všech překladech a u všech překladatelů. Při popisu

jednotlivých překladatelských řešení bylo třeba důsledně odlišovat, která z nich jsou výsledkem interferenčního vlivu ruštiny na češtinu a která je třeba přičíst dobovému stavu cílového jazyka, tedy češtiny.

V grafické rovině se u překladatelů setkáváme spíše s transliterací vlastních jmen postav než s transkripcí, z důvodu zachování co nejuvěrnější podoby původního originálu (*Alěna, Sergěj Sergějič, Alěša*). Pro oblast morfolgie jsou typická častá deminutiva (*chvilčička, větérek, lebčička*) a jmenné tvary přídavných jmen (*pochopitelno, zajímavvo*), jejichž používání bylo tehdy normou, přesto předpokládám interferenční vliv po vzoru hojného výskytu v ruském textu. Do stejné roviny mezi archaické prostředky patří také velmi často používané knižní koncovky podstatných jmen (*s ramenoma, poslouchati rozhovorův*) nebo sloves (infinitiv s koncovkou *-ti*), případně příklonky (*vímet', záležet'*) nebo dvouslovné příslovečné spřežky (*v pravo, ku předu*). Do oblasti morfosyntaxe bych zařadila slovesné a předložkové vazby, které opět vznikly buď následkem zkopírování podle ruského vzoru (*dopisu nenapsal*) nebo byly zkrátka přirozené pro tehdejší spisovný literární jazyk. Tentýž nejasný původ mají také inverze v syntaktické rovině (*hlava matčina oblita byla stříbrem*). Za interferenci z ruštiny v téže oblasti můžeme považovat interpoziční slovosled (*k rozestavěným na dvoře stolům*) a jiná, pro češtinu nepřirozená spojení. Překladatelé navíc často nedbali zásady, že jádro výpovědi má být na konci výpovědi a tím porušovali plynulost navazování i smysl sdělení. Velmi časté bylo používání přechodníků (*chopiv, nedočkav, kráčejič*). Zatímco jsou přechodníky dodnes nedílnou součástí spisovného ruského jazyka, z dnešní češtiny téměř vymizely, mají knižní až archaický charakter a používají se převážně v psaných projevech vyššího odborného a uměleckého stylu, případně jako prostředek humoru a ironie. Ve staré češtině byly ovšem normou a odrazem tehdejší doby, takže je překladatelé používali a jejich výskyt tedy nemůžeme považovat za rusifikaci, přestože předpokládám, že hojné používání v ruštině mělo na české překladaře také vliv. Poměrně časté jsou v překladech lexikální rusismy, z nichž některé mají všichni překladatelé společné (*bárin, báťuška, brvy, náňa, komnata*), jiné jsou spíše individuálním výtvozem konkrétního překladaře (*zdrávstvuj, děvůška, záponky*). Jako neuzuální kolokace označují slova nebo slovní spojení, která jsou napůl přeložená do češtiny, ale neodpovídají svou podobou nebo formou běžnému způsobu použití v češtině (*klíčnı dírka, prosım za dovolenı*). V analyzovaných textech se vyskytovaly také frazeologismy a ustálené výrazy. V některých případech jsou překladatelé schopni frazeologismus dobře rozpoznat a najít pro něj v češtině vhodný

ekvivalent, jindy řešení dle mého názoru není úplně vhodné, a proto uvádím vlastní návrh. Dalším jednotlívým rysem všech překladů jsou vysvětlující poznámky pod čarou, které čtenáři pomáhají v orientaci v ruském prostředí. Někdy jejich užití pokládám za zbytečné v případě, že měl překladatel možnost najít pro ruský výraz odpovídající český ekvivalent. Často se jedná o reálie z náboženské oblasti nebo názvy tradičních ruských pokrmů. Stylistickou rovinu do značné míry ovlivňují archaismy a historismy, v mém rozboru reprezentované namátkou vybranými zastaralými knižními výrazy, na které v každém daném díle narážím, s tím, že se často jedná o tytéž. V textové rovině si všímám různých prostředků koheze a koherence textu. Mezi obvyklé patří postpozitivní umístění ukazovacích nebo přivlastňovacích zájmen (*župan ten, duše jeho*). Překladatelé ve srovnání s dnešními zvyklostmi často porušovali zásady aktuálního členění, které přispívá k plynulému navazování výpovědi.

Jednotlivé příklady nemají podle mého názoru dostatečnou vypovídající hodnotu, proto jsem na závěr rozboru každého díla zařadila i krátkou ukázkou ze souvislého textu překladu. Ten podrobuji vlastní kritice a upozorňuji na výskyt překladových řešení a prostředků, které jsem již předtím zmiňovala. Kromě textu originálu a překladu daného překladatele Ottovy Ruské knihovny uvádím i srovnání s jedním nebo více novějšími překlady. To umožnilo vidět, jak se překlad postupně vyvíjel. Přestože jsou novější překlady obecně lepší a využívám je spíše k poukázání na správnější překladatelská řešení, někdy se naopak ukazuje, že i v překladech překladatelů Ottovy RK můžeme narazit na zajímavé nápady a formulace.

Většinou jsem k analýze vybírala překlady, které byly dílem jednoho překladatele, přestože to zdaleka nebylo pravidlem. V Ottově nakladatelství bylo zavedenou praxí, že na vydání jedné publikace mělo podíl více překladatelů (viz tabulka v *Příloze č. 1*). Ani v tomto případě jsem se však nesetkala s tak značnými rozdíly, ze kterých by byl čtenáři takový postup ihned patrný. Bez ohledu na víceméně shodné překladatelské strategie všech překladatelů Ottovy Ruské knihovny bych se nyní ráda podrobněji vyjádřila k povaze překladu několika osobností, které se na základě mých postřehů více či méně odlišují od ostatních.

V překladu Jaromíra Hrubého nacházíme všechny překladové postupy zmiňované ve výše uvedených analýzách, ale v poměrně únosné míře, a jeho převod je i pro dnešního čtenáře relativně dobře čitelný. Jeho styl je srovnatelný se stylem Vincence Červinky,

dalšího kmenového překladatele Ottovy Ruské knihovny. Oba byli v podobné situaci – kromě toho, že aktivně překládali, edici také několik let redigovali (i když Červinka výrazně delší dobu). Z pozice redaktorů šli ostatním překladatelům svým způsobem překladu příkladem, dodržovali tehdejší zásady a jejich překlad byl blízký ruštině. Ve stejné pozici byl také Pavel Papáček, jehož překlad ovšem považuji za silně rusifikační. Jako překladatel je znám svým důsledným dodržováním tehdejších překladatelských norem a strategie, jako redaktor zase jako ten, který překlady ostatních upravoval do „ruštější“ podoby. Z jeho překladu je patrný doslovismus především v syntaktické oblasti. Nejednou jsme svědky doslovného kopírování originální ruské věty slovo od slova. To se týká i přechodníků, které pokaždé ponechává i v češtině, a na dnešního čtenáře tím pádem převod působí silně archaicky. Papáček se nevyhýbá ani tomu, přenášet do češtiny také typicky ruský interpoziční slovosled. V jeho překladu se setkáváme také s množstvím lexikálních rusismů. Nic z výše vyjmenovaného neznamena nedostatečnou znalost cizího nebo mateřského jazyka, naopak Papáček znal ruské prostředí dobře. Ve srovnání s Hrubým a Červinkou u něj ovšem pozorujeme daleko silnější a důslednější rusifikaci.

Překladatelé *Lovcových zápisů* Pavel Durdík a Karel Štěpánek rovněž splňují tehdejší standardy a překladatelskou praxi, specifické je pro ně nadměrné množství vysvětlujících poznámek pod čarou, které značí také více nepřeložených slov v textu. Původ může být v charakteru textu originálu, který obsahuje odkazy na události nebo reálie, které překladatele svádějí k vysvětlení. Pro Štěpánka s Durdíkem jsou ovšem příznačné občas i nemístně dlouhé vysvětlivky, se kterými jsem se u jiných překladatelů nesešla. Výrazný odklon není patrný ani u překladů A. G. Stína nebo Antonína Drábka. Druhého zmiňovaného nicméně v analýze kritizují za některé nepřesnosti, které mají dle mého názoru původ v Drábkově horší znalosti ruštiny a ruského prostředí, než na kterou jsme zvyklí u ostatních překladatelů. Drábek patří mezi méně známé překladatele z ruštiny, pro Ruskou knihovnu přeložil jen několik Čechovových povídek.

Také Helenu Růžičkovou-Váňovou bych zařadila do skupiny méně známých překladatelů Ottovy RK, a tak jsem k jejímu překladu také přistupovala. Překladatelka dodržuje stejnou překladatelskou strategii a styl jako ostatní. Některé překladatelské postupy a interference v překladu díla *Slunce mrtvých* nepokládám za vhodné, jak jsem již uvedla výše v analýze. Mám na mysli například kopírování ruského vzoru v používání pomlček k textovému členění; výběr neekvivalentních citoslovcí nebo doslovný převod zkratkovitých slov. Oceňuji naopak přenos anglických frází a některá dobrá syntaktická

řešení vzhledem k náročnému textu originálu, včetně překladu nespisovné ruštiny pomocí lidové české mluvy. Z cílového textu není patrné, že měla Růžičková-Váňová s překlady z ruštiny méně zkušeností než ostatní.

Na svou dobu hodnotný je podle mého názoru také překlad Adolfa Černého. Tento překladatel je významnou osobností české slavistiky, nicméně novela *Asja* je jediné dílo, které pro Ottovu edici přeložil. V jeho překladu se nevyskytují poznámky pod čarou, jak je běžné u ostatních, a zvláště kvalitní je podle mě převod popisných pasáží v oblasti syntaxe. K vyjádření seriózní a vznešené umělecké atmosféry používá větší množství knižních až archaických prvků.

Osobnosti Viléma Mrštíka věnuji v této práci větší prostor jednak v medailonku v příloze, ale především v analýze jeho překladu. Popisuji jedinečnost jeho překladatelského přístupu a důvody, které objasňují, proč se od ostatních odlišoval. Jeho novátorský přístup a snahy o prolomení dobové normy a učinění překladu funkčním v přijímací kultuře se v jeho době nesetkaly s nadšením, ale spíše kritikou. Z konkrétních postupů mohu jen krátce zmínit uvolněnost a přirozenost při překladu popisných pasáží nebo některé nápadité obraty a formulace. Nicméně také v jeho překladech najdeme rusismy. Mrštík často dělal kompromisy a ustupoval zásadám redakce z materiálních a existenčních důvodů. Přese všechno bych na tomto místě vyjádřila přesvědčení, že běžný čtenář by Mrštíkovy překlady na první pohled neoznačil ve srovnání s překlady ostatních za mnohem kvalitnější. U Mrštíka se stejně jako u ostatních setkáváme s takovými prostředky, které již nejsou přijatelné nejen pro současný spisovný jazyk, ale ani pro pravidla překladu. Jeho překlad můžeme považovat za novátorský vzhledem k tehdejší době a normám, některá jeho překladatelská řešení by i dnes našla uplatnění. Celkově je ale jeho překlad, stejně jako překlady ostatních, zastaralý a významná ruská díla, která Mrštík přeložil, si v pozdějších letech žádala překlady nové.

Jednotný styl překladatelů Ottovy edice byl tak sjednocený, že se dle mého názoru neměnil ani s postupem času. Překlady z konce 19. století se zásadně neliší od překladů ze začátku 20. století, neplatí tedy čím novější, tím lepší. K vlivu žánru originálu na překlad bych uvedla, že v překladech povídek není z dnešního pohledu tolik archaizmů, jako třeba v překladech románů, vzhledem k tomu, že některé konstrukce, které dnes považujeme za knižní, se tehdy používaly k vytvoření vznešenějšího efektu. Co se týče překladatelských postupů, nezaznamenala jsem mezi romány, povídkami a novelami výraznější odlišnosti.

Rozdíl mezi analyzovanými originály je v hojnosti výskytu popisných pasáží přírody a pocitů, které jsou častější v povídkách a novelách. Myslím si totiž, že zásluhy za kvalitní převod těchto úseků nepatří jen Mrštíkovi, ale i jiným překladatelům, a tak četnost těchto pasáží v originálu má na výsledný dojem z překladu vliv. Drobné rozdíly ve stylu překladu jednotlivých překladatelů přičítám jejich dalšímu zaměření. Kmenoví překladatelé se zabývali kromě překládání často také vlastní publikační činností, což mělo na jejich způsob vyjadřování jistě vliv. Vilém Mrštík měl zkušenosti z profese spisovatele a dramatika, věnoval se psaní esejí, literárních kritik a jiného. Jeho cit pro literaturu různých žánrů a zkušenosti měly jistě pozitivní vliv na jeho překladatelský přístup.

Způsob překladu, který vyznávali překladatelé Ottovy Ruské knihovny, a jejich překladatelskou strategii dnes označujeme jako exotizační. Exotizací myslíme takový postup při překladu, kdy se překladatel snaží pomocí jazyka přenést čtenáře do prostředí a času originálu prostřednictvím takových jazykových prostředků, jako je ponechávání reálií v původní podobě, kopírování syntaxe výchozího textu (slovosled, větná stavba), přenášení prvků morfologie (deminutiva), případně i gramatických tvarů. Tato metoda dává čtenáři pocit odlišné prostředí a zvyky pomocí kopírování příznačných prvků daného cizího jazyka. Čtenář si má být vědom, že čte překlad z cizího jazyka, a ne originální český text. Způsob, jakým překladatelé překládají dnes, se od tehdejšího značně liší. Dnešní překladatelé postupují citlivěji při volbě exotizačních a naturalizačních metod, hledají vhodné ekvivalenty a dodržují normy a úzus cílového jazyka. Každá překladatelská metoda má své klady a zápory a vhodnost jejího užití se u jednotlivých případů liší. Čtenáři v 19. a na začátku 20. století vyhovoval tehdejší způsob překladu, knihy se dobře prodávaly a byly oblíbené. Jak se překlad vyvíjel, striktní dodržování exotizační strategie začalo být zastaralé. Následující generace překladatelů z meziválečného období se proti překladatelům Ottovy RK vymezovala a kritizovala je, ale zároveň je tyto překladatelé inspirovali ke zlepšení a neopakování stejných chyb. Překladatelská obec se posouvá stále kupředu, zkouší nové metody a postupy a posléze vybírá ta nejlepší možná řešení ze všech objevených a vyzkoušených.

Při četbě a analýze jsme se několikrát přesvědčili, že i přes omezené možnosti výuky ruského jazyka a absenci kvalitních jazykových či slovníkových příruček byly schopnosti a znalosti překladatelů na velmi vysoké úrovni, zvláště co se reálií a ruského prostředí týče. V textu dokázali naprostou většinu reálií rozpoznat, věděli, o co se jedná, a dokázali to zprostředkovat čtenáři. To, že k tomu používali poznámky pod čarou, bych

opět považovala za příznak exotizační metody. Dnes bychom spíše dali přednost vyhledání odpovídajícího ekvivalentu, případně krátkému objasnění přímo v textu. Je pravda, že některé poznámky pod čarou jsem sama považovala za vyloženě zbytečné, jinými se zase překladatelé evidentně snažili vzdělat čtenářskou obec v oblasti ruského života a kultury. Myslím, že i dnešní čtenář, který se o Rusko a ruštinu intenzivně nezajímá, by se z vysvětlujících poznámek při četbě poučil, což jim přidává na jisté nadčasovosti. To ale stále nic nemění na tom, že jsou zásahem do původního originálního textu, který autor díla nezamýšlel a nepočítal s ním.

Otázkou zůstává, jaký byl původ v tak nekompromisní oblíbenosti exotizační překladatelské strategie a dalších zásad edice. V práci bylo několikrát zmíněno, že překladatelům nebyl dán při práci na překladech prostor k inovacím a novátorským postupům. Určitě nejen Mrštíkovy překlady byly zpět upravovány do „ruštější“ podoby, a nejen jeho snahy o změny byly potlačovány a kritizovány. Redakce byla ta, která hlídala a udržovala jednotný styl všech překládaných děl. Vyhradila si právo libovolně do textu překladu zasahovat, překladatelé často pracovali pod tlakem. Po přihlednutí ke všem okolnostem můžeme mluvit o „kolektivní vině“.

Důvod, proč jsou překlady Ottovy edice nepoužitelné dnes, zapříčiňují jednak rusismy, ale také zastaralá forma spisovné češtiny, která je od té dnešní zcela odlišná. Prvky jako přechodníky, inverze, odlišné koncovky a celkově knižní až archaické výrazy nejsou dnešnímu čtenáři vlastní. Za závažnou a v překladech častou vzhledem k současné normě spisovné češtiny i pravidlům adekvátního překladu považuji rozdílnou syntaktickou oblast. Právě odlišný slovosled mohl být způsoben jak interferencí z ruštiny v syntaktické oblasti a kopírováním ruské větné stavby, tak i starou formou literární češtiny a upřednostňováním archaičnosti s cílem vytvořit umělecký a vznešený dojem. Občasné lexikální rusismy dle mého názoru nebrání čtenáři v literárním zážitku tolik, jako některé jiné, výše zmíněné prvky. Zastaralost, o které mluvíme, byla tehdy normou. Nicméně překladatelé Ottovy RK jsou dnešními odborníky na překlad kritizováni za nechuť akceptovat výboje, které tehdejší nová česká literatura ve svých vrcholech přinášela.

Zajímavé je porovnání překladů z ruštiny s překlady z jiných jazyků ve stejném období. Eva Masnerová u překladů **anglo-americké** literatury sice na jedné straně vyzdvihuje dobrá překladatelská řešení, a to nejen u prózy, ale i poezie, rozmach a dohánění Evropy, diskuze o překladu a další. Na druhé straně se můžeme dočíst

o netvůrčí doslovnosti u překladů prózy, infiltraci cizích syntaktických struktur a zápolení s cizími reáliemi a slovními hříčkami. Údajně překladatelé také dlouho ulpívali na tradici spisovného literárního jazyka, a to i při překladu v angličtině výrazně nespisovných promluv. To se překladů z ruštiny netýká – v analýze jsem podložila příklady převod nespisovné ruštiny lidovou českou mluvou. O překladech z **francouzštiny** té doby se od Šárky Belisové dočítáme, že tehdejší překlady dodnes udivují svou věrností, jednotností a moderností, nicméně jsem našla také zmínky o vlivu konkurenčního boje na kvalitu překladů. Ivana Vízdalová hodnotí překlady z **němčiny** spíše kladně, stejně jako Miloslav Uličný překlady ze **španělštiny**. Všechny kapitoly o překladech z cizích jazyků v publikaci *Kapitoly z dějin českého překladu* navíc opět zmiňují výraznou zásluhu Ottova nakladatelství, jeho časopisů a edičních řad na uvedení významných děl cizích literatur do českého prostředí. Názor Milana Hraly na překlady z ruštiny je ze všech nejkritičtější, přestože nepopírá ohromný význam edice Ruská knihovna pro další vývoj. Hrala upozorňuje, že rusifikaci, doslovnost a exotizační přístup můžeme vidět i u ostatních překladů z ruštiny té doby.¹¹⁹ V *Umění překladu* Jiřího Levého se dočítáme, že ruská literatura byla exotizována nejen v překladech českých, ale i polských nebo maďarských.¹²⁰

Přestože soudobá kritika přijímala překlady Ottovy RK v podstatě kladně, dnes jsou předmětem kritiky a odsudků. Soudy jsou tím ostřejší, čím jsou překlady zastaralejší – překlad se mění, zdokonaluje a odlišný je také názor na jeho funkci. Překladatelská metoda generace Ottovy edice vycházela ze slavjanofilských představ, že ruské reálie, lexikum i syntax jsou pro pochopení ruského prostředí tak významné, že jsou prakticky nepřeložitelné, a proto se snažili češtinu ruštině co nejvíce přiblížit. Přesto bych nechtěla striktně tvrdit, že překlady překladatelů Ottovy RK jsou špatné, nepoužitelné a zcela nekvalitní. Zkrátka se jen jedná o jinou strategii a s ní spojené postupy. Velmi důležité je přistupovat k překladu z hlediska tehdejší doby. Vzhledem ke svému omezenému možnostem vzdělávání a tomu, že byli často v pozici, že před nimi ještě nikdo dané dílo nepřekládal, znali překladatelé jazyk i ruské prostředí dobře. Jejich způsob překladu ovšem začínal být nevyhovující a zastaralý už ve dvacátých letech dvacátého století a modernějším překladatelským řešením a novému literárnímu jazyku přestával stačit.

¹¹⁹ BELISOVÁ, Šárka, HRALA, Milan, ed. *Kapitoly z dějin českého překladu*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 8024603861.

¹²⁰ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 9788087561157, s. 91.

O překlady přestával být zájem i ze strany čtenářů. Ještě jednou bych ale chtěla zmínit takové vlivy na tehdejší překlad a překladatele, jako je časová tíseň, tlak z hlediska nakladatele a redakce, úpravy již hotových překladů, absence moderních technologií, nemožnost vzdělávat se a další.

Přes všechny výhrady i kritiku nelze Ruské knihovně Jana Otty upřít zásluhy za uvedení stěžejních realistických děl do českého prostředí. V rámci edice Ruská knihovna jich bylo přeloženo víc než sto, mnoho dalších navíc vyšlo v rámci jiných edic. Ottova Ruská knihovna přiblížila českému čtenáři ruskou literaturu a kulturu a přispěla k dalšímu vývoji překladu z ruštiny do češtiny v pozdějších letech.

8 Резюме

Настоящая магистерская дипломная работа с названием «*Переводы и переводчики Русской библиотеки им. Отто*» посвящена представлению *Русской библиотеки* издательства Яна Отто, анализу переводов ее переводчиков, их оценке и характеристике. Русская библиотека издательства Яна Отто имеет большие заслуги в расширении художественной литературы ведущих русских писателей среди чешских читателей. В 1888-1929 годах она оказала значительное влияние на позднейшее развитие перевода с русского языка на чешский в Чешских землях.

Предметом этой работы являются чешские переводы изначально русских произведений, изданных в *Русской библиотеке им. Отто*. В рамках анализа будет, в первую очередь, уделено внимание переводам самых активных и известных переводчиков библиотеки, а также переводам менее известных переводчиков. Кроме того, я сосредоточусь на разных жанрах, времени издания и авторах.

Цель данной работы – оценить качество переводов *Русской библиотеки* с помощью изучения процесса перевода и методов, используемых переводчиками на конкретном материале и примерах, взятых из переводов выбранных произведений. Цель состоит в определении общих и авторских решений отдельных переводчиков и в описании их отличающихся подходов к переводу.

Основными методами работы являются метод сбора материала, метод компиляции и метод транслатологического анализа и последующего синтеза. Другими методами являются изучение научной литературы из области теории и критики перевода и анализ отдельных переводов произведений, их сравнение и оценка. Я использую работы ведущих русских и чешских специалистов в области теории перевода и переводоведения В. Н. Комиссарова, Иржи Левого и других.

В первой главе показан исторический контекст *Русской библиотеки*. Работы русских классиков, переведенные на чешский язык, были изданы в *Русской библиотеке* в 1888-1929 годах. Во второй половине 19 века и особенно на рубеже 19 и 20 веков Чешские земли активно развивались как экономически, так и в культурном плане. Бурным развитием чешской торговли и промышленности воспользовался в 70-х годах 19 века также Ян Отто.

Вторая глава посвящена личности и компании Яна Отто. В 1871 году Ян Отто принял типографию своего тестя, богатого печатника, издателя и книготорговца Ярослава Поспишила, и начал свой собственный бизнес. Таким образом, Ян Отто

начал свое собственное печатное и издательское предприятие, которое вскоре расширил, открыв книжный магазин. Самым известным и значимым произведением стала «*Научная энциклопедия Отто*», опубликованная в 1888-1909 годах и содержащая 150 тысяч заглавных слов. Начиная с 1897 года Отто издавал *Мировую библиотеку*, которая знакомила читателей с мировой литературой, прежде всего, с прозой. Библиотека включала в себя литературу, переведенную с двадцати восьми языков. Ян Отто планировал создать библиотеки, посвященные выдающимся национальным литературам, – помимо русской, например, английской. *Русская библиотека* была основана в 1888 году и в конечном итоге действовала еще долго после Первой мировой войны до прекращения бизнеса Яна Отто. *Русская библиотека* способствовала появлению ряда новых переводчиков с русского языка на чешский.

Для настоящей работы важно было изучить ключевые термины из теории и критики перевода, сравнить прежние методы и процедуры перевода с теми, которые мы считаем правильными сегодня, и найти различия в подходе и понимании перевода тогда и сейчас.

Перевод, помимо прочего, выполняет требования времени и выполняет функции того общества и его культуры, в которой появляется. В *Русской библиотеке* мы можем наблюдать тесную связь оригинала с переведенным текстом и соблюдение устаревших литературных форм чешского языка. Позже, с постепенным улучшением перевода, функции перевода также изменялись, а процедуры переводчиков *Русской библиотеки* подвергались критике. Адекватный перевод принимает во внимание как содержание, так и формальные ценности оригинала, а также учитывает качества аудитории, для которой он предназначен. Переводчик должен работать ответственно при переводе текста и минимизировать свое собственное вмешательство.

Критика перевода относится к прикладной теории перевода. Это отрасль, занимающаяся оценкой качества перевода. Она стремится к объективности и требует идеального знания не только исходного и целевого языков, но и литературных и культурных контекстов. Большую роль играет взаимосвязь между теорией и критикой перевода. Одно без другого не может существовать, поскольку оценка качества перевода основана на теории перевода. Критик должен иметь деловой и рациональный подход, уметь привести аргументы и примеры, оценить важность ошибок, выразить соотношение хороших и плохих решений переводчика

и, в целом, сохранить профессиональный подход. Критика перевода имеет полезное влияние на усовершенствование переводческих процессов и на нахождение новых путей, она подчеркивает более успешные переводческие решения. Судя перевод, мы всегда должны помнить о его связи с культурой, которая его создала, и о том, чьи потребности он отражал. Мы должны видеть его в контексте современных мнений и рассматривать его как часть литературного развития.

Далее в работе следует большая глава с названием «*История перевода с русского языка на чешский*». Она содержит краткое описание развития перевода с русского на чешский язык в Чешских землях от Национального возрождения до сегодняшнего дня. Я постепенно представляю славянофильские идеи во времена Национального возрождения, множество новых переводов, изданных благодаря *Русской библиотеке Яна Отто*, далее период Первой Республики и критику переводческого стиля предыдущего поколения переводчиков. Начиная с 1945 года приходит новое поколение переводчиков, а также появляются различные ограничения в переводах. В 60-х годах и в период нормализации, когда издание переводов русской литературы было обязательным, уровень перевода повышается. После 1989 года в издании русской литературы не было ограничений, но больше не было интереса со стороны читателей. Читателей, однако, все еще интересует русская классика и произведения ранее запрещенных эмигрантов. Вместе работают переводчики старшего и нового поколения. Сегодня к русской литературе обращается внимание в зависимости от того, что она может предложить нового и интересного.

Далее следует глава о переводе с русского языка на чешский при *Русской библиотеке Яна Отто*. Она разделена на три части: *Русская библиотека им. Отто*, *Характеристика переводов Русской библиотеки* и *Конец и продолжение Русской библиотеки*.

Русская библиотека издательства Яна Отто была основана в 1888 году и содержала выбор художественной литературы ведущих русских писателей. Основным направлением *Русской библиотеки* была проза критического реализма, основными жанрами были романы и рассказы. Составной частью этой работы является таблица, которая включает в себя обзор всех 115 книг, которые были в 1888-1929 годах изданы в *Русской библиотеке*, включая авторов и переводчиков.

Русская библиотека началась с переводом произведений Льва Николаевича Толстого, впервые были переведены его выбранные рассказы, в переводе которых участвовало несколько переводчиков, как известных, так и менее известных. Самой обширной работой *Русской библиотеки* являлся перевод серии сочинений Федора Михайловича Достоевского, которая содержала 18 томов. Среди них были самые известные его работы «*Записки из Мертвого дома*», «*Братья Карамазовы*», «*Двойник*», «*Преступление и наказание*», «*Идиот*» и многие другие. Третье место занимает Антон Павлович Чехов, у которого вышло 10 томов, прежде всего рассказов. По числу изданных томов следуют также И. С. Тургенев (8 томов), А. Ф. Писемский (7 томов), И. А. Гончаров (6 томов), В. Г. Короленко (5 томов) и другие. Авторами с меньшим количеством томов были, например: Пушкин, Герцен, Успенский, Шмелев, Гаршин, Потапенко, Немирович-Данченко и другие.

В источниках упоминается, что переводчиков было больше 40, но из созданной таблицы видно, что в целом их было около 60, хотя некоторые имели только маленькую долю в переводах. В приложении этой работы представлен список всех переводчиков *Русской библиотеки*. Последним приложением этой работы являются рефераты о самых известных и активных переводчиках *Русской библиотеки*, о которых сегодня удалось собрать информацию.

Эксперты видят в переводах сознательную попытку русификации текста, а именно: копирование синтаксиса оригинала, сохранение названий русских реалий как в оригинале и объяснение их в сносках, тенденцию к языковой норме литературного языка старшего периода. Переводчики пытались сохранить традиционные, иногда даже устаревшие формы литературного языка. Они хотели максимально приблизиться к оригиналу, поэтому копировали русские словесные конструкции и обороты, оставляли значительное число неперевоенных слов, хотя для них существовали соответствующие эквиваленты на чешском языке. По мнению специалистов, уровень перевода был низким.

Распад и конец *Русской библиотеки* были вызваны изменениями в эстетических чувствах и взглядах на литературный язык. Переводы стали устаревшими и не справлялись с новыми требованиями. Продолжить традицию *Русской библиотеки* попыталось издательство *Мелантрих*, создав *Новую Русскую библиотеку* в середине двадцатых годов.

Основной для этой работы является глава под названием «*Анализ переводов выбранных произведений*». Произведения для анализа были выбраны с учетом включения как можно большего количества разных точек зрения. Таким образом, анализ включает в себя как романы, так и другие жанры известных русских писателей (Достоевского, Толстого), так и менее значимых (Шмелев). Такой же подход был мною использован и с переводчиками – я выбрала переводы как самых значимых переводчиков *Русской библиотеки* (Грубы, Папачек, Мрштик), так и менее известных (Ружичкова-Ваньова). Я разложила анализ с временной точки зрения – анализ содержит работы конца 19 и начала 20 века. Таким образом, выбор был настолько разнообразен, чтобы позволил обеспечить комплексное изложение и подвести итоги. Из всех вышеперечисленных критериев на первом месте стоит личность переводчика и его определенный стиль перевода.

В рамках главы я постепенно анализирую следующие произведения:

И. С. Тургенев: Записки охотника (перевод Павел Дурдик и Карел Штепанек)

Ф. М. Достоевский: Братья Карамазовы (перевод Яромир Грубы)

И. С. Тургенев: Ася (перевод Адольф Черны)

Л. Н. Толстой: Воскресение (перевод Павел Папачек)

И. А. Гончаров: Обломов (перевод Вилем Мрштик)

А. П. Чехов: Пестрые рассказы I (перевод А. Г. Стин, А. Драбек и В. Червинка)

И. С. Шмелев: Солнце мертвых (перевод Хелена Ружичкова-Ваньова)

В первом анализе разделены конкретные примеры переводческих практик, с которыми я столкнулась в переводе на различных языковых уровнях (фонетика, графика, морфология, морфосинтаксис, синтаксис, лексика, фразеология, семантика, стилистика, уровень текста). Другие анализы составлены так, чтобы не повторяли ранее упомянутые примеры, но сосредоточились на тех, которые характерны для данной переводческой личности. Частью любого анализа является короткая общая информация о позиции произведения в *Русской библиотеке* и всех его позднейших переводах на чешский язык. Большое значение имеет короткий отрывок из текста перевода, который я анализирую и сравниваю с оригиналом и новейшим переводом или переводами. В этой короткой критике перевода я указываю на вышеприведенные примеры переводческих решений. Частью анализа перевода Вилема Мрштика является более обширное описание его переводческой деятельности. Как я узнала, благодаря его новаторскому подходу к переводу он

отличается от других переводчиков тем, что он пытался сделать перевод понятным и привлекательным, хотя ему тоже приходилось подчиняться определенным принципам того времени. Его усилия по изменению подхода к переводу не понимали и критиковали.

Наибольшее значение для этой работы имеет последняя глава под названием «*Сравнение анализируемых переводов и итоги*». Целью этой главы является определить основные соответствия и различия, вытекающие из предыдущего анализа перевода, и показать стратегии, методы и процессы переводчиков. Эта глава суммирует результаты работы, информирует о достижении поставленных целей и подтверждает или опровергает гипотезы и тезисы, поставленные в начале.

В следующей части своей работы я перечисляю средства, с которыми я встречалась практически во всех переводах и у всех переводчиков. В графическом плане у переводчиков мы сталкиваемся скорее с транслитерацией собственных имен главных героев, чем с транскрипцией ради сохранения верной формы из оригинала. Для морфологии характерны частые деминутивы и краткие формы имен прилагательных по российской схеме. К морфологии относятся также очень часто используемые книжные суффиксы имен существительных или глаголов. К уровню морфосинтаксиса принадлежат глагольные и предложные конструкции, которые, в свою очередь, были либо скопированы по русскому образцу, либо были просто естественны для литературного языка того времени. Синтаксический уровень характерен подражанием русскому порядку слов и русской структуре предложения. Очень распространено использование деепричастий, которые в современном чешском языке, в отличие от русского, уже обычно не используются. В переводах часто встречаются лексикальные русизмы. В области семантики у всех переводчиков распространены пояснительные сноски, которые помогают читателям ориентироваться в русской среде. На уровне текста я перечисляю различные средства когезии и когерентности текста.

Важной частью последней главы является сравнение стилей перевода всех переводчиков. Переводчиками, которые похожи по стилю перевода и не сильно отличаются от других, являются Яромир Грубы, Винценц Червинка, Павел Дурдик, Карел Штепанек, А. Г. Стин и Антонин Драбек. У переводчиков книги «*Записки охотника*» Дурдика и Штепанка я только обращаю внимание на слишком частые и длинные сноски, а у Драбка на несколько неточностей в переводе. Своим стилем перевода меня удивила Хелена Ружичкова-Ваньова. Эта менее известная

переводчица делает ошибки в переводе, как все остальные, но я ценю ее некоторые хорошие синтаксические решения, учитывая сложный текст оригинала. В переводе Адольфа Черного мое внимание привлек качественный перевод описательных отрывков природы. Большое количество русизмов в своем переводе использует Павел Папачек, прежде всего в синтаксической области. Он тоже известен как редактор, который исправлял переводы других, чтобы они были больше похожи на русский образец. Выше я уже упоминала специфику личности Вилема Мрштика. Он практиковал свободный перевод, естественный для целевого языка. В его переводе я тоже вижу хорошие творческие обороты и формулировки. Мы можем рассматривать его перевод как новаторский, учитывая то время и те стандарты. Некоторые из его переводческих решений могли бы использоваться даже сегодня. Но в целом его перевод, также как и другие переводы того времени, устарел, и значимым русским произведениям, которые Мрштик перевел, позже требовался новый перевод.

Стратегия перевода, использовавшаяся переводчиками *Русской библиотеки*, называется экзотизация. Этот метод дает читателю возможность почувствовать различную среду и привычки, копируя характерные элементы данного иностранного языка. Читатель должен знать, что он читает перевод с иностранного языка, а не оригинальный чешский текст. То, как переводчики переводят сегодня, сильно отличается от прежнего способа перевода. В наше время нормой является перевод в соответствии с методом натурализации, поиск подходящих эквивалентов и соблюдение норм и узуса целевого языка. Оба метода имеют свои плюсы и минусы.

Причина, по которой переводы *Русской библиотеки* теперь уже непригодны для использования, — это русизмы, а также устаревший чешский язык. Неправильной при переводе я считаю интерференцию с русского языка в синтаксической области, из архаизмов – деепричастия, некоторые суффиксы и другие книжные выражения. Многочисленные сноски являются вмешательством в оригинальный текст, но в то же время показывают высокий уровень знания русского языка и русской среды со стороны переводчиков. За общей стратегией перевода следила редакция *Русской библиотеки*. Она имела право вмешиваться в текст перевода, переводчики часто работали под давлением. Учитывая все обстоятельства, мы можем говорить о коллективной вине.

В следующей главе я сравниваю переводы с русского языка на чешский с переводами с других языков на рубеже 19 и 20 веков. Я пришла к выводу, что к никаким другим переводам переводчики не относятся так критично, как к переводам с русского языка. Тем не менее интерференция касалась тоже переводов с английского или французского языков.

В заключении я подвожу итог, что, на мой взгляд, переводы с конца 19 века принципиально ничем не отличаются от переводов начала 20 века, и я не вижу различий даже между переводами разных жанров.

Хотя современная критика принимала переводы *Русской библиотеки* в основном положительно, сегодня они подвергаются критике и осуждению. Чем старше переводы, тем жестче критика. Перевод меняется, улучшается, появляется другое мнение о его функции. Переводческая стратегия переводчиков *Русской библиотеки* имеет происхождение в славянофильских идеях, согласно которым русские реалии, лексика и синтаксис для понимания русской среды настолько значительны, что они практически непереводимые, и поэтому переводчики их часто переводили дословно. Тем не менее не стоит говорить, что переводы плохие, непригодные и совершенно некачественные. В то время просто использовалась другая стратегия перевода и связанные с ней методы. Очень важно подходить к переводу с точки зрения того времени. Учитывая их ограниченные возможности обучения русскому языку, переводчики хорошо знали русскую среду и русский язык. Однако, их способ перевода стал неудовлетворительным и устаревшим уже в 20 годах 20 века, поэтому читатели утратили интерес к переведенным текстам. Я бы еще раз хотела отметить такие факторы влияния на перевод и переводчиков того времени как недостаток времени, давление со стороны издателя и редактора, поправки уже готовых переводов, отсутствие современных технологий, невозможность образования и другие.

Несмотря на все оговорки и критику, *Русская библиотека Яна Отто* играет большую роль во внедрении основных русских реалистических произведений в чешскую среду. В *Русской библиотеке* их было переведено более ста, многие другие были опубликованы в других библиотеках компании Яна Отто. *Русская библиотека Яна Отто* приблизила чешскому читателю русскую литературу и культуру и содействовала дальнейшему развитию перевода с русского языка на чешский в следующих годах.

9 Bibliografie

Odborná literatura

Acta Universitatis – Philologica 1-3, Translatologica Pragensia II, 1986.

BELISOVÁ, Šárka, HRALA, Milan, ed. *Kapitoly z dějin českého překladu*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 8024603861.

CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. Vydání druhé. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 9788024628127.

FRANEK, Ladislav. *9x o překladu: vybrané příspěvky ze 3 odborných konferencí konaných v roce 1994 ve Slovenské a v České republice (Letná škola prekladu, Budmerice, Ruský jazyk ve sféře byznysu, Ostrava a Překladačská konference, Havlíčkův Brod)*. Redaktor Milan HRDLIČKA. Praha: Jednota tlumočnicků a překladatelů, 1995. ISBN 80-901698-2-1.

GROMOVÁ, Edita a Milan HRDLIČKA (eds.). *Antologie teorie odborného překladu: (výběr z prací českých a slovenských autorů)*. Vyd. 1. Ostrava: Repronis, 2003, 104 s. ISBN 80-7329-026-x.

HELLMUTH-BRAUNER, Vladimír. *Literární pozůstalost. Vilém Mrštík, Alois Mrštík*. Praha: Literární archiv památníku národního písemnictví, 1968.

HOCHÉL, Braňo. *Preklad ako komunikácia*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1990. Studia litteraria. ISBN 80-220-0003-5.

HRALA, Milan, PAROLEK, Radegast, ZADRAŽIL, Ladislav, ed. *Historické a internacionální aspekty uměleckého překladu*. Praha: Sdružení českých překladatelů při Českém literárním fondu pro interní potřebu, 1983.

HRDLIČKA, Milan. *Překladačské miniatury*. Vyd. 2., rozš. V Praze: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2501-0.

HRDLIČKA, Milan. *Translatologický slovník: výběr z českých a slovenských prací z teorie překladu*. Praha: Jednota tlumočnicků a překladatelů, 1998. ISBN 80-902208-9-4.

Jazykovědné aktuality: Informativní zpravodaj českých jazykovědců. Praha: Jazykovědné sdružení České republiky, 1999, roč. 36. ISSN 1212-5326.

JUSTL, Vladimír. *Bratři Mrštkové*. Praha: Divadelní ústav, 1963.

KAMIŠ, Karel. *Řečová a jazyková komunikace spisovné češtiny*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2012. ISBN 9788074520235.

- KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ, ed. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 807106484x.
- KNITTLOVÁ, Dagmar, Bronislava GRYGOVÁ a Jitka ZEHNALOVÁ. *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2010. ISBN 9788024424286.
- KNITTLOVÁ, Dagmar. *Teorie překladu*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. ISBN 8070674598.
- KOSEK, Pavel. *Historická mluvnice češtiny I*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 9788021069060.
- KOSTŘICA, Vladimír. Ruská klasická literatura v českém kulturním prostředí 20. století. *Opera Slavica*, 1993, roč. III, č. 3. ISSN: 1211-7676.
- KŠICOVÁ, Danuše. *Ruská literatura 19. a začátku 20. století v českých překladech: kapitoly z dějin literárních vztahů*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.
- KUFNEROVÁ, Zlata. *Překládání a čeština*. Jinočany: H & H, 1994. Linguistica. ISBN 8085787148.
- LAMPRECHT, Arnošt, ŠLOSAR Dušan, BAUER Jaroslav. *Historická mluvnice češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986.
- LEVÝ, Jiří, HONZÍK, Jiří, ed. *České teorie překladu: vývoj překladatelských teorií a metod v české literatuře*. Vyd. 2. Praha: Ivo Železný, 1996. ISBN 8023717359.
- LEVÝ, Jiří. *České teorie překladu*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1957.
- LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 9788087561157.
- PAROLEK, Radegast, HONZÍK, Jiří. *Ruská klasická literatura*. Praha: Svoboda, 1977.
- PAROLEK, Radegast. *Vilém Mrštík a ruská literatura*. AUC-Philologica-Monographia V. Praha: Universita Karlova, 1964.
- POPOVIČ, Anton. *Teória uměleckého prekladu: Aspekty textu a literárnej metakomunikácie*. Bratislava: Tatran, 1975.
- PYTLÍK, Radko. *Vilém Mrštík: (osud talentu v Čechách)*. Praha: Melantrich, 1989. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti (Melantrich). ISBN 8070230355.

SEMOTANOVÁ, Eva. *České dějiny: stručný přehled*. 2. vyd. Praha: Kartografie, 2003. ISBN 8070117753.

Seznam knih, časopisů, hudebnin a děl uměleckých, kteráž vlastním nákladem vydal J. Otto. Praha: J. Otto, 1911.

Seznam Světové knihovny podle literatur. Praha a Bratislava: Nakladatelství J. Otto, 1927.

ŠTEFLÍČKOVÁ, Jarmila. *Vilém Mrštík Beletrista*. Brno: Knihovna Jiřího Mahena, 1987.

ŠTROSSOVÁ, Ivana, STEJSKALOVÁ, Věra. *Jan Otto: 100. výročí otevření veřejné knihovny Přibyslav 1896-1996*. Přibyslav: Městská knihovna, 1996.

ŠVEHLA, Jaroslav, SAK, Robert, ed. *Jan Otto: kus historie české knihy*. Jinočany: H & H, 2002. ISBN 8073190109.

VILIKOVSKÝ, Ján. *Preklad včera a dnes: zborník príspevkov z konferencie "40 rokov prekladu v socialistickej spoločnosti"*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1986.

VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Praha: Ivo Železný, 2002. ISBN 80-237-3670-1.

ZAHRÁDKA, Miroslav. *Slovník rusko-českých literárních vztahů*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2008. ISBN 9788074050053.

ZEHNALOVÁ, Jitka. *Kvalita a hodnocení překladu: modely a aplikace*. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2015. Olomouc modern language monographs. ISBN 9788024447926.

БАРХУДАРОВ, Леонид Степанович. *Язык и перевод: вопросы общей и частной теории перевода*. Москва: Международные отношения, 1975.

КОМИССАРОВ, Вилен Наумович. *Лингвистика перевода*. Москва: Международные отношения, 1980.

КОМИССАРОВ, Вилен Наумович. *Слово о переводе (очерк лингвистического учения о переводе)*. Москва: Международные отношения, 1973.

КОМИССАРОВ, Вилен Наумович. *Текст и перевод*. Москва: Наука, 1988.

ФЕДОРОВ, Андрей Венедиктович. *Введение в теорию перевода*. Москва: Литература на иностранных языках, 1958.

Materiálové zdroje (knižní i internetové)

Иван Тургенев. Записки охотника. [online]. Интернет Библиотека Алексея Комарова [cit. 21. 3. 2019]. Dostupné z: <https://ilibrary.ru/text/1204/index.html>

TURGENĚV, Ivan Sergejevič. *Lovcovy zápisky.* Přeložili Pavel DURDÍK a Karel ŠTĚPÁNEK. Praha: J. Otto, 1891. Ruská knihovna, č. 8. Spisy Ivana S. Turgeněva, sv. I.

TURGENĚV, Ivan Sergejevič. *Lovcovy zápisky.* Přeložil Josef PELÍŠEK. Praha: Práce, 1950.

TURGENĚV, Ivan Sergejevič. *Lovcovy zápisky.* Přeložila Anna NOVÁKOVÁ. Praha: Svaz československo-sovětského přátelství, 1958.

TURGENEV, Ivan Sergejevič. *Lovcovy zápisky.* Přeložila Anna NOVÁKOVÁ. Praha: Dobrovský, 2018. Knihy Omega. ISBN 9788075851673.

Федор Достоевский. Братья Карамазовы [online]. Интернет Библиотека Алексея Комарова [cit. 9. 12. 2018]. Dostupné z: <https://ilibrary.ru/text/1199/p.1/index.html>

DOSTOJEVSKIJ, Fedor Michajlovič. *Bratři Karamazovi.* Přeložil Jaromír HRUBÝ. Praha: J. Otto, 1894. Ruská knihovna, č. 19. Spisy Fedora M. Dostojevského, sv. III.

DOSTOJEVSKIJ, Fedor Michajlovič. *Bratři Karamazovi.* Vyd. v tomto překladu 5. Přeložil Prokop VOSKOVEC. Voznice: Leda, 2009. ISBN 9788073352080.

DOSTOJEVSKIJ, Fedor Michajlovič, MEDKOVÁ, Jaroslava, ed. *Bratři Karamazovi: román ve čtyřech částech s epilogem.* Přeložil Jaromír HRUBÝ. Praha: Dobrovský, 2015. Omega (Dobrovský). ISBN 9788073901011.

Иван Тургенев. Ася [online]. Интернет Библиотека Алексея Комарова [cit. 18. 3. 2019]. Dostupné z: <https://ilibrary.ru/text/1097/index.html>

TURGENĚV, Ivan Sergejevič. *Novina. – Asja.* Přeložili Karel ŠTĚPÁNEK a Adolf ČERNÝ. Praha: J. Otto, 1897. Ruská knihovna, č. 26. Spisy Ivana S. Turgeněva, sv. VI.

TURGENĚV, Ivan Sergejevič. *Asja.* Přeložila Tat'jana HAŠKOVÁ. Praha: Československý spisovatel, 1963.

Лев Толстой. Воскресение [online]. Интернет Библиотека Алексея Комарова [cit. 11. 3. 2019]. Dostupné z: <https://ilibrary.ru/text/1462/index.html>

TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Vzkříšení*. Přeložil Pavel PAPÁČEK. Praha: J. Otto, 1900. Ruská knihovna, č. 33. Spisy L. N. Tolstého, sv. X.

TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Vzkříšení*. Přeložil Josef HORA. Praha: Melantrich, 1930.

TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Vzkříšení*. Přeložila Tat'jana HAŠKOVÁ. Praha: Ikar, 1997. Klasika (Ikar). ISBN 8072021303.

ТОЛСТОЙ, Лев Николаевич. *Воскресение*. Москва: Художественная литература, 1983.

Иван Гончаров. Обломов. [online] Интернет библиотека Алексея Комарова [cit. 12. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.ilibrary.ru/text/475/p.1/index.html>

GONČAROV, Ivan Aleksandrovič. *Oblomov*. Díl I. a II. Přeložil Vilém MRŠTÍK. Praha: J. Otto, 1902. Ruská knihovna, č. 36. Spisy I. A. Gončarova, sv. II.

GONČAROV, Ivan Aleksandrovič. *Oblomov*. Přeložil Libor DVOŘÁK. Praha: Odeon, 2015. Knihovna klasiků (Odeon). ISBN 9788020716194.

ГОНЧАРОВ, Иван Александрович. *Обломов*. Москва: Художественная литература, 1979.

Антон Чехов. Толстый и тонкий [online] Интернет библиотека Алексея Комарова [cit. 15. 3. 2019]. Dostupné z: <https://ilibrary.ru/text/464/p.1/index.html>

Антон Чехов. Смерть чиновника [online] Интернет библиотека Алексея Комарова [cit. 15. 3. 2019]. Dostupné z: <https://ilibrary.ru/text/987/p.1/index.html>

Антон Чехов. Приданое [online] Фундаментальная электронная библиотека Русская литература и фольклор [cit. 15. 3. 2019]. Dostupné z: <http://feb-web.ru/feb/chekhov/texts/sp0/sp2/sp2-188-.htm?cmd=p>

ČECHOV, Anton Pavlovič. *Pestré povídky*. Část I. Přeložili A. G. STÍN, A. DRÁBEK a V. ČERVINKA. Praha: J. Otto, 1911. Ruská knihovna, č. 58. Spisy A. P. Čechova, sv. II.

ČECHOV, Anton Pavlovič. *Povídky 1883-1886*. Přeložil Jaroslav HULÁK. Praha: Československý spisovatel, 1951.

ČECHOV, Anton Pavlovič. *Vybrané povídky*. Přeložili Emanuel FRYNTA, František HOLEŠOVSKÝ, František HŘIVNA, Jaroslav HULÁK, Vladimír PRAVDA a Naděžda SLABIHOUDOVÁ. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1956.

ČECHOV, Anton Pavlovič. *Anna na krku a jiné povídky*. Přeložili Jaroslav HULÁK, Emanuel FRYNTA a Zdeňka PSŮTKOVÁ. Praha: Academia, 2000.

Иван Шмелев. Солнце мертвых [online]. [cit. 20. 3. 2019]. Dostupné z:
http://lib.ru/RUSSLIT/SMELEW/shmelev_sun.txt

ŠMELEV, Ivan Sergejevič. *Slunce mrtvých*. Přeložila Helena RŮŽIČKOVÁ-VÁŇOVÁ. Praha: J. Otto, 1926. Ruská knihovna, č. 101. Spisy Ivana S. Šmeleva, sv. II.

ŠMELEV, Ivan Sergejevič. *Slunce mrtvých*. Přeložil Jakub ŠEDIVÝ. Praha: Prostor, 2017. Pozdní sběr. ISBN 9788072603541.

Noviny a časopisy

Cesta Vysočiny. Havlíčkův Brod: Okresní národní výbor. 20. 11. 2001. ISSN 45382.

Tvar: literární obtýdeník. Praha: Klub přátel Tvaru, roč. 4, č. 9, 1993.

Zlatá Praha. Praha: J. Otto, roč. 26, č. 20, 5. 2. 1909.

Slovníky a lexikony

Lexikony

A-G

FORST, Vladimír. *Lexikon české literatury*. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1985.

K-L

FORST, Vladimír, Jiří OPELÍK a Luboš MERHAUT, ed. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 1985-^{^^^}. ISBN 8020003452.

S-T

FORST, Vladimír, Jiří OPELÍK a Luboš MERHAUT, ed. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 1985-^{^^^}. ISBN 9788020016706.

Ottův slovník naučný

Díl osmý Dřevěné stavby-Falšování

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Praha: Paseka, 2003. ISBN 8072031368.

Díl jedenáctý Hédypathie-Hýždě

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Praha: Paseka, 2003. ISBN 8071851566.

Díl třináctý Jana-Kartas

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Praha: Paseka, 2003. ISBN 8071851582.

Díl sedmnáctý Median-Navarrete

Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Praha: Paseka; Argo, 1999. ISBN 807185249x.

Díl devatenáctý P-Pohoř

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Praha: Paseka, 2003. ISBN 8071852740.

Díl dvacátý šestý U-Vusín

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Praha: Paseka, 2003. ISBN 8071850578.

Ottův slovník naučný – dodatky

Díl druhý, svazek první Dek-Gan

NĚMEC, Bohumil, ed. *Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému.* Praha: Paseka, 2003. ISBN 8071851612.

Díl třetí, svazek první Isl-Konkurence

NĚMEC, Bohumil, ed. *Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému.* Praha: Paseka, 2003. ISBN 8071852899.

Díl první, svazek druhý Br-Dej

NĚMEC, Bohumil, ed. *Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému.* Praha: Paseka, 2003. ISBN 8071851604.

Díl druhý, svazek druhý Gao-Isk

NĚMEC, Bohumil, ed. *Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému.* Praha: Paseka, 2003. ISBN 8071851620.

Díl šestý, svazek druhý Ši-Už

NĚMEC, Bohumil, ed. *Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému.* Praha: Paseka, 2003. ISBN 8071855502.

Internetové slovníky

Etymologický slovník [online]. Nový encyklopedický slovník češtiny. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ETYMOLOGICKÝ%20SLOVNÍK>

Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. Dostupné z: <https://www.czechency.org>
Portál nechybujte.cz [online]. Dostupné z: <https://www.nechybujte.cz>

Portál Vokabulář webový [online]. Slovníky staré češtiny. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/hledani.aspx>

Internetové zdroje

Anticena Skřípec [online]. Portál Obec překladatelů [cit. 1. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.obecprekladatelu.cz/anticena-skripec.htm#2015>

Dostojevskij, F. M.: Bratři Karamazovi [online]. Portál iLiteratura [cit. 9. 12. 2018]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/32739/dostojevskij-fjodor-michajlovic-bratri-karamazovi>

Edice Ruská knihovna [online]. Databáze knih [cit. 13. 11. 2018]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/edice/ruska-knihovna-8346/strana-1>

Elektronický katalog Slovanské knihovny [online]. Národní knihovna České republiky [cit. 13. 11. 2018]. Dostupné z: <https://www.nkp.cz/slovanska-knihovna/katalogy-a-databaze/online-katalog-slk/elkat>

Hrbáček, Josef. Srovnání dvou překladů z hlediska využití prostředků koheze textu. *Naše řeč* [online] Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6699>

Ivan Sergejevič Šmeljov: Slunce mrtvých [online]. Literární noviny [cit. 24. 11. 2018]. Dostupné z: <http://literarky.cz/literatura/cteni/24411-ivan-sergejevi-meljov-slunce-mrtvych>

Online katalog knihovny [online]. Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové [cit. 13. 11. 2018]. Dostupné z: <https://www.svkhk.cz/Pro-verejnost/Katalogy/Online-katalog.aspx>

Články o překladatelích

160 let od narození Jaromíra Hrubého. [online]. Oficiální stránky města Kardašova Řečice. [cit. 7.12. 2018]. Dostupné z: <https://www.kardasova-recice.cz/mesto/informace-o-meste/historie-recice/vyznamni-rodaci/160-let-od-narozeni-jaromira-hrubeho.html>

Alois Augustin Vrzal [online]. Portál Ořík [cit. 15.1. 2019]. Dostupné z: <http://www.orik.cz/node/1681>

Augustin Alois Vrzal [online]. Internetová encyklopedie dějin Brna [cit. 15.1. 2019]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=31127

Benediktské opatství Rajhrad [online]. Portál města Rajhradu [cit. 15.1. 2019]. Dostupné z: http://www.rajhrad.cz/benediktini/historie_klastera.htm

Bořivoj Prusík [online]. Databáze českého uměleckého překladu [cit. 22.1. 2019]. Dostupné z: https://www.databaze-prekladu.cz/prekladatel/_000002272

Bořivoj Prusík [online]. Portál Databáze knih [cit. 22.1. 2019]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/borivoj-prusik-19193>

Božena Seidlová Holečková [online]. Portál Databáze knih [cit. 22.1. 2019]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/bozena-seidlova-holeckova-75626>

Jaromír Hrubý [online]. *Bibliografie dějin Českých zemí*. Historický ústav AV ČR. [cit. 7.12. 2018]. Dostupné z: <https://biblio.hiu.cas.cz/authorities/181712>

Josef Mikš [online]. Katedra filosofie FF MU Brno [cit. 22.1. 2019]. Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/miks.html>

Marina Cvetajevová – emigrantka uvnitř emigrace [online]. Český rozhlas Plus [cit. 22.1. 2019]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/marina-cvetajevova-emigrantka-uvnitř-emigrace-6512940>

Pavel Durdík [online]. Československá bibliografická databáze [cit. 15.1. 2019]. Dostupné z: <https://www.cbdb.cz/autor-51675-pavel-durdik>

Pavel Durdík [online]. Portál Databáze knih [cit. 15.1. 2019]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/pavel-durdik-48272>

Vilém Mrštík [online]. Portál Osobnosti [cit. 16.1. 2019]. Dostupné z: <https://www.spisovatele.cz/vilem-mrstik#cv>

Vincenc Červinka [online]. Portál Databáze knih [cit. 20.1. 2019]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/vincenc-cervinka-9778>

Žofie Pohorecká [online]. Portál Badatelna [cit. 24.1. 2019]. Dostupné z: <http://www.badatelna.eu/fond/5139/uvod/>

10 Přílohy

10.1 Edice Ottova Ruská knihovna – seznam děl, autorů a překladatelů

	Dílo	Podrobnosti	Překladatelé	Autor	Spisy Svazek	Rok
1	Povídky I.	Albert – povídka (dr. J. Řežábek) Statkářovo jitro – povídka (P. Kaňka) Zápisky markérovy (E. V.) Ze zápisek knížete Něchljudova. Lucern. (B. Sokolova) Tři smrti – povídka (K. Špecingrová-Baušová) Dva husaři – povídka (dr. P. Durdík) Kozáci – kavkazská povídka (B.V. – L.K.)	dr. J. Řežábek P. Kaňka E. V. B. Sokolova K. Špecingrová-Baušová dr. P. Durdík B.V. – L.K.	L. N. Tolstoj	I.	1889
2	Povídky II.	Vpád. Vypravování dobrovolníkovy. (O. Ž.) Kácení lesa. Povídka kadetova. (J. L.) Setkání s moskevským známým ve vojště. Z kavkazských zápisek knížete Něchljudova. (J. K. Pravda) Sevastopol. Válečné obrazy. (J. D. Lužnický) Metelice. Zimní črta. (J. Ježek) Rodinné štěstí. Román. (T. Malochyňská) Polykuška. Povídka. (V. P.) Cholstoměr. Historie koně. (dr. P. Durdík)	O. Ž. J. L. J. K. Pravda J. D. Lužnický Jan Ježek Terezie Malochyňská V. P. dr. Pavel Durdík	L. N. Tolstoj	II.	1889
3	Dětství, chlapectví a jinošství	autobiografická trilogie	J. K. Pravda E. Hlavina	L. N. Tolstoj	III.	1889
4	Anna Karenina I.	román o osmi částech	Jaromír Hrubý	L. N. Tolstoj	IV.	1890
5	Anna Karenina II.				V.	1890
6	Anna Karenina III.				VI.	1890
7	Povídky III.	Dekabristé (K. Štěpánek) Smrt Ivana Iljiče (Jar. Hrubý) Zpověď hrab. L. N. Tolstého (Ignác Hošek) V čem je má víra? (Kr. V. Křížek)	K. Štěpánek Jar. Hrubý Ignác Hošek Kr. V. Křížek	L. N. Tolstoj	VII.	1890

8	Lovcovy zápisky		Dr. Pavel Durdík Karel Štěpánek	I. S. Turgeněv	I.	1891
9	Zápisky z mrtvého domu		H. Jaroš	F. M. Dostojevskij	I.	1891
10	Dobrodružství Čičikova aneb Mrtvé duše		Ignác Hošek	N. V. Gogol	I.	1891
11	Povídky I.	Rudin – román (dr. P. Durdík) Mumu – povídka (K. Štěpánek) Zájezdni hospoda – povídka (K. Štěpánek) Faust – povídka (J. K. Pravda) Jarní vody – novela (J. Hrubý)	dr. P. Durdík K. Štěpánek J. K. Pravda J. Hrubý	I. S. Turgeněv	II.	1892
12	Povídky I.	Chudí lidé – román Pan Procharčín – povídka Paní domácí – novela Polzunkova – povídka Slabé srdce – novela Ze zápisek neznámého (H. Jaroš) Román v devíti dopisech (K. Štěpánek)	H. Jaroš K. Štěpánek	F. M. Dostojevskij	II.	1892
13	Večery na dědince blízko Dikaňky. Revizor.	Večery na dědince blízko Dikaňky Revizor – veselohra o pěti jednáních	Ignác Hošek	N. V. Gogol	II.	1892
14	Povídky II.	V předvečer – román (J. Veselovský) První láska – novela (B. Herbenová) Šlechtické hnízdo – román (J. Hrubý)	J. Veselovský Bronislava Herbenová J. Hrubý	I. S. Turgeněv	III.	1893
15	Páni Golovlevi	román	J. K. Pravda	M. J. Saltykov-Ščedrin	I.	1893
16	Mirgorod. Novelly a Arabesky.	Mirgorod – povídky, které jsou pokračováním Večerův na dědince blízko Dikaňky Novely – Nos, Podobizna, Plášť, Kočár Arabesky – Něvský prospekt, Zápisky šilencovy	Ignác Hošek	N. V. Gogol	III.	1893
17	Rozbouřené moře I.	román	Vilém Mrštík		I.	1894
18	Rozbouřené moře II.			A. F. Pisemskij	II.	1894
19	Bratři Karamazovi I.	román ve čtyřech částech, s epilodem	Jaromír Hrubý	F. M. Dostojevskij	III.	1894
20	Bratři Karamazovi II.			F. M. Dostojevskij	IV.	1894
21	Bratři Karamazovi III.			F. M. Dostojevskij	V.	1894

22	Otcové a děti a různé povídky	Otcové a děti – román (Ignác Hošek) Žid – novela (K. Štěpánek) Pětuškov – novela (Bron. Herbenová) Denník zbytečného člověka – novela (K. Štěpánek) Trojí setkání – novela (L. Trnovská) Dva přátelé – novela (P. Papáček)	Ignác Hošek K. Štěpánek Bron. Herbenová Lucie Trnovská P. Papáček	I. S. Turgeněv	IV.	1894
23	Povídky IV. (Julius. – Vláda tmy. – O životě.)	Kráčejte ve světle, dokud je světlo (Julius.) – povídka z dob prvního křesťanství (Ignác Hošek) Vláda tmy čili Jen drápek uvíz a ztracen je celý ptáček – drama v 5 jednáních (Vilém Mrštík) Hospodář a čeledín – povídka (Jaromír Hrubý) O životě (J. Černý)	Ignác Hošek Vilém Mrštík Jaromír Hrubý Josef Černý	L. N. Tolstoj	VIII.	1895
24	Povídky III.	Dým – román (Olga Kalašová) a různé povídky: Zátiší – novela (Pavel Papáček) Korespondence – novela (P. Papáček) Jakub Pasynkov – novela (L. Trnovská) Jízda do Polesí – náčrtky (M.N.)	Olga Kalašová Pavel Papáček L. Trnovská M. N.	I. S. Turgeněv	V.	1896
25	Povídky II.	Dvojník – petrohradské poema (J. Hrubý) Nětička Nezvánova – úryvky ze vzpomínek (J. Hrubý) Malinký hrdina – z neznámých memoirů (K. Špecingrová-Baušová)	J. Hrubý Klára Špecingrová-Baušová	F. M. Dostojevskij	VI.	1897
26	Novina. Asja.	Novina – román (K. Štěpánek) Asja – novela (Ad. Černý)	Karel Štěpánek Adolf Černý	I. S. Turgeněv	VI.	1897
27	Paedagogické stati		Václav Černý	L. N. Tolstoj	IX.	1897
28	Hňup. Bojarština.	Hňup – povídka Bojarština – román	Vilém Mrštík	A. F. Pisemskij	III.	1898
29	Povídky z let šedesátých	Přízraky. Dosti. Pes. (O. Kalašová) Historie lieutenanta Jergunova. Brigádník. Nešťastná. (P. Papáček) Podivná historie. Stepní král Lear (J. Veselovský) Ťuk! Ťuk! Ťuk! (O. Kalašová)	O. Kalašová P. Papáček J. Veselovský	I. S. Turgeněv	VII.	1898
30	Zločin a trest I.	román	Karel Štěpánek	F. M. Dostojevskij	VII.	1899

31	Kapitánova dcerka a ostatní povídky	Kapitánova dcerka (Bořivoj Prusík) Povídky Bělkina – Výstřel, Metelice, Obchodník s rakvemi, Správce poštovní stanice, Slečna selka (Olga Kalašová) Dubrovský (Olga Kalašová) Piková dáma (Karel Štěpánek) Kirdžali. Zlomky – Mouřenín Petra Velikého; Kronika vsi; Gorochina; Roslavlev; Egyptské noci (Olga Kalašová)	Bořivoj Prusík Olga Kalašová Karel Štěpánek	A. S. Puškin	I.	1899
32	Obyčejná historie	román	Bronislava Herbenová	I. A. Gončarov	I.	1900
33	Vzkříšení	román	Pavel Papáček	L. N. Tolstoj	X.	1900
34	Zločin a trest II.	román	Karel Štěpánek	F. M. Dostojevskij	VIII.	1900
35	Poslední práce a doplňky	Punin a Baburin (J. Valešová) Hodinky (G. Laglerová) Sen (dr. P. Durdík) Vypravování otce Aleksěje (G. Laglerová) Úryvky ze vzpomínek vlastních i cizích: I. Staré podobizny, II. Zoufalý (O. Kalašová) Píseň vítězné lásky (dr. J. Řežábek) Klára Miličová (P. Papáček) Básně v próse (P. Papáček) Požár na moři (O. Kalašová) Doplňky: I. O slavicích (O. Kalašová), II. Muž v šedých brejlích (O. Kalašová), III. Naši mne poslali (O. Kalašová), IV. Křepelka (J. Valešová), V. Pegas (O. Kalašová)	Jana Valešová Gabriela Laglerová dr. P. Durdík O. Kalašová P. Papáček dr. Jan Řežábek	I. S. Turgeněv	VIII.	1902
36	Oblomov I. (část 1-2)	román ve čtyřech dílech	Vilém Mrštík	I. A. Gončarov	II.	1902
37	Povídky pro lid. Co jest umění?	<u>Povídky pro lid</u> : Předmluva; Čím jsou lidé živi; Kde láska, tam i Bůh; Tři starci; Dva starci ; Nezdusíš-li jiskry-ohně neuhasiš; Děvčátka nad starce rozumější; Bůh pravdu vidí, ale nehned poví; Čert tak, Bůh jinak; Iljas; Svíčka ; Zrno zvicí slepičího vejce; Mnoho-li země člověku je třeba; Jak si čert krajíc chleba zasloužil; Dva bratři a zlato; Pohádka o Ivanovi Hlupáku i jeho dvou bratřích: Semjonu Vojákovi a Tarasu Břicháči i o němé sestře Malaně i o starém d'áblu a třech čertích; Kmotřenec; Kající hříšník <u>Co jest umění</u> : přídavky I., II., III.	Gabriela Foustková-Laglerová Hana Bernhardová Vincenc Semerád Pavel Papáček	L. N. Tolstoj	XI.	1902

38	Oblomov II. (část 3-4)	román ve čtyřech dílech	Vilém Mrštík	I. A. Gončarov	III.	1903
39	Idiot I. (část 1-2)	román o čtyřech částech	Karel Vladislav Havránek	F. M. Dostojevskij	IX.	1903
40	Duchovenstvo sborového chrámu	kronika o pěti částech	A. G. Stín (A. A. Vrzal)	N. S. Lěskov	I.	1903
41	Idiot II. (část 3-4)	román o čtyřech částech	Karel Vladislav Havránek	F. M. Dostojevskij	X.	1904
42	Bajky		P. Papáček V. Prach Dr. B. Prusík F. J. Matěcha B. Šmahelová	M. J. Saltykov-Šcedrin	II.	1904
43	Tisíc duší	román o čtyřech částech	Vilém Mrštík	A. F. Pisemskij	IV.	1905
44	Povídky	Vesnice. (P. Papáček) Anton Ubožák. (K. Frypés) Opuštěný. (G. Foustková) Čtvero ročních počasí. (B. Herbenová)	Pavel Papáček Karel Vladimír Frypés Gabriela Foustková Bronislava Herbenová	D. V. Grigorovič	I.	1906
45	Strž I. (část 1-2)	román o pěti částech	Vilém Mrštík	I. A. Gončarov	IV.	1906
46	Strž II. (část 3-5)				V.	1907
47	Povolání. V praktické službě.		A. G. Stín	I. N. Potapenko	I.	1908
48	Vojna a mír I.	román	Pavel Papáček Karel Vladimír Frypés Akim Set (Anna Tesková)	L. N. Tolstoj	XII.	1909
49	Vojna a mír II.				XIII.	1909
50	Vojna a mír III.				XIV.	1909
51	Vojna a mír IV.				XV.	1909
52	Sibiřské povídky I.	Ve vyšetřovacím oddělení. Náčrtky sibiřského cestovatele. Sen Makarův. (Vánoční povídka.) Sokolinec. (Z povídek o tulácích.) V noci velikonoční. (Povídka.) Čerkes. (Náčrtek.) At-Davan. (Ze života sibiřského.) Mráz. Poslední paprsek.	A. G. Stín	V. G. Korolenko	I.	1909
53	Pošehoňská stařina I.		Akim Set	M. J. Saltykov-Šcedrin	III.	1910
54	Pošehoňská stařina II.				IV.	1910
55	Povídky	Čtyři dny. Událost. Zbabělec. Shledání. Umělci. Noc. Attalea princeps. O tom, čeho nebylo. Stuha a důstojník. Ze vzpomínek řadového vojáka Ivanova. Červený květ. Medvědi. Bajka o ropuše a růži. Naděžda Nikolajevna. Velmi kratičký román. Žabka cestovatelka. Povídka o hrdém Aggeji. Signál. Ajaslavská bitva.	Vilém Mrštík Pavel Papáček Ladislav Ryšavý	V. M. Garšin	I.	1910

56	Povídky z venkova		A. G. Stín	A. P. Čechov	I.	1911
57	Povídky z dětského života		A. G. Stín G. Šuran	V. G. Korolenko	II.	1911
58	Pestré povídky I.		A. G. Stín Antonín Drábek Vincenc Červinka	A. P. Čechov	II.	1911
59	Slabé povahy I.		A. G. Stín	A. P. Čechov	III.	1912
60	Povídky ze života Malorusů doma i v cizině.	Les šumí Starý zvoník V oblačný den Soudný den (A. G. Stín) Bez jazyka – povídka (G. Šuran)	A. G. Stín G. Šuran	V. G. Korolenko	III.	1912
61	Povídky o ženách		Vincenc Červinka Josef Havlín Pavel Papáček	A. P. Čechov	IV.	1912
62	Běsové I.	román o třech dílech	Helena Růžičková-Váňová	F. M. Dostojevskij	XI.	1912
63	Běsové II. a III.			F. M. Dostojevskij	XII.	1913
64	Slabé povahy II.		J. K. Pojezdny Dr. Bořivoj Prusík Vincenc Červinka A. G. Stín	A. P. Čechov	V.	1913
65	Kdo jest vinen? Povídky.	Román ve dvou částech. Povídky.	Josef Mikš	A. I. Herzen	I.	1914
66	Pestré povídky II.		A. G. Stín Vincenc Červinka	A. P. Čechov	VI.	1914
67	V soumraku. Chmurní lidé.		A. G. Stín Vincenc Červinka Stanislav Minařík J. K. Pojezdny	A. P. Čechov	VII.	1917
68	Step a jiné povídky.		A. G. Stín Vincenc Červinka Pavel Papáček	A. P. Čechov	VIII.	1917

69	Pestré povídky III.		P. Chrudimský A. G. Stín A. Zapletal V. Červinka	A. P. Čechov	IX.	1918
70	Divadla	Dramata: Medvěd, Nabídnutí k sňatku, Ivanov, Labutí píseň, Tragikem nechtě, Racek, Strýc Váňa, Svatba, Jubileum, Tři sestry, O škodlivosti tabáku	Vincenc Červinka Pavel Papáček A. G. Stín	A. P. Čechov	X.	1920
71	Ve víru	román o třech částech	Vincenc Červinka	A. F. Pisemskij	V.	1919
72	Ponížení a uražení	román o čtyřech částech s epilogem	Anna Tesková	F. M. Dostojevskij	XIII.	1920
73	Výrostek I.	třídílný román	Karel Vladimír Frypés	F. M. Dostojevskij	XIV.	1921
74	Výrostek II.		Karel Vladimír Frypés	F. M. Dostojevskij	XV.	1921
75	Čtyři povídky		V. Prach	P. D. Boborykin	I.	1921
76	Korespondence s přáteli		Quido Hodura	N. V. Gogol	IV.	1921
77	Hráč a jiné povídky.	Hráč (V. Prach) Ošklivá příhoda Krokodil. (Bronislava Herbenová) "Z deníku spisovatelova" Cizí žena a muž pod postelí (Helena Růžičková-Váňová)	V. Prach Bronislava Herbenová Helena Růžičková-Váňová	F. M. Dostojevskij	XVI.	1922
78	Stěpančikovo a jeho obyvatelé. Zápisky z podpodlaží.	Ze zápisků neznámého	Božena Holečková-Seidlová Karel Vladimír Frypés	F. M. Dostojevskij	XVII.	1921
79	Věčný muž. Strýčinkův sen. Doplňky.	Věčný muž Zimní poznámky o letních dojmech Strýčinkův sen Bílé noci Doplňky	Božena Holečková-Seidlová Vincenc Červinka	F. M. Dostojevskij	XVIII.	1922
80	Povídky	Sluhové starého věku Vzpomínky Z pozůstalosti	Vincenc Červinka Josef Pelíšek	I. A. Gončarov	VI.	1922
81	„Čínské město“ v Moskvě	román	Božena Holečková-Seidlová	P. D. Boborykin	II.	1922
82	Paměti I.	„Byloje i dumy“ - Staré časy a přemítání o nich	Josef Mikš	A. I. Herzen	II.	1923
83	Knihy povídek		Josef Pelíšek Stanislav Minařík Vincenc Červinka	L. N. Andrejev	I.	1923
84	Z Povolží		A. G. Stín	V. G. Korolenko	IV.	1924
85	Šelma pekelná	román z našich dob	Vincenc Červinka	J. N. Čirikov	I.	1924

86	Tómovo dětství	Rodinná kronika – drobné povídky	Vincenc Červinka	N. G. Garin-Michajlovskij	I.	1924
87	Trojice povídek	Nevysýchající číše Sklepník Tři hodiny	Helena Růžičková-Váňová Olga Zemanová	I. S. Šmeljov (Šmelev)	I.	1924
88	Vasilij Ťorkin I. (část 1-2), Nevyléčitelní	Vasilij Ťorkin (román o 3 dílech) Nevyléčitelní (povídka)	Žofie Pohorecká		III.	1924
89	Vasilij Ťorkin II. (část 3), Nevyléčitelní			P. D. Boborykin	IV.	1925
90	Kníže Stříbrný	Vypravování z časů Ivana Hrozného	Božena Popová	A. K. Tolstoj	I.	1925
91	Ruská bohéma	román a jiné povídky (Bratři Gordějevovi, Ranní Bátuška, Penízek)	Vincenc Červinka	D. N. Mamin-Sibirjak	I.	1925
92	Šaška Žegulev	Román studenta teroristy a drobné povídky	Karel Vladimír Frypés Dr. František Šifter Vincenc Červinka	L. N. Andrejev	II.	1925
93	Dámy a ženy	Jedenáct povídek o ženách	Vincenc Červinka	A. V. Amfitěatrov	I.	1925
94	Klášter I.	román o třech částech	Žofie Pohorecká	V. I. Němirovič-Dančenko	I.	1925
95	Klášter II.	román o třech částech	Žofie Pohorecká	V. I. Němirovič-Dančenko	II.	1925
96	Sibiřské povídky II.		A. G. Stín	V. G. Korolenko	V.	1925
97	Paměti II.	„Byloje i dumy“	Josef Mikš	A. I. Herzen (Gercen)	III.	1926
98	Ruští lháři a jiné povídky		Karel Vladimír Frypés Vincenc Červinka	A. F. Pisemskij	VI.	1926
99	Jidáš Iškariotský a jiné práce		Božena Popová Vincenc Červinka	L. N. Andrejev	III.	1926
100	Nekřtěný pop a jiné povídky		A. G. Stín	N. S. Lěskov	II.	1926
101	Slunce mrtvých	román	Helena Růžičková-Váňová	I. S. Šmelev (Šmeljov)	II.	1926
102	Nezabiješ! a jiné práce		Michail Inževatkin Božena Popová Vincenc Červinka	L. N. Andrejev	IV.	1926
103	Pestré povídky III.		Vincenc Červinka	V. I. Němirovič-Dančenko	III.	1926
104	V lesích I.	román o čtyřech částech	Karel Vladimír Frypés	P. I. Melnikov-Pečerskij (vl. jménem Andrej Pečerskij)	I.	1926
105	Měšťáci	román o třech dílech	Vincenc Červinka	A. F. Pisemskij	VII.	1927

106	Povídky a kresby		A. G. Stín	N. D. Chvoščinskaja (psala pod pseudonymem V. Krestovskij)	I.	1927
107	V lesích II.	román o čtyřech částech	Karel Vladimír Frypés	P. I. Melnikov-Pečerskij	II.	1927
108	Gymnasisté: z rodinné kroniky		Vincenc Červinka	N. G. Garin-Michajlovskij	II.	1927
109	Vším jsou vinny ženy	výběr z povídek	A. G. Stín	I. N. Potapenko	II.	1927
110	V lesích III.	román o čtyřech částech	Karel Vladimír Frypés	P. I. Melnikov-Pečerskij	III.	1927
111	Povídka o sedmi oběšených a jiné práce		Vincenc Červinka Božena Popová Miloš Novák	L. N. Andrejev	IV.	1928
112	Pán ze San Franciska a jiné povídky		Bohumil Mužík Helena Růžičková-Váňová	I. A. Bunin	I.	1928
113	Ruský sedlák	tři cykly	Vojtěch Prach	G. I. Uspenskij	I.	1929
114	Děti ulice	románek a výběr povídek	Vincenc Červinka Žofie Pohorecká	A. A. Jablonovskij	I.	1929
115	V lesích IV.	román o čtyřech částech	Karel Vladimír Frypés	P. I. Melnikov-Pečerskij	IV.	1930

10.2 Seznam překladatelů Ottovy RK

V seznamu níže jsou abecedně uspořádáni všichni překladatelé, kteří svým překladem z ruštiny do češtiny přispěli do Ottovy Ruské knihovny. Kmenoví překladatelé jsou zvýrazněni tučně, ostatní měli na tvorbě edice jen menší podíl.

V případě publikování pod pseudonymem uvádím v závorce i vlastní jméno. U některých méně známých překladatelů se mi nepodařilo dohledat křestní jména. Někdy jsou v díle uvedeny pouze iniciály překladatele – i tyto zařazuji do seznamu, aby byl kompletní.

Všeobecně panuje názor a různé publikace obvykle uvádějí, že překladatelů bylo okolo 40. Následující seznam dokazuje, že jich bylo více než 60, přestože někteří svými překlady přispěli jen okrajově.

1. B. V. – L. K.
2. Bernhardová, Hana
3. Černý, Adolf
4. Černý, Josef
5. Černý, Václav
- 6. Červinka, Vincenc**
7. Drábek, Antonín
- 8. Durdík, Pavel**
9. E. V.
- 10. Frypés, Karel Vladimír**
11. Havlín, Josef
12. Havránek, Karel Vladislav
- 13. Herbenová, Bronislava**
14. Hlavina, E.
15. Hodura, Quido
- 16. Holečková-Seidlová, Božena**
- 17. Hošek, Ignác**
- 18. Hrubý, Jaromír**
19. Chrudimský, P.
20. Inževatkin, Michail

21. J. L.
22. Jaroš, H.
23. Ježek Jan
- 24. Kalašová, Olga**
25. Kaňka, P.
26. Křížek, K. V.
27. Laglerová, Gabriela (Foustková-Laglerová Gabriela)
28. Lužnický, J. D.
29. M. N.
30. Malochyňská, Terezie
31. Matěcha, F. J.
- 32. Mikš, Josef**
33. Minařík, Stanislav
- 34. Mrštík, Vilém**
35. Mužík, Bohumil
36. Novák, Miloš
37. O. Ž.
- 38. Papáček, Pavel**
39. Pelíšek, Josef
- 40. Pohorecká, Žofie**
41. Pojezdny, J. K.
- 42. Popová, Božena**
- 43. Prach, Vojtěch**
- 44. Pravda, J. K. (J. V. Kalaš)**
- 45. Prusík, Bořivoj**
46. Růžičková-Váňová, Helena
47. Ryšavý, Ladislav
48. Řežábek, J.
49. Semerád, Vincenc
50. Sokolova, B.
- 51. Stín, A. G. (A. A. Vrzal)**
52. Šifter, František
53. Šmahelová, B.
54. Špecingrová, Klára (Špecingrová-Baušová Klára)

55. Štěpánek, Karel

56. Šuran, G.

57. Tesková, Anna (Akim Set)

58. Trnovská, Lucie

59. V. P.

60. Valešová, Jana

61. Veselovský, J.

62. Zapletal, A.

63. Zemanová, Olga

10.3 Medailonky nejvýznamnějších překladatelů Ottovy RK

1. VINCENC ČERVINKA.....	111
2. PAVEL DURDÍK.....	112
3. KAREL VLADIMÍR FRYPÉS.....	113
4. BRONISLAVA HERBENOVÁ.....	113
5. BOŽENA HOLEČKOVÁ-SEIDLOVÁ.....	114
6. IGNÁC HOŠEK	114
7. JAROMÍR HRUBÝ	115
8. JOSEF MIKŠ.....	116
9. VILÉM MRŠTÍK.....	117
10. PAVEL PAPÁČEK.....	119
11. ŽOFIE POHORECKÁ.....	119
12. J. K. PRAVDA	120
13. BOŘIVOJ PRUSÍK	121
14. A. G. STÍN	121
15. KAREL ŠTĚPÁNEK.....	123
16. ANNA TESKOVÁ.....	124

1. Vincenc Červinka

Vincenc Červinka (1877, Kolín n. L. – 1942, Praha) byl český novinář, redaktor Národních listů, spisovatel a překladatel, divadelní a literární kritik a účastník protirakouského odboje.

Červinka studoval filologii a novinářství v Berlíně a Petrohradě. Od roku 1900 spolupracoval s doktorem Aloisem Rašínem a jeho politickou a literární skupinou v týdeníku *Slovo*, kde pracoval jako odpovědný redaktor a hlavní spolupracovník.

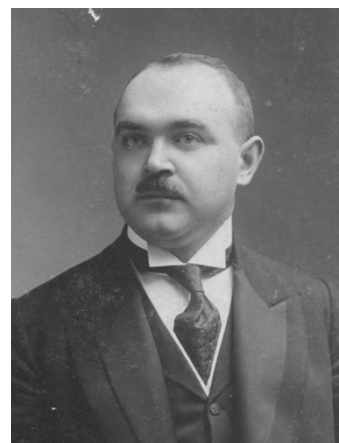
Od roku 1906 byl dopisovatelem Národních listů v Petrohradě.¹²¹

Věnoval se literárním překladům především z ruštiny, ale také dalších slovanských jazyků a němčiny. Díky němu byla do češtiny poprvé přeložena díla významných ruských spisovatelů (např. Andrejeva, Bunina) a překládal také díla ruských emigrantů. Do češtiny zavedl užívání původně ruských slov jako *bezprizorný* nebo *kulak*. Jeho zásluhou byla čeština vůbec prvním jazykem, do nějž byly přeloženy hry vídeňského židovského dramatika Lea Birinského. Kvůli Červinkově překladatelskému zaměření na ruštinu byl Birinski dokonce mylně považován za spisovatele písčícího rusky.

Politicky měl blízko ke Karlu Kramářovi, stal se stoupencem slovanské vzájemnosti a později se připojil také k myšlence novoslovanství. Za první světové války se zapojil do protirakouského odboje. Na podzim 1915 byl zatčen a odsouzen k smrti za velezradu a vyzvědačství, ale o dva roky později byl amnestován. Zkušenosti z této doby poté popsal v knize *Moje rakouské žaláře*.¹²²

Přispíval do *Zvonu*, *Lumíru*, *České revui* a *Zlaté Prahy*, kterou také redigoval. Okolo roku 1920 přednášel na Sibiři jednotkám Československých legií na frontě od Vladivostoku až po Omsk. Napsal několik knih o svých zážitcích a zkušenostech z cest. Přibližně 10 let, od 71. svazku až do zániku edice redigoval *Ottovu Ruskou knihovnu*.

Překlady z ruštiny v Ottově RK: Andrejev, Amfitěatrov, Čechov, Čirikov, Dostojevskij, Garin-Michajlovskij, Gončarov, Jablonovskij, Mamin-Sibirjak, Němirovič-Dančenko, Pisemskij

¹²¹ NĚMEC, Bohumil, ed. *Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému*. Praha: Paseka, 2003. ISBN 8071851604, s. 1045.

¹²² Vincenc Červinka [online]. Portál Databáze knih [cit. 20.1. 2019]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/vincenc-cervinka-9778>

Překlady z ruštiny jinde: Averčenko, Brjusov, Bulgakov, Bunin, Děnikin, Fedin, Fonvizin, Gorkij, Katajev, Korolenko, Kuprin, Naživin, Ostrovskij, Potapenko, Teffi, Tolstoj A., Tolstoj L., Turgeněv, Veresajev, Zajcev, Zoščenko

2. Pavel Durdík

Dr. Pavel Durdík (1843, Hořice u Jičína – 1903, Jaroměř) odmaturoval na gymnáziu v Hradci Králové a vystudoval medicínu v Praze roku 1867. O rok později provozoval praxi v Rusku v moskevské a poté v kalužské gubernii. V roce 1877 po návratu do Prahy přijal místo vojenského lékaře v holandské Indii (dnešní Indonésie), kde nakonec strávil 6 let. Napsal mnoho článků, sešitků a cestopisů o svých pobytech v zahraničí, především na Sumatře.

Při pobytu na Rusi sepsal do časopisu *Osvěta* řadu rozprav o ruských společenských a literárních poměrech (některé úvahy jsou mnohdy kritické a útočné, proto publikuje pod pseudonymem A. F. Balan). O ruské literatuře psal také do *Světozoru* nebo *Zlaté Prahy*. Nejprve je zastáncem slavjanofilské větve, v Rusku vidí ochránce Slovanů a směr, jakým by se měl český národ ubírat. Po osobních zkušenostech z Ruska se ale snílkovské slavjanofilství stává terčem jeho kritiky.¹²³

Hojně překládal ruské klasiky, o Turgeněvovi napsal články i životopis.¹²⁴ Dopisoval si se Lvem Tolstým. Překládal dramata Gogola a Čechova, která uvádělo tehdejší Národní divadlo. Jeho bratři Petr a Alois překládali především ruskou poezii.¹²⁵ Pavel Durdík prodělal malárii a zemřel po mrtvici v roce 1903 v Jaroměři.

Překlady z ruštiny v Ottově RK: Tolstoj, Turgeněv

Překlady z ruštiny jinde: Čechov, Gogol, Krylov, Leskov, Ostrovskij, Salias de Turnemir

¹²³ *Pavel Durdik* [online]. Československá bibliografická databáze [cit. 15.1. 2019]. Dostupné z: <https://www.cbdb.cz/autor-51675-pavel-durdik>

¹²⁴ *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. Praha: Paseka, 2003. ISBN 8072031368, s. 214.

¹²⁵ *Pavel Durdik* [online]. Portál Databáze knih [cit. 15.1. 2019]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/pavel-durdik-48272>

3. Karel Vladimír Frypés

K. V. Frypés (1876, Nová Paka – 1929, Teplice) byl český soudce a překladatel.

V Teplicích působil od roku 1905, v roce 1911 se stal okresním soudcem a posléze radou vrchního zemského soudu. Z této pozice odešel na odpočinek z důvodu nemoci.

Neobyčejně pilně od roku 1896 překládal z ruštiny, působil v Ottově Ruské knihovně. Byl vynikajícím znalcem ruské kultury, dějin i národopisu, Rusko i jiné evropské země poznal několikrát osobně. Překládal také Jiráska do němčiny.¹²⁶

Překlady z ruštiny v Ottově RK: Andrejev, Dostojevskij, Grigorovič, Melnikov-Pečerskij, Pisemskij, Tolstoj

Překlady z ruštiny jinde: Gorkij, Lugovoj, Potapenko, Saltykov-Ščedrin

4. Bronislava Herbenová

Bronislava Herbenová (1861, Brno – 1942, Praha), rozená Foustková, byla česká autorka knih pro děti a překladatelka z ruštiny a francouzštiny. Vystudovala městskou vyšší dívčí školu, vyučovala na obecných školách a po sňatku se spisovatelem, novinářem a politikem Janem Herbenem v roce 1892 společně pracovali v redakci časopisu *Čas*.

Překládala ruské realistické autory a také ruské byliny. Pod vlivem ruské literatury psala povídky a pohádky pro mládež, v roce 1907 vydala *Dětskou čítanku*. Byla zvolena předsedkyní dívčího skautingu, o jehož rozvoj u nás má nesporné zásluhy. Zabývala se otázkou postavení ženy v rodině a společnosti. Byla zvolena předsedkyní dámského výboru *Státní ošetřovatelské školy* a členkou jeho kuratoria.¹²⁷

Překlady z ruštiny v Ottově RK: Dostojevskij, Gončarov, Grigorovič, Turgeněv

Překlady z ruštiny jinde: Apuchtin, Garšin, Melšin-Jakubovič

¹²⁶ NĚMEC, Bohumil, ed. *Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému*. Praha: Paseka, 2003. ISBN 8071851612, s. 757.

¹²⁷ NĚMEC, Bohumil, ed. *Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému*. Praha: Paseka, 2003. ISBN 8071851620, s. 1089, 1090.

5. Božena Holečková-Seidlová

Božena Holečková-Seidlová (1892-?) byla česká spisovatelka pro mládež, publicistka, překladatelka z ruštiny a sokolská pracovnice. Jejím manželem byl důstojník čsl. legií v Rusku, novinář a politik Vojtěch Holeček.

Vedle menších knížek pro mládež napsala mnoho spisů o tělesné výchově, v nichž se snaží podle sokolské metody upravit nejdůležitější cvičení žen pro veřejná vystoupení.¹²⁸ Během první světové války pracovala jako zdravotní sestra a také kurýrka českého odboje. Své zážitky zachytila ve vzpomínkových knížkách *Rok sestrou a Přes bolševické fronty*.¹²⁹

Překlady z ruštiny v Ottově RK: Boborykin, Dostojevskij

Překlady z ruštiny jinde: Němirovič-Dančenko, Novikov-Priboj

6. Ignác Hošek

Ignác Hošek (1852, Chromeč na Moravě – 1919 Kroměříž) byl český dialektolog, profesor, autor cestopisných črt a překladatel z ruštiny.

Cestoval po Černé hoře a Hercegovině, pěšky po Francii, Itálii, Tyrolsku, Bavorsku, Štýrsku, Korutanech, Kraňsku, Chorvatsku a Přímoří. O svých cestách psal v *Národních listech* a dalších sbornících, včetně německého *Politika*. Vydal několik pojednání o nářečí (*O významu jmen Čechové, Morava a Slované, Paběrky ze slovníku českého, O nářečí chromeckém* a další).¹³⁰

Překlady z ruštiny v Ottově RK: Gogol, Tolstoj, Turgeněv

Překlady z ruštiny jinde: Dostojevskij

¹²⁸ NĚMEC, Bohumil, ed. *Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému*. Praha: Paseka, 2003. ISBN 8071851620, s. 1180.

¹²⁹ *Božena Seidlová Holečková* [online]. Portál Databáze knih [cit. 22.1. 2019]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/bozena-seidlova-holeckova-75626>

¹³⁰ *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. Praha: Paseka, 2003. ISBN 8071851566, s. 680, 681.

7. Jaromír Hrubý

Jaromír Hrubý (1852, Kardašova Řečice - 1916, Praha) byl český novinář, spisovatel a pedagog, překladatel ruské literatury a propagátor slovanské vzájemnosti.¹³¹ Narodil se v Kardašově Řečici jako syn Karla Hrubého, rolníka, řezníka a hostinského. Absolvoval gymnázium v Jindřichově Hradci a v Praze vystudoval matematiku a geometrii na české technice. Jako jeden z českých vzdělanců působil téměř 10 let na Rusi jako vychovatel dětí rodiny hraběte generála Kleinmichela.

Během tohoto pobytu se Hrubý zajímal o ruskou literaturu a po návratu do Čech řídil od roku 1890 *Ruskou knihovnu* v nakladatelství Jana Otty.¹³² Kromě toho, že k vydání připravil 27 svazků, byl také zároveň jedním z nejčinnějších překladatelů edice, přestože nepřekládal jen pro Ottovo nakladatelství. Byl redaktorem Matice lidu a tajemníkem Umělecké besedy. Kromě práce v rámci Ruské knihovny přispíval také do Ottova slovníku naučného (pod značkou *Hbý*), pracoval v oboru české a ruské vlastivědy. Byl historiografem města Řečice a je autorem knih o Kardašově Řečici (místopis *Řečice Kardašova a bývalé panství řečické*).¹³³ V Ottově nakladatelství bylo roku 1893 vydáno jeho dílo *Listy z ruské vesnice*, k němuž sesbíral materiál při pobytu v Rusku. Během svého pobytu v Rusku posílal do *Osvěty* čerstvé stati o soudobém literárním vývoji v Rusku, o ruských časopisech a významných osobnostech ruského kulturního života.¹³⁴ Psal žurnalistické stati a dopisy česky pro *Národní listy* a rusky pro *Новое время* a další. Významné jsou jeho literárněhistorické studie o ruské literatuře.

Překlady z ruštiny v Ottově RK: Dostojevskij, Tolstoj, Turgeněv

Překlady z ruštiny jinde: Bogoljubov, Danilevskij, Fet, Někrasov, Ťutčev

¹³¹ *Bibliografie dějin Českých zemí*. [online]. Historický ústav AV ČR. [cit. 7.12. 2018]. Dostupné z: <https://biblio.hiu.cas.cz/authorities/181712>

¹³² DOSTOJEVSKIJ, Fedor Michajlovič, MEDKOVÁ, Jaroslava, ed. *Bratři Karamazovi: román ve čtyřech částech s epilogem*. Přeložil Jaromír HRUBÝ. Praha: Dobrovský, 2015. Omega (Dobrovský). ISBN 9788073901011, str. 7.

¹³³ *160 let od narození Jaromíra Hrubého*. [online]. Oficiální stránky města Kardašova Řečice. [cit. 7.12. 2018]. Dostupné z: <https://www.kardasova-recice.cz/mesto/informace-o-meste/historie-recice/vyznamni-rodaci/160-let-od-narozeni-jaromira-hrubeho.html>

¹³⁴ Neprávem zapomenutý rusista. Mráz, Zdeněk. *Tvar: literární obydleník*. Praha: Klub přátel Tvaru, roč. 4, č. 9, 1993, s. 7.

8. Josef Mikš

Gymnazijní profesor, český a ruský spisovatel a ruský státní rada Josef Mikš (1853, Chvalkovice u Jaroměře – 1923, Rokycany) studoval na gymnáziu v Hradci Králové a na univerzitě v Praze anglickou filozofii a slavistiku.

Byl členem akademického spolku *Slavie*. Slovanská idea ho přivedla do Lipska, kde přijal ruské stipendium ve filologickém semináři a dokončil studia v roce 1878. Strávil nějaký čas v Petrohradě a stal se gymnaziálním profesorem. Vedle filosofie a slavistiky byly předmětem jeho pilného studia srovnávací jazykozpyt a sanskrtská literatura. Věnoval pozornost současnému písemnictví na Rusi a ve Francii. Do *Osvěty* napsal studie o *Dostojevském, Tolstém, Bělinském*. Některé další, například o *Zolovi, Nietzsche* a různé filozofické studie psal pod jménem *Vojtěch Kalina*. Tamtéž psal v následujících letech důkladné stati o nových pojednáních v ruské literatuře (básně, novely, dramata). Od roku 1899 psal o ruské filozofii do *České Mysli*. Roku 1884 vydal vědecký spis o zhodnocení vztahu gramatiky a logiky *Корень и понятие* napsaný rusky. Téhož roku se pokusil v Tambově vydávat rusko-českou knihovnu, avšak neúspěšně.¹³⁵

Josef Mikš byl ve své době významným znalcem ruské filozofie a kultury. Byl spisovatelem vytříbeného vkusu a jeho literární studie patří k nejlepším věcem, které byly v našem jazyce v rámci oboru napsány. V dějinách českého myšlení je znám jako jeden z prvních zasvěcených propagátorů západoevropského myšlení (*Věda a filosofie se stanoviska pozitivismu*).¹³⁶

Překlady z ruštiny v Ottově RK: Hercen (Gercen)

Překlady z ruštiny jinde: Potapenko, Saltykov-Ščedrin

¹³⁵ *Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Sedmáctý díl: Median - Naverrete*. Fotoreprint pův. vyd. Praha: Paseka; Argo, 1999. ISBN 807185249x, s. 312, 313.

¹³⁶ *Josef Mikš* [online]. Katedra filosofie FF MU Brno [cit. 22.1. 2019]. Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/miks.html>

9. Vilém Mrštík

Viléma Mrštíka (1863, Jimramov – 1912, Diváky) dnes známe jako klasika české prózy z rozhraní 19. a 20. století, dramatika, literárního kritika a překladatele. Společně se starším bratrem Aloisem ve svých dílech rozebírali nejdůležitější společenské problémy doby a rozpory jednotlivců a společnosti. Vilém Mrštík byl předním průkopníkem nových směrů realismu a naturalismu, v malířství uplatňoval impresionismus.

Mrštík studoval Slovanské gymnasium v Brně, několik tříd opakovat. Za studií začal psát vlastenecké básně o svobodě, publikoval pod pseudonymy. Chtěl studovat malířství, ale z existenčních důvodů začal v Praze studovat práva. Ze školy nakonec odešel a začal se zcela věnovat literatuře. Psal eseje a kritiky do *Rozhledů*, *Zlaté Prahy*, *Národních listů*, *České Thalie*, *Hlasu Národa*, *Lumíru* a jiných listů. Od roku 1890 působil jako kritik a novelista, žil mimo Prahu. Mezi jeho nejvýznamnější díla patří romány *Santa Lucia*, *Pohádka máje*, *Zumři* (nedokončeno) a dramata *Paní Urbanová*, *Maryša* (napsali s bratrem Aloisem), *Anežka* (napsal s manželkou Boženou).¹³⁷ V roce 1895 podepsal manifest *České moderny*. Byl členem *Klubu za starou Prahu*, který vedl kampaň za záchranu pražských památek. Inspirací mu byla péče o historické památky v Rusku.

Patřil k návštěvníkům *Masarykova univerzitního ruského kroužku*. Překládal z francouzštiny (*Zola*) a ruštiny, především ruské kritické realisty. Přeložil mnoho významných děl ruských klasiků. V roce 1896 pod sugestivním vlivem ruských románů odjel do Ruska, kde se během několika měsíců seznamoval s tamějším způsobem života. Z této cesty vzniklo dílo *Cesta do Ruska*, bylo vydáno z pozůstalosti. Překládům z ruštiny se věnoval také jeho mladší bratr Norbert (*Michajlov*, *Puškin*, *Čechov*, *Němirovič*, *Samsonov*), který také překládal pro nakladatelství Jana Otty, ale v rámci jiných edic než Ruské knihovny.¹³⁸

Vilém Mrštík je jednou z nejvýznamnějších postav Ottovy Ruské knihovny. Aktivně se podílel na tehdejší tendenci zpřístupnění ruské klasiky českému čtenáři.

¹³⁷ Vilém Mrštík [online]. Portál Osobnosti [cit. 16.1. 2019]. Dostupné z: <https://www.spisovatele.cz/vilem-mrstik#cv>

¹³⁸ Šteflíčková, Jarmila. *Vilém Mrštík Beletrista*. Brno: Knihovna Jiřího Mahena, 1987.

Přeložil Dostojevského *Uražené a ponížené* a Tolstého *Vojnu a mír*. Nicméně Mrštíkův vztah k Rusku je velmi kritický, nepropadá falešnému českému rusofilství, které se bránilo vidět důsledky despotického carského režimu. Kritizuje atmosféru militarismu a byrokracie, úplatkářství, snobismus, bídu, drahotu a další. Přesto ruskou kulturu a literaturu miluje, v ní vidí budoucnost země. Ruskou literaturu bere jako vzor českému písemnictví. Cesty po Rusku dovedly Mrštíka k příklonu k tradici, k lidovému umění, k opozici proti tehdejšímu modernismu.¹³⁹

Vilém Mrštík zemřel roku 1912, spáchal sebevraždu v důsledku duševní poruchy.

Překlady z ruštiny v Ottově RK: Garšin, Gončarov, Pisemskij, Tolstoj

Překlady z ruštiny jinde: Bělinskij, Burenin, Čechov, Danilevskij, Dobroljubov, Dostojevskij, Gogol, Gorkij, Krestovskij, Lejkin, Michajlov, Potapenko, Puškin, Slučevskij, Smirnov, Tostoj A., Tolstoj L., Turgeněv, Gleb Uspenskij

Doporučoval přeložit Lermontova a Gorkého.

¹³⁹ Justl, Vladimír. *Bratři Mrštíkové*. Divadelní ústav Praha: 1963, s. 24.

10. Pavel Papáček

Pavel Papáček (1863, Chrudim – 1930, Praha) byl český historik, syn akademického malíře Josefa Papáčka. Studoval na gymnáziu v Chrudimi a nejstarší české dějiny na filozofické fakultě v Praze. Působil několik let jako učitel, podnikl několik studijních cest (z toho třikrát do Ruska).

Pavel Papáček vydal řadu dějepisných a cestopisných statí, fejetonů a literárních referátů (např. *O předslovanské době v Čechách*). Zastával názor, že Češi bydlí v Čechách od pradávna, že na našem území nebyli ani Keltové ani Němci. Zhotovil několik plastických map a vydal i návod k jejich výrobě (*Jak hotoviti mapy plastické*), některé plány a mapy počeštil.¹⁴⁰ Přispíval do Ottova slovníku naučného pod značkou *Pp*, napsal několik set článků a hesel.

Překládal z polštiny a ruštiny do různých časopisů a sbírek, především ale do *Ottovy Ruské knihovny*, již byl také od 35. do 70. svazku redaktorem.

Překlady z ruštiny v Ottově RK: Čechov, Garšin, Grigorovič, Saltykov-Ščedrin, Tolstoj, Turgeněv

Překlady z ruštiny jinde: Gercen, Karamzin, Krylov

11. Žofie Pohorecká

Žofie Pohorecká (1877, Praha – 1963, Kouřim), rozená Šebková, byla česká prozaička, překladatelka z angličtiny, němčiny, polštiny a ruštiny.

Svou literární práci rozšířila o vlastní činnost osvětovou v Kouřimi, kde byl její manžel, Karel Pohorecký, lékařem. Překládala u nás spíše málo známá básnická, dramatická, beletristická a nauková díla.

Její literární pozůstalost připadla po její smrti literárnímu archivu *Památníku národního písemnictví*. Rukopisy překladů se nezachovaly všechny. Dopisovala si s mnoha ruskými emigranty, jejichž díla překládala. Přeložila Ljackého *Historický přehled*, obsáhlé dílo o ruské literatuře.¹⁴¹

¹⁴⁰ *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. Praha: Paseka, 2003. ISBN 8071852740, s. 163.

¹⁴¹ *Žofie Pohorecká* [online]. Portál Badatelna [cit. 24.1. 2019]. Dostupné z: <http://www.badatelna.eu/fond/5139/uvod/>

Překlady z ruštiny v Ottově RK: Boborykin, Jablonovskij, Němirovič-Dančenko
Překlady z ruštiny jinde: Čcheidze, Gippiusová, Merežkovskij, Potapenko,
Tolstoj

12. J. K. Pravda

J. K. Pravda byl jedním ze pseudonymů českého žurnalisty a spisovatele Josefa V. Kalaše (1850, Dráčov – 1930, Praha), autora literárněhistorických a historických pojednání. Absolvoval právnickou fakultu v Praze a začal soudní a advokátskou praxi, později se ale věnoval žurnalistice.¹⁴² Byl propagátorem slovanské vzájemnosti a překladatelem z ruštiny.

Byl spolupracovníkem *Posla z Prahy*, *Slovanských Listů*, *Našich Hlasů*, *Palečka*; přispíval do třech ruských časopisů. Pracoval jako úvodníkář v *Národních Listech* a později zde vedl národohospodářskou rubriku.¹⁴³ Psal fejetony o ruském, jihoslovanském, polském, francouzském a anglickém písemnictví, zvláště dějepisné práce.

J. V. Kalaš byl prvním redaktorem Ruské knihovny, mnohá díla sám přeložil. Byl činným ve veřejném životě, přednášel v klubu národní strany svobodomyšlné a ve venkovských politických spolcích. Jako záložní důstojník se zúčastnil okupace Bosny a napsal o tom několik črt do časopisu *Květy*. Rusko navštívil v době poslední carské korunovace a všeruské výstavy v Nižním Novgorodě. O těchto zážitcích posílal zprávy do *Národních listů* a *Zlaté Prahy*.¹⁴⁴

Překlady z ruštiny v Ottově RK: Saltykov-Ščedrin, Tolstoj, Turgeněv

¹⁴² FORST, Vladimír, Jiří OPELÍK a Luboš MERHAUT, ed. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 1985-^^^^. ISBN 8020003452, s. 621-622.

¹⁴³ NĚMEC, Bohumil, ed. *Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému*. Praha: Paseka, 2003. ISBN 8071852899, s. 318.

¹⁴⁴ *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. Praha: Paseka, 2003. ISBN 8071851582, s. 769-770.

13. Bořivoj Prusík

PhDr. Bořivoj Prusík (1872, Příbram - 1928, Praha) byl český spisovatel a překladatel, knihovník Veřejné a univerzitní knihovny v Praze. Překládal z angličtiny, francouzštiny, němčiny, polštiny a ruštiny.¹⁴⁵

Roku 1919 se stal správcem generálního československého konsulátu v New Yorku. Jako knihovník propagoval desetinné třídění v knihovnické praxi.¹⁴⁶

Knihovny Prusík aktivně doplňoval o nová díla slovanských literatur. Zaujal ho především A. P. Čechov, jehož díla se k nám díky Prusíkovi dostala mnohem dříve než do jiných zemí Evropy. V roce 1899 se za Čechovem dokonce vydal do Ruska a stali se přáteli. Několik jeho divadelních her jako první přeložil do češtiny, a i přes odpor oficiálních míst se mu podařilo dostat je na scénu.¹⁴⁷

Překlady z ruštiny v Ottově RK: Čechov, Puškin, Saltykov-Ščedrin

Překlady z ruštiny jinde: Andrejev, Bunin, Gogol, Gorkij, Krylov, Lejkin, Mordovcev, Tolstoj A., Tolstoj L.

14. A. G. Stín

Augustin Alois Vrzal (1864, Popovice u Kroměříže – 1930, Rajhrad) vystudoval gymnázium v Přerově, po maturitě vstoupil do benediktinského řádu a dále studoval teologii. V roce 1888 složil řeholní slib a přijal řádové jméno Augustin, ze kterého vznikl pseudonym A. G. Stín, pod kterým publikoval překlady. O rok později byl vysvěcen na kněze.¹⁴⁸ Působil také jako kooperátor v Domašově a správce fary. A. A. Vrzal byl významný spisovatel, literární historik, slavista a překladatel.

¹⁴⁵ *Bořivoj Prusík* [online]. Databáze českého uměleckého překladu [cit. 22.1. 2019]. Dostupné z: https://www.databaze-prekladu.cz/prekladatel/_000002272

¹⁴⁶ NĚMEC, Bohumil, ed. *Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému*. Praha: Paseka, 2003. ISBN 807203412x, s. 229.

¹⁴⁷ *Bořivoj Prusík* [online]. Portál Databáze knih [cit. 22.1. 2019]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/borivoj-prusik-19193>

¹⁴⁸ *Alois Augustin Vrzal* [online]. Portál Ořík [cit. 15.1. 2019]. Dostupné z: <http://www.orik.cz/node/1681>

Jako student teologie psal Vrzal recenze, postupně se začal zajímat o ruskou literaturu, především klasický realismus. Psal kritické články zejména o literatuře české a ruské do časopisů.¹⁴⁹ Díky přehledu hlavních ruských spisovatelů a hnutí 19. století *Historie literatury ruské XIX. století* se zařadil mezi přední znalce ruského písennictví. Tato publikace se nadlouho stala hlavní informační příručkou o ruské literatuře. V době 1. světové války mu přinesla politické potíže kniha poznatků *Přehledné dějiny nové literatury ruské*, ve které shromáždil své zkušenosti z recenzování, překladu i přímého kontaktu s ruskými spisovateli. Velký význam měly jeho překlady ruské prózy (především povídek), ale také antologie a duchovní studie (*Nábožensko-mravní otázky v krásném písennictví ruském*).¹⁵⁰ Vrzalovi také vděčíme za nashromáždění dvou a půl tisíc svazků knih, z nichž některé jsou u nás i v Rusku zcela unikátní.¹⁵¹ Od 90. let 19. století působil jako lektor na teologické fakultě v Brně. Poslední chvíle života strávil v Rajhradě.

A. A. Vrzal byl průkopníkem a propagátorem ruské literatury, přispěl ke sblížení dvou kultur. Dovedl pochopit skutečné vřední Rusko a ukázat ho Čechům.

Překlady z ruštiny v Ottově RK: Čechov, Leskov, Korolenko, Krestovskij, Potapenko

Překlady z ruštiny jinde: Andrejev, Averčenko, Barvinskij, Garin-Michajlovskij, Garšin, Gorkij, Jelpatěvskij, Němirovič-Dančenko, Tolstoj, Zajcev, Žukovskij

¹⁴⁹ *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. Praha: Paseka, 2003. ISBN 8071850578, s. 1062.

¹⁵⁰ *Augustin Alois Vrzal* [online]. Internetová encyklopedie dějin Brna [cit. 15.1. 2019]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=31127

¹⁵¹ *Benediktské opatství Rajhrad* [online]. Portál města Rajhradu [cit. 15.1. 2019]. Dostupné z: http://www.rajhrad.cz/benediktini/historie_klastera.htm

15. Karel Štěpánek

Český spisovatel, novinář a překladatel Karel Štěpánek (1863, Skuteč – 1932, Poděbrady) studoval v Litomyšli a na filozofické fakultě v Praze. Už jako student prožil delší dobu v Rusku, 4 roky byl vychovatelem v ruské šlechtické rodině, s níž procestoval hlavní evropské země, především slovanské oblasti. Byl středoškolským profesorem, vyučoval ruštinu.

Přispíval články o divadlech a referáty do mnoha sborníků, například *Palečka*, *Zlaté Prahy*, *Světozora*, *Květů* a dalších. Do *Národních listů* psal také fejetony z literárního a kulturního života Slovanů, hlavně Rusů, často pod pseudonymem *Slavjanin*. Část těchto fejetonů vyšla pod názvem *Obrázky z Ruska*. Členem redakce *Ottova slovníku naučného* byl od roku 1891, přispíval pod značkou *Šnk*. Překládal pro *Ruskou knihovnu*, *Knihovnu Zlaté Prahy*, *Knihovnu Světozora* a mnoho dalších. V ruských listech (*Ruské vědomosti*, *Neděle*, *Artist*) seznamoval ruskou veřejnost s důležitými jevy našeho uměleckého i politického života.¹⁵² Kromě ruštiny překládal také z polštiny, srbochorvatštiny, francouzštiny, angličtiny a španělštiny.

Překlady z ruštiny v Ottově RK: Dostojevskij, Puškin, Tolstoj, Turgeněv

Překlady z ruštiny jinde: Barancevič, Čechov, Garšin, Grigorovič, Leskov, Krestovskaja, Lěskov, Michajlov, Mjasnickij, Potapenko, Salov, Saltykov-Ščedrin

¹⁵² *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. Praha: Paseka, 2003. ISBN 8071853828, s. 773.

16. Anna Tesková

Anna Tesková (1872, Praha – 1954, Praha) byla česká učitelka, publicistka a překladatelka z ruštiny.¹⁵³ Aktivně se podílela na česko-ruské kulturní spolupráci. Některá díla přeložila pod pseudonymem *Akim Set*. Přátelila se s Marinou I. Cvetajevovou.¹⁵⁴

Rodina Anny Teskové se v roce 1873 přestěhovala do Moskvy, kde se její otec podílel na stavbě pivovaru. Po otcově náhlém úmrtí se s matkou a sestrou Augustou vrátily v roce 1886 do Prahy. Tesková navštěvovala od čtrnácti let ruské školy, v Praze absolvovala na Vyšší dívčí škole mimořádné speciální studium (metodika, didaktika, dějiny vychovatelství) a poté učila na žižkovských školách. Kromě překládání ruské literatury se jí zabývala i v referátech a studiích. Po roce 1917 se pohybovala v okruhu ruské emigrace. Působila jako předsedkyně kulturní komise a poté dlouhá léta jako předsedkyně celé organizace ve vedení *Česko-ruské jednoty* založené 1919, která měla za cíl podporovat vzájemné styky a poznávání. Od roku 1922 se přátelsky stýkala s básnířkou M. Cvetajevovou a její rodinou, dopisovali si o po jejím odchodu z Československa až do roku 1938. Dopisy Cvetajevové Anně Teskové byly dokonce v roce 1969 vydány knižně pod názvem *Pisma k A. Teskovoj*.

Překladačský zájem věnovala Anna Tesková jednak ruské literatuře klasické, ale i soudobé s orientací na produkci a činnost její emigrantské větve, obzvláště jejích představitelů, působících v tehdejší Československu. Kromě překladů knih zveřejňovala časopisecky ukázky překladů beletrie i překlady statí o současné ruské poezii i próze a jejich významných autorech. Mimoto publikovala vlastní články, sloupky a referáty o původní i přeložené ruské literatuře a o činnosti *Česko-ruské jednoty*.¹⁵⁵

Překlady z ruštiny v Ottově RK: Dostojevskij, Saltykov-Ščedrin, Tolstoj

Překlady z ruštiny jinde: Bém, Blok, Cvetajevová, Klimuškin, Korolenko, Losskij, Makovický, Mamin-Sibirjak, Merežkovskij, Potapenko, Solovjev

¹⁵³ NĚMEC, Bohumil, ed. *Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému*. Praha: Paseka, 2003. ISBN 8071855502, s. 1083.

¹⁵⁴ Marina Cvetajevová – emigrantka uvnitř emigrace [online]. Český rozhlas Plus [cit. 22.1. 2019]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/marina-cvetajevova-emigrantka-uvnitř-emigrace-6512940>

¹⁵⁵ FORST, Vladimír, Jirí OPELÍK a Luboš MERHAUT, ed. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 1985-^^^, ISBN 9788020016706, s. 881, 882.